

Алекс Болдин

***Нощен полет
за Дакар***

АЛЕКС БОЛДИН
НОЩЕН ПОЛЕТ ЗА ДАКАР

chitanka.info

*На моите приятели,
които ме насърчаваха да пиша!*

КЪМ ЧИТАТЕЛЯ

„Нощен полет за Дакар“ е третият ми сборник с разкази който подбрах за вас. Когато написах първият си разказ „Среща на Йолковица“, всичко беше на шега. Не съм и мислил, че това кратко разказче-есе ще ме доведе до тук. Имаше около мен хора, много близки мои приятели, които четяха написаното от мен и коментираха оживено. Имаше и един редактор на вестник, който ме насърчи. Така се започна, разказ след разказ. Надали всичко написано от мен е истински художествено завършено, вероятно не е. Желянието обаче бе много силно, желание да напиша онова което е в душата и в мислите ми. Ще прочетете и тъжни разкази. Затова, ако по някакъв начин съм ви разстроил то моля да ме извините.

Обичам много хумора и ако бих могъл, бих писал само хумор, но уви. В живота не всичко е смешно. По точно животът е сложно установено явление-синтез на смешното и тъжното на радостното и драматичното. Важното за човек е двете половини да бъдат дозирани и доведени до равновесие.

И така, искрено се надявам този сборник да ви хареса.

Авторът

НОЩЕН ПОЛЕТ ЗА ДАКАР

Вече много рядко се срещаме. Може би веднъж на две години. Стар приятел ми е, връстник. Преди време работехме една и съща работа, но в различни заводи. Много често се виждахме, просто по работа и някак неусетно станаме приятели. Обичам музиката, самата човешка слабост ми е. Той също. Събирахме се веднъж в седмицата, у тях, предимно в неделя. Беше прекрасен майстор, самоук. Сам си бе измайсторил стереоуредбата. А когато му гостувах, пускаше най-новата и добра музика от дискотеките в града. Винаги намираше отнякъде хубаво, марково уиски. Черпеше всеотдайно, просто така да върви разговора. И той вървеше, за музиката, работата, приятелите и живота. Живееше с малкото си семейство в тясно жилище, китно уредена гарсонiera. Бяхме млади, жизнерадостни и щастливи, доколкото животът при социализма можеше да бъде щастлив. Вероятно едни и същи интереси сближават хората, а добрия нрав, даже еднаквите житейски трудности ги прави и приятели. Зная, че винаги мога да разчитам на него, както в миналото така и сега. Но сега е друго. Животът ни разпиля. Аз останах тук, в тоя прашен и западащ град а той замина за Африка.

Когато го изпращах, преди седем години, и двамата не знаехме, какво ще е бъдещето, за него пък и за мен. Беше през едно мъгливо и мразовито ноемврийско утро. Тръгнаха пет човека, просто така, на слука и късмет. Чакаха колата за летището. Трепереше от студ, облечен в тънкото си яке.

Трепереше и от вълнение. Безработицата го бе довела до отчаяние. Нямаше друг изход освен да замине. Жена му все боледуваше. За детето трябваша пари да завърши образование. Изнемога и отчаяние. Така беше с него. Това го доведе до тази стъпка. Знаех, че е решителен и всеотдаен. Каквото си намислеше го правеше, с размах и желание и с някакво трудно описуемо въображение. Някак си, не зная как, с много труд и усилия успяваше във всичко което предприеме. Чудил съм му се. Ако нещо му харесаше, не жалеше сили,

не спеше по цели нощи и го правеше за чудо и приказ. Много малко хора бяха като него. Почти не познавам такива. Такава черта на характера, възхищава и привлича.

Вчера срещнах жена му. Срещнах я съвсем случайно, някъде към пазара. Като ме видя се усмихна и само каза:

— Дойде си оная вечер. Капнал е от умора. Сега спи, но ти мини, ще се зарадва да те види.

Едва ли можех да опиша радостта си от новината. Моят стар приятел се е прибрал жив и здрав. Прибрал се е в родното гнездо и е заспал здравия сън на успокоения скиталец.

— Ще мина, разбира се, как не!

Един цял ден разговаряхме, за всичко, за живота там, за работата. Единият от онези с които замина бе починал. Не е издържал на климата. Инфаркт! Кратко и страшно. Така завършваше често животът на гурбетчията.

Моят приятел беше станал друг човек. Беше напечелил пари. Беше купил компютър на внучето си. Докато е работел там, някак неусетно станал дядо. Млад дядо, просто да не повярваш!

Помоли ме да му помогна да монтира някаква платка в новия компютър. Едва тогава разбрах, че някак нещата не са съвсем наред. Трудно се изправи. Болеше го силно кръста. Усмихна се мъчително и каза:

— Дископатия! Ще се оправи! Още тук си я имах, но там... да знаеш братче се работи яко. Работи се по десет часа. Няма шест-пет. Дава ти се задачата и ти трябва да я изпълниш. Как ще го направиш си е твоя работа.

Но по добре е там отколкото тук. Уважението е голямо, към нас белите. Имат си хората колониално минало. Уважават и ценят белите. За парите да не говорим. С работата тук въобще не може да става сравнение. Ела да видиш един филм. Сам съм го снимал.

Включи компютъра. Загледах се в захлас. Пътуват с някакъв зелен фирмен джип през пустинята. Ето и някакво градче. Негърски гета, ламаринени бараки, черни хора, бедно облечени, крайпътни барове с проститутки и „черна“, рап музика. Затананика си тихо. Беше една игрива рап мелодия. Учудих се, защото знаех, че никога не е обичал „черната“ музика. Погледах го. Забеляза погледа ми и обясни:

— Така е братче, там това се слуша. Просто се свиква. Отначалото ти е неприятно, но после се свиква.

След това видях и фабриката в която работеше. Беше фабрика на белите. Обширни постройки, добре подредени цветни алеи, басейнчета за отмора и почивка на персонала и европейска техника, лъщяща от никел и пастелни бои.

— Там всичко е автоматизирано. Човешката ръка не пипа. Единствените работници са чистачите-негри облечени с фирмени униформи. Ето ни и нас, поддръжката. Тук сме във ведомствените апартаментчета. Те са вътре в завода. Има си всичко, кухненски бокс, хладилник, телевизор. Всеки от нас си има преносим компютър и интернет, за връзка с дома. Така е! Къде тук ще видиш такива условия? Ще ти извадят душата за парче хляб, нашите чорбаджии.

След това млъкна някак тъжно и угрижено.

— Знаеш ли, братче, никога не бих заминал, ако имаше какво да се работи тук. Докараха ни до дъното. Съсипаха ни от унижения. Защо мислиш, че съм тръгнал да се трепя на майната си? Никога не бих заминал, да знаеш, ако имаше работа тук, нормална човешка работа.

Спря за миг, преглътна горчииво и очите му се напълниха със сълзи.

— Кирчо, ела моето момче! Ела при дядо. Кажу харесва ли ти компютъра? За него съм го купил. Да се изучи и човек да стане. Мене вълци ме яли. Докато ми бие сърцето за него ще блъскам.

Тогава разбрах. Разбрах каква е цената. Човек за да получи винаги трябва нещо да даде. Той бе дал част от здравето си. Нямаше да се поколебае да даде всичко което имаше за това малко, добро и хубаво момченце. Амбициозният, упоритият, всеотдаен мой стар приятел бе открил философката цел на живота. Да се раздадем за онези които идват след нас. Да им създадем условия на живот, които ние не сме имали. Пък както казват смелите, „Да става каквото ще!“

Тогава ми хрумна една идея. Трябва да му подаря нещо на тоя стар приятел с което ще му бъде по-леко в самотните знойни африкански вечери. Щеше да бъде изненада.

Случи се така, че работата ми отне следващите няколко дни. Пътувах често. Прибирах се капнал от умора вечер и нямах желание за нищо. Пък и язвата ми се бе обострила. Не ми даваше нощем да спя. Бях обаче решил да намеря време за една последна среща преди

заминаването му. Позвъних му. Щеше да замине в петък, с нощния полет на модерния въздушен лайнер през Милано за Дакар. Нямаше много време.

Случиха се силни горещини, юли, точно преди Петровден. Температурите стигнаха трийсет и седем градуса. Една вечер, след дълга командировка, взех един хладен душ и седнах пред компютъра. Бях събрал от интернет много хубава музика. Точно такава каквато слушахме през старото време. Превъртях един куп дискове за да запиша един единствен. Мисля, че дадох всичко от себе си за да бъде и стане това което най-харесваше. От силната горещина компютърът блокираше. Изключвах го за малко и отново го включвах. Най-сетне записът завърши. Сложих слушалките и го изслушах почти целия. Това е! Сигурен бях, че ще му хареса. Вече пукваше зората когато изнурен се тръшнах в леглото.

Не беше сън, беше унес, беше плуване в собствената пот. Морни горещини.

Вечерта му звъннах.

— Ще дойда казах, да се видим за последно.

У тях имаше гости. Беше дошла сестра му от другия край на страната за да го види и се простят. Май нямаше други роднини. Баща му и майка му бяха отдавна починали. Нямаше много време. Позвъних. Отвори ми дъщеря му.

— Влез! — каза. След малко ще се върне.

Жена му гладеше изпрания му панталон. Беше един хубав памучен бял панталон. Такива панталони май се носят в Африка. Тъжно и замислено движеше ютията. Опитваше я и пак бавно я хлъзгаше по дрехата. Помъчих се да дам ведър вид на обстановката. Казах един анекдот, но някак не се получи. Малкото кученце, пекинез сновеше между нас, галеше се пролайваше. Привлякох го до себе си замилвах ушите му, почесах го. То се зарадва и замаха с опашка.

— Довчера беше болно. — Промълви жена му и една сълза се търкулна по бузата и. Много си го обича. Цял ден го снима и ще си отнесе снимките за спомен в Африка. Ето го идва...

Входната врата се отвори. Приятелят ми влезе. Беше някак напрегнат, ядосан. Държеше една красива кутия. Извади от нея един златен часовник, повъртя го в ръцете си и разтреперано промълви:

— Така е тук, както съм си го запомнил. Не можеш да се разминеш от мошеници и ментърджии. Ела навън да пийнем по една бира. — кимна към мен.

Излязохме. Отсреща барчето още работеше. Седнахме и започна да обяснява:

— Дъщеря ми искаше да ме изненада с подарък. Купила ми е тоя часовник за триста и петдесет лева. Носих го само два дена и верижката се разпадна. Отивам при ония търговците, а те ме гледат нахално. Взеха часовника, залепиха верижката с каноконлит и ми взеха три лева за ремонта.

Докато дойда до тук и верижката пак се разпадна. Няма край тяхната наглост, мамка им. Такова нещо в Сенегал никога не може да се случи! Само тук е възможно, в тая пропаднала България!

— Я дай да пийнем по една бира, че времето ти е малко. Аз ще черпя! — казах и повиках сервитьорката.

— Не! Какво говориш? Аз трябва да те черпя!

Разсипахме студената бира, чукнахме се за здраве и подхванахме разговора.

— Как ти се вижда България след седем години отсъствие? — подхванах.

— От зле по-зле. Нали видя филма който съм донесъл? И там има бордеи. Направиха ли ти впечатление кадрите след него? Снимал съм ги оня ден в циганската махала. Видя ли? Какво ще кажеш за тукашната мизерия? Превъзхожда африканската десетки пъти! Видя ли онова детенце дете се рови в купчината смрад. И тоалетни нямат. Ходят по нужда пред бордея и около него, където сварят. От какво дойде това? Не мога да го осмисля. Виж западната част на града ни, онова там, дете му казваха промишлена зона. Нито една фабрика не работи. Да те е страх да минеш през пустите улици. Кучешки глутници ще те разкъсат, защото и те умират от глад. Всичко рухна! Напълниха си гушите единици, гадни типове. Започнаха делото си още през осемдесет и втора. Много добре си го спомням. Внасяха картофи и домати от Полша при положение, че тук е рая на доматиите. Защо стана така? Защото започнаха да грабят! Имах добра работа. Бях спестил трийсет и шест хиляди лева. С толкова пари през онова време можеше да си купиш къща и кола едновременно. Изпариха се за една нощ. Откраднаха спестяванията ни ония гадове, дете и сега ни управляват.

Няма спасение, братче, няма... Ето затова няма да се върна. Догодина се отваря работа в Испания. Във Валенсия ще се строи завод като оня в Сенегал. Ще замина натам и няма да му мисля. Дано издържа. Понаучих малко английски. И с испанския ще се оправя, но няма да стоя тук.

Мълчах. Какво можех да отвърна. Човекът си изплакваше душата и болката. Извадих диска с музиката и му го подадох. Нещо трепна в погледа му, омекна, усмихна се.

— Знаех си аз, предчувствах, че нещо кроиш.

— За самотните и носталгични нощи е това. Нали харесвахме една и съща музика. Ако съм се престарал ще ме извиниш. Знаеш ли приятел, остави тоя „черен“ рап. Това нашето, старото е много по-добро.

Стисна ми ръката развълнуван, преглътна и не отговори. Някаква буца бе заседнала на гърлото му.

— Ще прием ли по още една бира? — каза след няколко минути мълчание.

— Благодаря! Стига ми! Язвата нещо започна да се обажда.

— И при мен има язваджии. Като си дойдат в България ще се съсипят да пият лекарства и нищо не им помага. Върнат ли се в Сенегал и се оправят. Питаш ли се защо е така? Защото тук се ядат боклуци а не храна. Колбасите ги пълнят със соя, карангия и подправки а не с истинско месо. Здрав човек ако ги яде и той ще се поболее. Така е тук! Както си го помня. Всичко е менте! И животът на народа го направиха менте. Мамицата им...

Бирата беше изпита. Навън падаше зноен юлски мрак. Трябваше да го оставя за да се сбoguва с близките си. След шест часа е нощният му полет за Дакар.

Стиснах ръката му. Изправихме се. Дископатията пак го бе сковала. Болезнена усмивка се мярна на лицето му. Тръгна неуверено, а след това някак с напрегнато усилие. Нямаше изход. Трябваше да се печелят пари, за семейството, за внучето, за неопределеното и неясно бъдеще.

— Пази си здравето! — успях да промълвя.

Дожаля ми за моя приятел. Дожаля ми за всички мои изстрадали сънародници раздаващи силите и здравето си по чуждите земи. Дожаля

ми и за самия себе си, за жалкия живот който ми беше наложен. Не беше живот! Беше жалко съществуване!

Нямаше какво повече да си кажем. Разделихме се по мъжки, без обръщане назад. Така както беше в миналото. Така се разделят приятелите.

След няколко часа, тоя добър мой приятел щеше да полети с модерния въздушен лайнер за Дакар.

ДУХЪТ НА АТИЛА

Съзнанието му бавно се проясняваше. Около него се стелеше някаква бяла мъгла, мека, непонятна, задушаваша. Окръжаваше го тишина, безмълвна и тревожна тишина. Дишаше тежко, мъчително и на пресекулки. Опита се да преглътне. Отначало не успя. Повтори опита. Удаде му се с усилие. Не знаеше къде е, защо лежи на това твърдо легло и какъв е тоя стъклен буркан с прозрачна течност над главата му. Мръдна ръка. Беше трудно. Една игла бе забита във вената му. Нима е в болница?

— Вече по-добре ли сте? — говореше му руса жена с миловидно лице. Тя се бе навела над него, поглеждаше го и внимателно регулираше дозатора на системата. — Приятелят ви чака отвън в коридора. Искате да ви види. Ако ви е зле, по-добре да не го пускам. Отворихте очи, дишате по леко, лицето ви поруменя. Май всичко отмина. Връщате се от оня свят... Едва ви оправихме. Да го пусна ли?

— Дооо... Дооо...бре съм. Добре...

— Хей сега. Само, че трябва да е за кратко. Нали? За много кратко...

Жената с бялата престилка, се обърна, отдалечи се и тихо повика някого.

— Как е наборе? Методи, чуваш ли ме? Слава Богу! Жив си! Погледни ме де. Аз съм, Иван. Наборът ти, от казармата. Много си отекал, бе братко. Очите ти не се виждат. Мислех те вече за умрял, но си казах, „Докато имам дъх ще го нося“! Помогна ми и оня мъж, помпиера, от който се криехме.

Появи се като манна небесна. Като те видя бездиханен не попита нищо. Преметна ръката ти през рамо и те понесе нагоре, по пътеката. Ако не беше той, нямаше да мога да те извлека от оная проклета бездна.

Методи мръдна ръка, повдигна я с усилие и опипа лицето си. Спомените му започнаха да прииждат изведнъж, като ято лястовици през пролетта. Май наистина е жив. Боже! Защо? Как се случи?

— Какво... стана със... златото? Иване...?

— И него ли си спомняш! Ами нищо... Остана при чакалите, в пещерата. Не бих се върнал отново там. Прокълнато е мястото, нали ти казах, прокълнато е...

Методи пое мъчително въздух и онези мигове отново изникнаха в съзнанието му като някаква нереална кинолента, накъсана, но ужасяващо правдива...

...Безработицата го притискаше жестоко. Всичките му резерви, парични и хранителни се изчерпаха. Остана една паника, пред бъдещето, паника побъркваща и опъваща нервите до скъсване. Лятото бе в разгара си. Шляенето по улици и приятели му бе омръзнало. Трудовата борса го бе отчаяла. Тъкмо институцията, която спасяваше хората от глад, бюрократично го унизи и обезвери. Измисляха какви ли не лъжи и обещания за да го отпратят. Ходеше веднъж месечно, подписваше се. Изчиташе обявите за работа и си тръгваше още помислен и отчаян. Ходеше и за риба. Тя бе станала постоянната му храна. В даден момент се оказа, че за приготвянето и липсва олио та даже и сол. Чистеше я още на язовира. Събираше съчки, запалваше малък огън и я изпичаше на плоски камъни. След това поглъщаше зальците бавно и пестеливо. Останалата част от обяда ползваше за вечеря. Изяждаше я без хляб, защото нямаше с какво да го купи. Не вярваше, че ще стигне до тук.

Имаше десетина музикални касети в шкафчето на библиотеката. Бяха записи на любимите му певци и състави, Бий Джийс, Елвис, Назарет. Спохождаше го непоносимата и отчаяна мисъл, да ги продаде.

Да продаде любимите си записи! Ужас! Трябваше обаче да го стори иначе ще умре от глад.

Един ден взе някакъв стар полиетиленов плик, подреди касетките в него и тръгна за Николай. Приятелят му ходеше всеки четвъртък на пазара в Мездра. Тръгваше рано сутрин със стария си Москвич в който сипваше бензин само колкото да мине трийсетте и два километра. Продаваше икони които сам бе нарисувал. Подвизаваше се като художник. Не дипломиран художник а самоук. Дипломата му бе за учител по биология. Кой обаче търсеше сега такива учители? Николай се съгласи да го откара до Мездра и да го върне обратно. Беше истински приятелски жест.

Юлската утрин беше свежа. Нощният дъжд бе измил магистралата до блясък. В този ранен час тя бе притихнала в очакване на автомобилния поток. Мездра ги посрещна шумно. Някакъв ранен влак се изниза откъм Искърския пролом и с остро свирене се шумугна в железопътната гара. На моста, до входа на пазара, две каруци с мургави водачи се опитваха да се разминат. Плющяха камшици, точеха се цветисти цигански псувни. Намеси се младо полицайче, което мигом тури край на спора. По принцип циганинът винаги е респектиран от униформата.

Николай извади от багажника на колата малка дървена масичка. Разтегна я и нареди на нея „стоката“ си. Методи пък тръгна да се разходи и да огледа вече опънатите сергии. Тук можеше да се видят много неща, от конски хамути и подкови до газови запалки и китайски джобни радия. Някъде там, до канала на малката рекичка, се зеленееше един друг интересен павилион. От него се носеше апетитната миризма на скара. Тя така силно активизира стомашните сокове на Методи, че той твърдо реши да го елиминира от маршрута си. Тъкмо се канеше да го стори, когато някой извика името му.

— Мето! Хей, наборе! Къде се изгуби бе!

Авторът на тази реплика бе един слабичък, мургав мъж.

Той седеше край едната от трите маси, отпиваше от едно запотено бирено шише и отхапваше внимателно от ароматно и сочно кебапче.

— Ела де ела, ела да се видим. Не ме ли позна?

— Е-е-й Ванката! Наистина не те познах. Ако не беше се обадил щях да подмина.

— Ела седни! Ще пием по една бира, ще се поразговорим...

— Хей колко години минаха, сякаш беше вчера. Тя казармата никога не се забравя, още повече поделението във Велинград.

— Как си, как я караш? Нали си още във Враца? Ожени ли се?

— Абе какво да ти кажа, ожених се. Преди шест години, но нещо това, с жената не потръгна. Взе детето и си замина за Ловеч. Сега съм сам. И работа няма. Гладувам, мъча се... Тегло е брат! Не се намира работа във Враца. Дошъл съм днес да продам нещо, колкото за хляба и сиренето. Ами ти? Къде си сега?

— На село, къде да ида другаде. Там е още по-зле, но съм му намерил чалъма.

— Чалъма? С какво се занимаваш, ако не е тайна?

— Тайна е брат, тайна е, но на теб ще кажа. Всичко си споделяхме навремето в казармата. Ти си свестен човек. Спомняш ли си... Абе, я кажи най-напред ще пиеш ли една бира. Аз черпя! За срещата.

— Добре, добре, ще пия. Нямам пари а и още не съм решил къде да се установя със „стоката“. То пък е една „стока“... Продавам си касетите с музика. Няма начин! Гладна мечка хоро не играе...

— Толкова ли си го закъсал? Ето вземи! Хайде наздраве, за срещата! — Иван отпи от изпотената бутилка, присви очи и замислено продължи. — Питаш ме, как я карам? Спомняш ли си оня завод Оптикоелектрон, във Велинград. Беше досами казармата. Там работеше един селски, от Бешовица. Срещнахме се веднъж, а човекът закъсал за пари. „Дай бе селски, дай някой лев, че имам заем и съм влетял с двата крака.“

— На момента нямах пари, но имах влог. Изтеглих от влога и му дадох. Така и не ги видях тези пари. Срещам го един път, а той примигва, черви се. „Абе, виж какво. С парите съм зле, но ще те компенсирам. Чакай ме довечера край лавката, до завода.“ — Не знаех какво има на предвид. Вечерта излиза селския от работа и ми пъха в ръцете една чанта. „Това е — казва, — от брака на ОТК. Мен ако питаш си е напълно годно. Виж го, може да ти свърши работа.“ — Отварям чантата, а вътре някакви тръби с увеличителни стъкла. Били мерници за снайперови пушки, двайсетина на брой. Изпратих ги на нашите в село. Не знаех за какво биха ми свършили работа. Аз обаче съм като Гоголевия Плюшкин, нищо не изхвърлям. — Преди четири години купих един развален струг от завода за Контактни елементи в Мездра. От ремонтирах го и сега си стържа на него каквото ми душа пожелае. Слабостта ми е оръжието. Майсторя всичко, от пистолет, до пушка. На някои от пушките слагам трофейните оптични мерници. Стават истински снайпери.

— А как закаляваш цевите? Това е много специална работа.

— Абе и за това си има чалъм. Майстор Иван обича да чете и все още помни. Направих си малка пещ до тоалетната. Там закалявам детайлите, по военна технология. Нали това работех, след казармата, във военния комбинат. Всичко съм записал в едно тефтерче. Сега го използвам.

— Ти си уникален образ бе, Иване! Как не те е страх да се занимаваш с оръжие? Че то е подсъдно!

— Много неща са подсъдни, но само ако те хванат. На село кой ще ме знае. Та там са само бабички и старци. Въртне Ваньо едно снайперче и хоп на пазара в Мездра. Купувачи бол. По погледа ги познаваш. Е, има си риск, но пък парите са добри.

Той вдигна бутилката, отпи една голяма глътка студена бира. Повъргаля в чинийката изстиналото, лоено кебапче. Умълча се, замисли се. Вдигна поглед, загледа се в Методи и бавно и провлечено продължи.

— Мето, имам едно решение за теб. Ако се навиеш, можем да ударим много пара. Но си има риск. Без риск в тоя живот е трудно. Е, какво ще кажеш?

— Какво да кажа? Ще кажа, че ако не намеря десетина лева, в близките дни ще умра от глад. Кажи си идеята!

— Освен тези неща дето ти разправях има още едно. Надали си чул, но нашия район, Бешовиците, пък и Романско е иманярски край. Измайсторил съм едно малко търнокопче и лопатка, като тези дето копаехме окопи в казармата. Чуя ли нещо за имане и тръгвам. Обикновено ходя нощем, за да няма сакатлък. Преди месец чух нещо интересно, та искам да го проверя. Може и нищо да не излезе, но може и да се направят пари за каквито не си мечтал. Сам няма да се справя. Трябва ми втори човек. Така че, ако се навиваш...

— Навивам се Ванка и още как. Казвай подробностите...

— Значи в петък, трябва да се видим вечерта в края на нашето село. Има един автобус от Мездра за Роман в шестнайсет часа. Ще ти дам пари за да го хванеш. Спира в село към шестнайсет и четиридесет.

Носи си само раница и малко вода. Другото е от мен. А, да и едно фенерче със свежи батерии. Можеш да вземеш и нож, за всеки случай. И никому нито дума. Разбрахме ли се...?

... Методи пое с мъка въздух. Острата болка в мускулите и ставите бе намаляла. Иван седеше до него умълчан. Беше запалил цигара и за да не трови с дима болния се бе преместил до прозореца. Отвън долетя локомотивна свирка. Далечен тропот на колела по релси се сля с птича песен. Минаваше вечерният влак за Видин.

Настаниха го за лечение в кардиологичния диспансер. В Мездренската болница нямаше токсикологично отделение. Диспансерът се славеше с добрите си специалисти — кардиолози.

Сърцето му бе почти спряло и това решение дойде от само себе си. От такова змийско ухапване малко хора бяха оживявали.

— Нося ти малко плодове. — Иван се засуети, извади няколко портокала и ги сложи на шкафчето. — Сега не можеш да ги ядеш, но след два дни ще си кукуряк. Тая гликоза дето ти я вливат ще изхвърли отровата. Не бой се! Страшното мина. Голям шанс за теб бе, че мина оная кола. Ако не беше тя, не знаех какво щях да правя...

... В петък след обяд Методи хвана влака за Мездра. Автобусът за Роман се движеше по расписание. Цената на билетите не беше висока. Дори му останаха пари за сандвич. Беше взел онова фенерче което се самозареждаше с движение на пръстите на ръката.

Седна на една от задните седалки на автобуса и се замисли. Спеше му се. Напоследък сънят му бе лош. Събуждаше се в два през нощта и не можеше да заспи до сутринта. Подрусването на автобуса го унесе в дрямка.

— Има ли някой да слиза на Бешовица? — подвижна шофьора.

Стресна се, стана и забърза към вратата. Иван го чакаше на уговореното място. Беше облякъл някакво старо шушляково яке. Раницата му бе издута. Отгоре се подаваше кафява дървена дръжка.

— Здравей! — поздрави го бодро Иван. Вероятно беше дремнал следобеден сън. — Нещо си унил. Какво ти е?

— Спя лошо, остави. Сега накъде?

— Тръгваме нагоре! Хей там е отклонението за платото. Чул ли си за Каменополското плато?

— Не съм идвал по тези места.

— Този път води натам. Преди години бяха замислили да го асфалтират, защото единствено той свързва нашия край с Белослатинския. Така и не го направиха. Времето и дъждовете го изровиха. Чакълът обаче си стои и в сухо време спокойно можеш да се качиш догоре с автомобил. Стръмничък е. Душица ще ни излезе, но пък е единствен за мястото което ни интересува.

Това плато е голям змиарник, не ти е работа. Нищо не може да расте там освен треволяк. Има обаче много редки и ценни билки, но

кой ще ти ходи да събира. Камък до камък е. Безводна зона! Преровил съм го цялото. Не открих нищо! Къде ли не чоплих. В северният му край има вертикален разлом. Образувала се е огромна природна дупка. Местните я наричат Хърчене. Сякаш е ямата на пъкъла. Какви ли не истории и легенди се разказват за нея. Слиза се по стръмен каменист път. Дупка е в истинския смисъл на думата, заградена отвсякъде със ронливи шуплести скали. Лятно време, като напече слънцето, в нея можеш да пукнеш от жегата. Дъното и обаче е равно и тревисто. Да се не начудиш, тревата на платото изсъхва на барут а оная долу остава сочна и зелена.

— Може би има вода...

— Прав си! Цялата местност е безводна зона. Хърчене е единственият воден извор в радиус от двадесет и пет километра. През шейсетте години, са успели там долу да построят помпена станция. Сега тя снабдява с вода целия сух и каменист район чак до Габаре. И в нашето село прием вода от нея. Има и дежурен помпиер, който работи на смени. Понякога остава да преспи. Зад помпената станция тече малък поток. На едно място пропада в земята сякаш нещо го смуква. В скалите над него казват, че има пещери. Дълбоки са. Чул съм за тях, но не съм влизал.

— Там ли отиваме, в Хърчене?

— Да! Два часа път е от село. Зорът е докато се изкачи платото. След това се ходи по равно и накрая се стига до входа на ада.

— Защо все за ад и пъкъл говориш? С какво те плаши това място?

— Много страшни легенди се разказват за него. Било е свърталище на разбойници. Там се крили след набезите. Овчари са чували нощем викове и стонове от дълбините на бездната.

Казват, че стенели душите на убитите невинни хора. Лошо място е. Не бих тръгнал да ровя там, ако не бях сигурен в информацията.

— И каква е тази информация? Не е ли време да ми кажеш по-подробно.

— Става въпрос за съкровището на Атила. Чул ли си нещо за него?

— Да, зная че е бил вожд на хунските племена още преди прабългарите да заселят Балканския полуостров. Само това зная...

— Малко знаеш. Аз се поразрових и научих интересни неща. Атила е бил велик вожд от древността. Римските императори са се страхували от него. Великата империя му е плащала данък през половината време от царуването му. Водил е завоевателни походи на изток и на запад. Бил е много умен, смел и изобретателен. За него се пише във всички римски и византийски хроники. Римският папа е обичал да се хвали, че е единствения представител на Бог на Земята. Като узнал за тези думи Атила казал: „Аз пък съм бичът Божий“! Така го и наричат във хрониките, „Бич Божий“. В средата на пети век е минал Искърския пролом, превзел е Сердика, Филипополис и обградил столицата на Византия. Само яките крепостни стени на Константинопол го спасили от ордите му. Все пак опожарил и ограбил цялата област на днешна Гърция. Стигнал чак до Тесалоника. На връщане скрил част от награбеното богатство някъде по нашите земи. Много са го търсили, но никой не го е намерил досега. Преди месец един старец от нашето село ме викна. Беше тежко болен. Оставаше му малко живот и той си го знаеше. Та той ми довери нещо което искам сам да проверя. Като млад посещавал пещерите на Хърчене. Там намерил жълтици и сребърни съдове. Предупреждавали го да се откаже. Разказали му легендата, че който ходил там след време внезапно умираше. Уплашил се старецът и повече не стъпил в тия пещери. Не искаше обаче да отнесе тази информация в гроба и я сподели с мен.

Бях му помагал за много неща. Много ме уважаваше човека. Беше продал златото, но запазил тайната.

— Значи ще търсим съкровището на Атила?

— Да! За него сме тръгнали.

На запад, слънцето галеше с последните си лъчи тъмната снага на Косматица, когато двамата иманяри задъхани се изкачиха на платото. Далече долу, под краката им, се виеше пенливата сребристая лента на река Бели Искър. На юг, сред гористите хълмове на Усоето, се извисяваше като стожер Струпешки връх... Тънката игла на телевизионната кула едва се забелязваше. Приличаше на забит пирон в къртичина купа. Лятното юлско небе бе така бездънно синьо, че караше погледа да се рее надалеч и нашир. Лек хладен ветрец погали челата им. Жегата бе намаляла. Вечерната хладина събуди замрелия

животински и растителен живот. Отвсякъде се чуваше свирене на щурци.

Седнаха да починат. Платото пред тях жълтееше от прегорялата и изсушена от слънцето трева. Тясната пътека се виеше натам, където зад бодливи храсталаци се криеше асфалтирания път за Камено поле.

— Хайде! Да тръгваме! Трябва да стигнем по светло. Ще изчакаме да мине помпиера и ще слезем. Не ми се иска да обяснявам за какво се мотаем на територията на помпената станция.

Тръгнаха отново. Бяха уморени от изкачването. Иван се оказа много жилав и пъргав човек. Вървеше леко и плавно, като на сватба. От време на време се спираше за да изчака Методи.

Пресякоха селския път. Сега, по това време на денонощието, той бе пуст. По него рядко минаваше автомобил. Местните хора предпочитаха другия път, западния, директно водещ за Мездра.

Излязоха до едно дълго, пълно с вода корито, издълбано от дървесен дънер. Вероятно служеше за водопой на животни. Храстите станаха по-гъсти.

Усещаше се близостта на вода.

— Тук ще го изчакаме. Да легнем в онези храсти, за да не ни види. Вече трябва да мине. Виж там! Виждаш ли онези скали? Под тях е Хърчене, зловещата природна яма. Как е издълбана в тоя камък не мога да си представя. Вероятно водата е свършила работа. Изворът е долу, в самото дъно на пропастта. Слиза се по много стръмна камениста пътека.

Иманярите легнаха в храстите и зачакаха. Мина половин час. Никой не се появи. Притъмня. Някаква едра, бледожълта луна показва лика си над дивите скали на Хърчене. Изкряска кукумявка. Нещо изшумоля, после затихна.

— Да тръгваме! Явно са сменили разписанието му. Може да е тръгнал по-рано.

Заслизаха бавно и внимателно. Не смееха да извадят фенерчетата. Понякога се подхлъзваха, спираха се, а сетне тръгваха отново. Сетивата им се бяха изострили. Не след дълго в тъмнината различиха телена ограда. Иван внимателно отмести металната врата. Стъпиха на тревиста полянка. Вдясно, зад няколко сливови дървета се виждаше стар фургон. Там обитаваше помпиера. За тяхна изненада прозореца на фургона светеше.

— Тук е! Нещо се е променило в разписанието му. — прошепна тихо Иван. — Трябва да минем покрай фургона и да слезем долу, до трафопоста. Зад него е потока. Като го прецапаме ще се озовем пред пещерите. Три са на брой. Старецът говореше за дясната. Сега тихо, за да не ни чуе. Куче няма за да лае. Той вероятно придрямва или слуша новините. Хайде...!

Промъкнаха се тихо, като две бледи, крадливи сенки край стария олющен фургон. Спуснаха се по един подравнен наклон към помпената станция. Трафопостът ясно се открояваше в мрака с белотата си. Нагазиха някаква гъста и висока коприва. Зад стар, вековен орех се дочу плискане на вода. Пристъпиха внимателно. Потокът беше плитък. Ромолеше сънливо и бистрата му топла вода облиза прасците им.

— Извади фенерчето! — прошепна Иван. — Вече няма опасност да ни видят. Трябва да осветим скалата, за да открием отворите на пещерите. Да! Ето ги! Дясната е най-малката. Сега внимателно... Върви след мен! Не бързай! Това е тя! Наведи се, за да не си удариш главата!

Иманярите плахо се промъкнаха през тесния отвор на пещерата. Замириса им на леш, на нещо гнило и развалено. Светлите кръгове на фенерчетата пробягваха по опушения мъхест таван. Навсякъде беше осеяно с кости. Тази пещера е може би свърталище на лисици или чакали. Иван отвори раницата и извади малка лопатка. Чукна с нея по скалата и едно провлечено ехо му отговори от дълбината на пещерата.

— Дълбока е. Гледай надолу, около себе си. Вземи тази пръчката и разравяй тук там. Аз ще мина надясно, виждам някакъв завой. Не бой се! Тук няма хора. Те са по страшни от животните.

Иван се отдалечи. От време на време почукваше по скалата и се заслушваше. Фенерчето на Методи светеше със слаба мъждукаща светлина. Той започна да свива пръсти за да дозареде батерията. Стъпваше внимателно защото навсякъде бе осеяно с кости. Нещо се бялна досами скалата. Приблужи го, взря се и косата му настръхна. Беше човешки череп. Виждаше се част от гръбначния стълб и няколко стърчащи ребра. Стана му страшно. Забърза след Иван. Не му се оставаше сам. Сега разбра, защо никой не смееше да влиза тук. Някаква страшна тайна пазеше това място.

— Ела! Ела бързо! Насам...! — Повика го Иван. — Виж само...! Успяхме! Богати сме! Братко! Братче мое..., богати сме!

Той се бе спрял край една купчина от гнили дървени парчета. Под нея проблясваше някакъв метал в мека и сребриста светлина. Наведе се и разрови купчината. В ръката му блесна някакъв сребристо бял съд. Продължи ровенето. Показаха се още съдове. Между тях жълтееха едри старинни монети.

— Това е...! Това е плячката на Атила! Тук е била скрита. Виж само! Виж каква е красотата!

— По добре виж какво е около нас! — плахо пророни Методи.

Навсякъде около тях подът на пещерата бе осеян с човешки кости. Имаше цели черепа, бедра, ребра. Някакви тъмни, подобни на малки котли предмети се въргаляха между костите. Методи подритна един. Оказа се че е древен боен шлем, почернял и позеленял от времето и влагата.

— Отваряй бързо раницата за да пълним! — Иван бе обзет от трескаво въодушевление. Той изваждаше предметите, редеше ги един до друг. След това избираше по едрите и ги пъхаше в раницата си.

Изведнъж, в напрегнатата тишина, се чу неистов проточен кикот. Беше ужасяващ кикот от който душата замираше, а косите се изправяха от ужас. Иманярите се разтрепериха.

— Трябва да е чакал. Те кряскат така. Нали сме в тяхното обиталище...

Методи изведнъж трепна. Усети някакво хладно пълзене по прасеца си. Светна с фенерчето и ужасен видя как една дебела кафява змия се провираше в десния му крачол на панталоните.

— Дръпни я! Бързо я дръпни! — изкрещя Иван. — Ще те ухапе! Отровна е!

Предупреждението му закъсна. Методи се бе сковал от ужас. В един момент се окопоти и започна да тръска крака си. Не биваше да го прави. Усети силно убождане в горната част на прасеца. Змията го бе ухапала. Иван се пресегна, дръпна влечугото, а след това със силен замах на ръката го шляпна в скалата. Дали я беше убил така и не разбра. Методи се беше втренчил в него. Лицето му се бе изкривило от болка и отчаяние.

— Бързо! Бързо да излизаме! Силно отровна е. Трябва бързо да действаме докато не се е разпространила отровата.

Той хвана Методи за ръката и го повлече към изхода. Всяка минута бе ценна за живота му.

Излязоха от пещерата. Ухапаният накуцваше. Кракът му започна да гори на огън и да се вдървява. Отровата действаше бързо.

— Помоощ! Помоощ! — завика Иван.

Вратата на фургона се отвори и един едър човек заслиза по металната стълба.

— Помощ! Бързо!... Елате, елате бързо да го изведем от тука! Ухапа го отровна змия!

Отровата бързо проникваше по цялото тяло на Методи. Главата му се замая. Ушите му писнаха. Силна болка скова гръдния му кош. Усети, че се задушава...

... — И как... ме изнесохте... от Хърчене? Как... успяхте?

— Помпиерът се оказа младо и силно момче. Хванахме те под мишниците и за половин час те извлякохме горе на платото. Случи се така, че когато стъпихме на пътя, откъм селото идваше автомобил. Спряхме го и те качихме. Ти бе вече в безсъзнание. Пътят до Роман беше кратък. Като те видя дежурният лекар в болницата само вдигна рамене. „Безсилен съм казва! Ще му направя една инжекция за сърцето и дишането, а ви е го карайте за Мездра. Ако му е писано, ще оживее.“ — Та така! Оживя бе братче! Оживя!

Иван засмука дълбоко дим от угасващата цигара. Замълча смутено. Изпитваше вина за съдбата на този човек. Какво ли щеше да прави ако беше умрял. А златото? Съкровището? То си остана там. Нямаше да посмее да се върне повторно. Имаше истина в страшните легенди. Сякаш духът на Атила пазеше това съкровище. Този път им се размина. Не би повторил! В никакъв случай! На каквато и да е цена не би повторил!

Вратата се отвори. Медицинската сестра надникна, усмихна се и каза.

— Имате още посетители. А вие господине... мисля, че е време да си вървите...

Иван стана бавно, махна унило с ръка, промълви объркано няколко извинителни думи и излезе.

— Тати! Тати! Татенце...! Как си? Много ли си болен...? — Беше малката дъщеря на Методи. Тя нахлу като тайфун в болничната

стая. Хвърли се към него, прегърна го с малките си ръчички и го зацелува.

Жена му плахо пристъпи. Погледна го някак нежно, тъжно и въздъхна. Слава Богу! Беше жив!

Пресегна се и избърса с длан неволно бликналата сълза.

ПЕТЪК — ПАЗАРЕН ДЕН

Зад немитите стъкла на прозореца на малката стаичка бавно просветна светлината на мъгливото ноемврийско утро. Някъде, от един далечен курник, изкукурига дрезгаво ранобуден петел. Проточената свирка на видинския влак почти разбуди дрипавия спящ човек. Той изсумтя блажено, обърна се на другата страна и тъкмо щеше да вземе по-горна носова октава, когато кресливия глас от високоговорителя, единственото комуникационно средство в това мизерно жилище, го разбуди окончателно.

— Днес е 26 ноември, петък. Слънцето изгрява в шест часа и четиридесет и девет минути. Продължителността на деня е дванайсет часа и седемнайсет минути. Дневните температури ще бъдат...

— У-у-у а-а-а! — широко се прозина Капитана. Почти събуден, той отвори най-напред едното си око, погледна застиналите на едно място стрелки на оплутия от мухи часовник, хлъцна анемично и тъкмо когато смяташе да продължи блажената дрямка, си спомни гласа от високоговорителя.

Днес е какво? О-о-о петък! За него това бе много важен ден от седмицата. Петък, както е прието по традиция в този беден градец е пазарен ден, макар че тази дума „пазаруване“ за него отдавна бе изгубила действителния си смисъл.

Пазарният ден, за Капитана, беше ден за оживление в собствения му „бизнес“. Как и защо се появи тази чужда дума в речника му, той почти не си спомняше.

Може би от задявката на оня познат инженер, с който се срещаха по татово време в Горна Баня, където и двамата ходеха да си лекуват бъбреците.

Когато се запознаха, в средата на една компания от майтапчии, оня го попита защо носи само зелено облекло. В желанието си да повдигне нивото на собствения си рейтинг, той излъга че е военен, като след втория въпрос уточни, че е капитан от запаса. Никой не му повярва на лъжата, но тя стана повод за да му лепнат прякора

„Капитана“. Всички от махалата, в неговия западнал градец, го знаеха като Пешо-Либовчията, но за инженера той си остана „Капитана“. Както се разбра по-късно, Капитана бил пенсионер по болест и си изкарвал прехраната в едно малко, едва кретащо предприятие като нощен пазач. Зелените дрехи, които носеше бяха всъщност работните му дрехи които той никога не сменяваше, просто защото нямаше на разположение други. Много се хвалеше с успехите си сред женския пол, затова при всяка среща с инженера това бе и постоянната им тема на разговор.

Веднъж когато се видяха, Капитана носеше един полиетиленов плик със стари бутилки които смяташе да предаде в изкупвателния пункт на две преки от дома му. Бяха го съкратили от работа и мизерната инвалидна пенсия не му стигаше за нищо. Събирането и предаване на стъкления амбалаж не му носеше кой знае какви доходи, но му създаваше самочувствие и стръв за живот. При срещата с инженера този момент не убягна от погледа на майтапчията и темата за новия „частен бизнес“ на Капитана стана втората популярна тема на техния разговор.

И сега, след крясъка на високоговорителя, именно мисълта за тоя негов „бизнес“ внезапно му светна в съзнанието. „Бизнесът“ на Капитана неминуемо се свързваше с човешкото раздвижване около пазарния ден. На старото пазарище, в петък-сутрин, се трупваха много хора.

Някои за да погледат пернатата животинска стока, други за да се опитат да продадат и малкото ненужни неща които имаха, за да закърпят двата края в трудния си живот.

Продавачите прехвърляха ненужни кашони от велпапе към кофите за смет, обелваха и изхвърляха увехнали листа на есенното зеле, чистеха гнилите зеленчуци и плодове от сергиите. Тези дреболии бяха предмет на внимание на друг вид посетители чиито жизнен статус бе определено съмнителен. Тук човек можеше да си купи доста на сметка две-три яйца, както и да свърши един куп други работи, които не можеше да свърши на други места.

Тъкмо за тези неща си помисли Капитана и сънят му окончателно отлетя в миналото, някъде вдън горите тилилейски. Той си засвири фалшиво, под нос, някаква стара позната мелодия, приглади разрошената си сплъстена коса, почопли с пръст някакъв наболяващ го

зъб в оцърбялата уста и след едно решително почесване тръгна уверено към вратата грабвайки пътъм двата полиетиленови плика.

Навън беше мъгливо и студено. Някой бе запалил събраната на купчини, окапала дървесна шума и давещия дим бавно и мързеливо се стелеше наоколо. Над бедния квартал едва — едва се пукваше мътна зората.

— Дие-е-е! — иззад ъгъла се зададе каруцата на Тошко — Ехото. Той шибаше немилостиво слабата изнемощяла кобила с не изтрезняла пиянска амбиция. Тя преплиташе крака и залиташе отмаляло наляво и надясно в неуспешен опит да избегне жилото на камшика.

— Е-е-хоп! Варда-а-а! — продължи с дрезгав пиянски глас неизтрезнелия каруцар. Той също се бе насочил към пазара, защото и за него имаше някакъв минимален шанс за каруцарска поръчка. Подвикването бе за Капитана пък и за собственото самочувствие на каруцаря. Каруцата прелетя на сантиметри от човека. Тялото на дребния Тошко, нахлупил до вежди кожения каскет, захапал току що запалена цигара, извършваше странни люлеещи движения. Алкохолното опиянение очевидно не бе в състояние обаче да го събори от седалката, на която седеше с удивителна за състоянието му стабилност.

— Е-е-хоп! Тпр-р-р пру-у! Е-е-хоп!

Старият пазар, откакто го помнеха съгражданите му, беше пазар за продажба на животинска стока. Преди много години имаше тенденция да бъде място за панаир, но след една-две години се видя, че мястото е малко по площ и затова върнаха старото му предназначение. Един амбициозен кмет и един влиятелен директор на строително предприятие го накуприха със закрити павилиони и две три редици зелено боядисани сергии, покрити с навеси. Ако това не бе сторено, той можеше да си остане едно забравено, тревясало прашно място, свърталище на кварталната кучешка глутница. Не мина месец и една нощ половината сергии изчезнаха. Бяха ги откраднали и завозили за някакъв новосъздаващ се селски битак. Така или иначе, малко осиротял, Стария пазар продължи да си съществува, макар и в леко оципан вид.

Всеки петък сутрин, в северния му край, се разполагаха каси с жива стока, кокошки, патици, зайци, дори и някоя коза или агне. В недалечното минало мераклията можеше да си купи дори кон или

крава, но сега за такива нечифтокопитни нямаше достатъчно място. На обикновено пустеещите сергии се разполагаха кори с пресни яйца, купчинки зеле или картофи. Другаде пък някои разстилаха безполезна амбулантна стока, която нормално никой не купуваше, но тук все имаше надежда да срещне своя заблуден купувач.

В кварталната бръснарничка, в западната част на пазара, на тоя ден бръснарят Пеци въртеше луд оборот. Да се чуди човек колко много неподстригани мъже чакаха тоя ден за да се подстрижат. Портативното му касетофонче прегръщаше от свирене на популярна чалга.

Тя събираше цяла тълпа почитатели, държащи в ръка по бутилка бира, току що купена от залепения отзад павилион за скара-бира. Както се казва, от чалга на бира, от бира на бръснач!

Лично място на този пазар заемаше кръчмето на един разтропан мераклия — кръчмар, наречено от него с гръмкото име „Ресторант — при Киро“. Бира, риба на скара, пържени картофки, менте „самоток“ и люта гроздова ракия бе менюто на това кръчме. Посещаемостта му в тоя ден бе забележителна. Не можеше човек да си купи едър, червен и гръмогласен петел, без да го полее както подобава с една бира или юска червено вино. Сервитьорската площ на това кръчме от година на година непрекъснато се разширяваше. В топлото време, пластмасовите маси биваха изнасяни навън, под голям, зелен и сенчест навес. Тази импровизирана лятна градина се проточваше и стигаше чак до кофите за смет и до обществената тоалетна. Това ни най-малко не притесняваше собственика, Киро. В един паметен ден обаче го притесни служител на ХЕИ. От този момент тоалетната беше все затворена. Ключовете за нея държеше пак тоя Киро. Такъв е живота. И да му се ходи на човек по естествена нужда, след дълъг оглед на чучулата, кудкудякаща кокошка, или ще плаща или ще стиска!

Понеже стана дума за кокошки, ще поясним че Стария пазар беше идеалното място, където човек можеше да се снабди с подходящ жив екземпляр, от каквато си поиска кокошка порода. Търговци идваха чак от шопско с подобрена крякаща стока. За да привлекат вниманието, те хващаха най-добрия екземпляр, с най-зачервения и накривен гребен, връзваха единия му крак с конопена връв и го поставяха отгоре на касата — за образец. Вътре в самата каса се извършваше непрекъснато бутане крякане и кълване. Отгоре обаче, избрания модел наблюдаваше победоносно, взрениите в него действителни или потенциални

купувачи. В такъв един екземпляр се бе загледал в този момент и Капитана.

Той му цъкна с език за да прецени слуховите реакции и протегна ръка към него за да види до колко е плашлив.

— Пи-и-и пи пи-и-и!

— По осем лева парчето! Кво, аресва ли ти? — подкачи го едрия шоп.

— Е-е-х, каква чорбица... — промуча Капитана.

— Ама ти, не е ли за да ти носи яйца!...

— Много си скъпчия! — заяви Капитана с глас който сякаш се готвеше да купува.

— Не знаеш ти колко гледане се иска, докато пернатото стане на това дередже!

— Скъ-ъ-по! — отново зацъка Капитана.

— Айде като за теб, по седем!

Капитанът видя, че работата действително опря до пазарлък и започна да отстъпва заднишком. Той естествено не можеше да си позволи чорбица от жива кокошка и затова реши, че не е добре да се задява с якия шоп.

— Че ти прекърша вратлето, бе помияр! — шопът естествено бе отгатнал покупателните способности на Капитана и очевидно не можеше да изтърпи задявката.

Мъглата около Стария пазар бавно започваше да се вдига. Колкото по приближаваше обяд, толкова по нарастваше пазарния шум и хорската глъчка. Всички павилиони бяха вече отворени. Нямаше празна сергия. Около магазинчето за сладкиши, където младата циганка зареждаше пластмасовите купички със сладки, се трупна народ. Цените бяха доста ниски и всякакъв що годе пресен сладкиш се изкупуваше и консумираше на крак. Пред магазинчето за хляб опашката от хора нарасна. Бяха пуснали топли банички и повечето от народеца, свикнал на тази утвърдила се с времето българска закуска, бързаше да засити огладнялото си гърло. По-нататък пък, от тясното прозорче на още по-тясно магазинче за безалкохолни напитки, жададнели посетители на пазара купуваха евтина бира.

Бирата се купуваше с амбалаж, изпиваше се и обикновено амбалажа бе забравян досами някоя сергия. Едно пъргаво, младо момче от време на време излизаше от магазинчето и събираше

празните бирени бутилки и ги нареждаше обратно по касите, демек стоката не трябва да се губи.

— Пешо-о, върви ли любовта бе!

Първоначално Капитана не осъзна, че тази реплика бе на сочена към него. Обърна се и видя засмяното лице на Киро, от вратата на кръчмето. Киро бе редовният му снабдител със стъклен амбалаж и Капитана не можеше да му се прави на обиден.

— Караме я някак! — отговори неопределено той и тръгна към него.

— Ще помогнеш ли да изхвърлим няколко бутилки в кофите? — Това бе явен намек за Капитана, че има подходяща стока и за него.

Той не се колеба дълго и бързо зареди единия полиетиленов плик. Не пропусна да му се усмихне и благодари. Някой, който добре го познава, би казал, че сега не е в настроение. Втрещеният му врабчов поглед издаваше глад и раздразнение. Няколкодневната брада пък бе щръкнала напред, верен признак че бе готов за сприхав отговор или ругатня. Той заобиколи трите натоварени със стока леки автомобили и се озова до кофите за смет. В една от тях бе влязло дребно циганче и току изхвърляше навън я скъсана обувка, я стара дреха. Друго пък щателно препипваше изхвърленото и ако му харесаше го пъхваше бързо в голям пластмасов чувал. Край него изпостаяло черно куче, чиито ребра ясно се брояха, следеше с гладен поглед движенията на циганчето. Опитът го бе научил да стои на прилична дистанция. То очевидно беше техен спътник, който ги придружаваше навсякъде в похожденията им. Сега търпеливо чакаше своя дял от плячката.

— Хайде чупката! — Капитана бе забелязал няколко изхвърлени бутилки в една стара скъсана пазарска чанта, небрежно захвърлена досами единия контейнер. Циганетата отстъпиха с неохота. Запътиха се, следвани от кучето, към друг обект където щяха да продължат необезпокоявани търсаческите си изследвания.

Напълнил и двата плика с празни бутилки, Капитана завърши успешно първия си за днес бизнес курс. А сега следваше логичното действие, предаване на стоката и после... Е, онова после се знаеше! Нататък, в посока на ж.п.линията, на триста метра, се намираще изкупвателния пункт. Тръгна към него. През тоя ден го чакаха още много курсове.

Трябва да се отбележи, че откакто дойде демокрацията, магазинчето за стъклен амбалаж стана много посещавано. Собственикът му никой не бе виждал. Стоката приемаше една млада учителка по физкултура, завършила ВИФ с отличен, с много спортни награди по скално катерене и планинско спасяване. Безработицата я бе хвърлила безапелационно в този търговски бранш, който тя търпеливо усвояваше и усъвършенствуваше. Спортната си форма продължаваше да поддържа като всеки ден идваше на работа със лъскавия, вносен, велосипед — полубегач. По някое време Капитана, за да запази прякора си Либовчията, бе започнал да я задява. Това обаче не бе последвано от никакви реакции от страна на учителката, нещо повече. В една красива утрин тя му стисна ръката така, че той едва не изрева от силната болка. Този „нежен“ отговор от нейна страна бе подходящо обяснение на чувствата и към него. Когато се изправеше пред нея, той свеждаше поглед и мънкаше неразбрано. С боязън вземаше стотинките от изкупения амбалаж. Тази жена, без много приказки, му бе взела страха.

— Кха, Кха... — изкашля се смутено той, влизайки в магазина.

— Тези ще ги вземеш ли?

— Тези вече ги изкупуваме по девет вместо по единайсет. А тези, по шест.

— Е, като теглим калема, колко излиза?

— Дотук осемдесет и четири стотинки!

— Добре е! До довечера ще мина още два пъти.

— Моля, заповядай!

Така беше завършил диалога между двамата. От този момент лошото настроение на Капитана започна да се изпарява. Някой го бе казал — „Има пари има живот“! Нещо му просветна. Една топла, мазна, баничка започна да се очертава в съзнанието му. Той преглътна мъчително. Протегна ръка, взе стотинките, сгъна пликите и ги пхна в джоба на окъсаната си шуба. Излезе от изкупвателния пункт и се запъти отново към Стария пазар.

— Хей господинчо, я чакай да ти кажем две думи на тебе, бе българينو!

Капитана се обърна и нещо го смъдна в сърцето. Три яки момчета, цигани го бяха заобиколили, кое от кое по-мургави и по-настръхнали. Зад тях цвърчаха, подскачаха и се смееха малките

циганета които допреди малко бе изгонил от кофите за смет. Единият циганин извади отнякъде нож и работата започна да става дебела.

— Ако не сакаш да ти режем гръцмуля, давай парите!

Капитана пребледня. Коленете му затрепераха. С изпотена ръка той бръкна в джоба, извади стотинките и ги подаде на циганина. В следващия момент един юмрук се стовари някъде изотзад в ухото му. Друг го посрещна право в лицето. Малките циганета продължаваха да пицят от възторг. От носа му шурна кръв на широка лента.

— Па друг път да знаеш и да не закачаш циганчетата, че вече ножа ще играй!

Капитана се олюля. Ушите ми пицяха като локомотивни свирки. Шумът и глъчката откъм Стария пазар вече почти не стигаха до него. Последната надежда за мазна и топла баничка се изпари и отлетя там, някъде далече във времето и пространството.

— Е-е-хоп! Е-е-хоп! Це-е-ецке-е, мамка ти стара-а-а! — Тошко — Ехото биеше яростно дръгливта си кобила. Той вече едва се крепеше на каруцарската седалка. От време на време политаше, и когато на човек му се струваше, че вече пада от каруцата, сякаш отгоре се намесваше една милостива божия ръка и с последни усилия го задържаше.

Всички на Стария пазар разбраха, че беше изпил петата си бира.

СУХ ЖИВОТ

Кафето което Мичо изпи на рано отворения павилион до ж.п. гарата бе наистина добро. От ободрителните свойства на тази течност краката му като че ли подобно на навита пружина, си ходеха сами. Вече се бе развиделяло. Той топуркаше надолу, по прашната пътека, досами „линията“ в посока на лозята, нарамил старата светлозелена алпийска раница. Не беше в негов стил да се излежава до късно. Пукнеше ли зората, бе вече на крак. Безработицата сериозно го мъчеше. Нямахше пари за нищо, дори за сутрешния вестник или за любимата триъгълна баничка. Но за кафе можа да събере.

Беше краят на август. С една дума, времето за традиционния сезон на компотите. Там някъде в един шкаф на апартамента му се мотаеше някакво мизерно кило захар, пазено специално за този момент. Ами плод? Да бе, плод имаше колкото си щещ. Целият пазар бе натежал от праскови, ябълки, сливи и какво ли още не. От известно време Мичо отбягваше да минава оттам, тъй като му се завиваше свят. Завиваше му се свят не от плодовете а от цените. Те според него бяха винаги високи, недостъпни, кождерски и т.н. За човека без пари всичко е скъпо. Така си е! Ами тогава, помогни си сам за да ти помогне и господ. За какво да си помогне ли? За да си намери работа? А-а-ми глупости! Работа по принцип в този западнал край на България не се намира. Така казваше всеки втори негов съгражданин. Но онова нещо дете не се сади и расте от край време, винаги ще се намери.

Сега е времето на горските плодове, тоест на дренките, къпините и другите благинки които майката природа ни е дала. Един дренков компот в жегата, с бучки лед в чашата е едно истинско бижу.

Преди няколко дни Мичо обра с вещица един къпинак около близкото село. Тази сутрин обаче, е на тема „дренки“. Знаеше къде ги има, кога зреят и какви сортове са. И какво? Оставаше само да иде и да си протегне ръката. От това по-лесно, здраве му кажи! Въобще не го мързеше за такива начинания. Дори липсата на компания не го притесняваше. Свободата, с една дума, бе по-пълна. А времето, от

сутринта е едно...божествено! След падналия нощен дъжд се чувстваше една хладина, една свежест. Беше леко облачно, абе... само за дренкобер!

Като говорим за принципи, трябва да споменем и за още един негов принцип, по-точно предпочитание. Принципът се състоеше в това, че Мичо не обичаше жегата. Имаше ли жегата не го търси за нищо. От жегата много се потеше и всичко лепнеше по него, както обичаше да казва в такива случаи, „Кофти история!“. Но тази сутрин, по негова преценка, време е би-и-и-жу.

Той бодро топуркаше по прашната пътека за лозята и леко си подсвиркваше някаква любима латино — мелодия. На изток над облите върхове на Веслеца, лозарската планина де, се бе пукнала една прекрасна розова зора, която допълнително му повдигна настроението и го обвея с освежителна бодрост. Ходеше с лекота по „линията“ край едни високи колкото човешки ръст изсъхнали магарешки тръни и край нехайно изсипани купчини боклук. Нечия ръка се бе опитала безуспешно да ги изгори, но само бе запалила изсъхналата полска трева наоколо. Екологичните му пристрастия този път не избухнаха, но оставиха очебийния факт за по късен коментар. „Линията“ ли?

Това е един насип, който по времето на партийната ръководителка Цола Драгойчева, бе оформен по бригаден принцип от почти всички трудещи се на града. Идеята бе, по късно по това трасе да мине ж.п. линия за гр. Оряхово.

Тази идея така и не доби реални очертания. Пътят по „линията“ безспорно бе най-популярния и кратък пеш път за лозята. Винаги го предпочиташе когато ходеше натам.

След не дълго време премина по мостчето на потока, на чието име бе наречен най-големия квартал на града и стъпи на околоръстното шосе. Зад него изправяше чело лозарския масив.

Тук обаче, по една случайност един грамаден турски тир едва не го премаза. Движеше се толкова тихо и бързо, че успя да го види едва в последния момент. С енергичен и бърз отскок Мичо премина последния метър от шосето.

— Е-еха-а, и този път му се размина на безработния гяур!

Такава пустош се оказаха тия лозя. Много и красиви къщи, коя из коя по мераклийски натъкмени, сега бяха напълно обезлюдени. Оня ден си говореха с един братовчед, за престъпните обирджийски шайки

от които нямаше спасение. Изплашените лозари още по светло си хващаха пътя за града и не смееха да замръкнат, наплашени от бандитите до смърт. Обираха и пребиваха оня който им се противопостави. Няма полиция няма отърване.

Някъде отляво го залая куче. То бе толкоз освирепяло, че се хвърляше с разпенена уста към него зад гъстата ограда. Страх да те побие. Беше отвързано и Мичо побърза да отmine, за да не се получи „случаен инцидент“.

— Колко ли време не си ял бе, див помияр!

Мястото с дренака откри лесно. Имаше достатъчно зрял плод. Беше и лесно за бране.

Някой го убеждаваше, че времето за дренкобер е отминало но Мичо бе на друго мнение. Не беше му сефте да идва насам. Имаше си и календарен график. Знаеше кога зреят къпините, кога дренките и кога орехите. Така че не можеха да го излъжат.

А бяха едни дренки, едри, зрели, сладко-кисели, с една дума дренки-мечта. Някъде отгоре зад дренака се намираше парцелът, който преди трийсетина години дядо му беше взел за обработка. Какви големи проекти имаше той за него, но те така и не се осъществиха. Нищо не построиха на това място. То си остана засадено само с няколко овощни дървета. Беше си наумил, когато идва насам, да се отбие за да го види отново. Над парцела също имаше стар дренак, така че там щеше да си довърши беритбата. Не можеше да обърка мястото. Досами него имаше два метални стълба с високо напрежение.

С умиление стъпи на запустелия парцел. Огледа се. Търсеше старото дърво смрадлика в горния му край. Но така и не го откри. Беше отсечено. Само там, дето е растяло, се бяха запазили няколко малки филизи. Наведе се и си набра една голяма връзка листа. Тази лековита билка върши работа за много неща. От овощните дръвчета се бе запазила само една стройна черешка, незнайно как оцеляла през годините. Явно човекът който косеше мястото я беше съжалил и запазил. Имаше и едно обезобразено и оглозгано от кози орехово дръвче, на което очевидно това беше последното му лято.

Някой зад него подвикна. — Какво насам, бе градски! — Обърна се. Беше един висок, много слаб човек, с вид на туберкулозно болен.

— О-о-о, здрасти! Как ти е името бе приятел?

— Васил ме викат! Тук съм на чист въздух, с козите. Двайсет години работих в апретурата на текстилния комбината, при боите. Гледай, косата ми опада, зъбите и те, здраве нямам. А това козите де, сам си ги завъдих, на майтап.

Преди време, един приятел ми подари женско яренце. Така, едно по едно, та хей ги десет. Сега си живея на лозе, пия си млекце, ям си сиренце и не се прибирам в града.

— От къде си купуваш хляб?

— Жена ми носи от града.

— Имаш ли геран, вода?

— Всичко си имам, даже и ток. Снощи с комшиите гледахме мача Левски — Галатасарай. Този съдия — мръсник ни разсипа.

Че като започна Васко един дълъг монолог та спиране нямаше. Все едно, че не бе виждал хора от една година. Говори та говори, на всякакви теми. Говори без да си поеме дъх.

— Васко, не береш ли дренки?

— Нямам търпение. Има на лозе един сливак. Вчера затварях компоти от сливи. Това дренката, си иска голямо търпение за бране. Бях сварил преди време дренкова ракия. Идва един доктор. Като му показах рафта с бутилките, изохка и каза: „Чакай, нищо няма да продаваш. Даваш го на мене! Ще си седнем само двамата, чуваш ли...? Мезето от мен!“

— И какво?

— Такова докторско пиянде не бях виждал!

— Хайде бе!

— Така си беше! — и Васко продължи своята тирада на всички житейски теми. Мичо започна да бере от близкия дрян и от време на време му отговаряше, колкото за да поддържа разговора. По някое време на Васко му омръзна монолога, подвижна на козите и без да се сбогува се шумугна в хресталака.

Беритбата на дренки вече завършваше. Тези тук бяха много добре узрели и сладки. Мичо започна да хрупка сочните плодове и тананикайки латино-мелодията се запъти към една, едва виждаща се в далечината къщурка, от която се чуваха удари на брадва.

Когато наближи, ударите от брадвата спряха. Оня дето я въртеше изчезна някъде.

Мичо имаше впечатлението, че човекът се притаи и скришом го наблюдаваше отнякъде. Наблужи. Прихлупената стара къщурка едва се виждаше зад плетената ограда. Току зад тесния вратник, край една купчина изсъхнали дървесни коренища, лежеше малка, добре изострена брадва. Цялата къщурка бе опасана с пояс от коренища, изсъхнали, с най-причудливи форми и от най-различни дървета. По навътре, се виждаше друга купчина коренища. Явно това бе основното занимание на човека, да разсича дървесните корени и да си приготвя зимно топливо. На Мичо му стана неудобно, че домакина не го посрещна, изкашля се и подвикна:

— Пешо-о-о, тука ли си бре!

Най-сетне дървосекачът се показа. Беше дребно възрастно човече, съблечено, голо до кръста, обгоряло от слънцето. Въпреки слабата си фигура, тялото му бе покрито със силно изпъкнали мускули, а там дето ги нямаше стърчаха скелетните кости. Човекът приличаше причудливо на едно от тези изсъхнали коренища, които с настървено желание се мъчеше да разсече. Приблужи несигурно и кротко продума.

— Ти ми викаш по име! Откъде ме знаеш?

— Преди малко говорихме с Васко, та той спомена за тебе.

— А-а, да. Цял ден се мотае наоколо. Не вземе да ги натири тия кози и да хване и свърши някоя полезна работа.

— И друг път съм идвал при теб. Помниш ли ме? — Човекът се взря в Мичо, устните му се разтегнаха в усмивка и каза. — Ти не идва ли миналата година насам.?

— Беше преди три години. Навремето дядо ми бе получил от общината ей оня парцел и се мъчеше да го обработва. Не му стигнаха силите и се отказа.

— А-а, помня го стареца. Аз първи направих къща тук, още през 64-та година. Преди време, наоколо имаше много комшии. Сега виждаш ли какво е мървило?

Едно момче купи по миналата година онова лозе над мен. Брои два милиона, а може и три, но цяло лято не се е мярна. Всичко което насади, треволяса и буреняса.

— Вярно ли е това за обирджийте. Че човек не може да замръкне на лозе.

— То си е така ама аз не мърдам от тук. Няма къде да ходя. Тук си ми е добре. Сам съм, хей с онова куче.

Едно рижаво космато куче се бе показало зад къщурката, оплезило език, приятелски махащо с опашка. То бе старо като стопанина си и кльоцаво като него. Човекът бавно продължи по захванатата тема.

— Преди няколко ноци дойдоха едни с камион. Бяха четирима. Кучето лае та се къса. Излизам аз, викам им. А един току изръмжа. — Що не си траеш, че ако ти дойда...! Нямахше какво да сторя. Влязох си вътре. А тоя комшия под мен умря. Лозето му запустя. Миналата седмица като ходих да си взема пенсията се видях в пощата с дъщеря му. Разказвам и за къщата, за лозето. А тя, казва. — Ако някой пита за него обади ми. Ще го продам! Никой вече не ще да се вестне насам.

— Тези коренища не те ли изморяват? — Без да иска Мичо подхвана любимата му тема.

— Да знаеш само как хубаво горят и колко жар правят. Ето виж, това е ясен, той най-бързо изгаря. А това е дъб. Докато го разцепя силите ми се вземат. Виждаш ли тази цепнатина на коренището. Един удар по нея и е готово. Я ела да видиш нещо. — Човечето отваря входния вратник и повежда госта си към малкия сайвант. — Гледай какво нещо е... — Вътре коренищата, ситно надробени, старателно бяха подредени на правилни редици чак до покрива. Личеше си меракът на тоя човек. Явно го правеше с голямо удоволствие. — До зимата ще го напълня.

Мичо, бръкна в джоба си, извади два ментови бонбона и подаде единия на събеседника си.

— Заповядай! Винаги ги нося със себе, заради кръвното.

Човекът отначало отказа, но след това размисли, взе бонбона, бавно разви хартията и с неуверен жест го пъкна в устата си. Недоверието между тях се бе стопило.

— А вода от къде взимаш?

— Тук няма вода. Нося я е-е отдолу, от кладенчето. Но сега от тази суша и то почти пресъхна. Имам малко искаш ли?

— Не, не! Като слизам надолу ще се отбия до него за да се напия. Че как я караш така без вода?

— Ами карам я. Свикнал съм. Сух живот...!

— Нощес в града валя, та чак до градушка стигна.

— Видях! Мина на облак, изля се и отмина. Но тук забрави да капне! От месеци не е валяло. Всичко изгоря! Земята се напука от

суша!

— Пешо, време ми е да тръгвам.

— Ако искаш хе-е по долу има много дренак. Вчера едни момчетии ги гледам, че беряха.

— Не-е, стига ми. Ще вървя!

— Па мини от тук, че е по пряко!

— Жив и здрав да си Пешо! Догодина може пак да се вестна насам.

Мичо свърна по тясната, обрасла със суха трева пътека. Обърна се. Дървосекачът и кучето му стояха един до друг, загледани в него. Кучето се напъна и лавна пресипнало. Той им помахаша с ръка.

Мина край една редица от стари лозя. Навсякъде наоколо се стелеше мъртва тишина. Неочаквано звънки удари на чук по наковалня го стресна. Обърна се... Една много красива вила, обкована с лакирани чамови дъски, се гушеше между няколко борови дървета. Три залепени един до друг некролога на починала жена се белееха на стената и. На върха на вилата на висок пилон се ветрееше скъсана мъжка риза, пригодена като плашило. Няколко такива плашила се ветрееха из лозето.

Човекът явно бе взел активни мерки за защита срещу пернатите грабители. Звънките удари на чука продължаваха. Какво ли кове толкова?

Тук наоколо трябва да е кладенчето. Мичо се повъртя малко, но като не го откри продължи надолу.

Слезе на шосето. Пресече потока и се запъти към града. Слънцето бе напекло немилостиво. Минаваше обяд. Задъха се. Така да не обичаше тази жега. Полето пред него бе пожълтяло от изгорелия от слънцето бурен. Малко стадо от крави бе западнило до почти пресъхнала вада. Кльоцава крава, с голям меден хлопатар, ожесточено клюмаше глава, нагоре-надолу, опитвайки се неуспешно да пропъди досадните мухи. Хлопката и звънеше силно и огласяше всичко наоколо. В далечината, в трепкащата мараня се сивееха постройките на спрелите пустеещи заводи. На висок електрически стълб чернееше щъркелово гнездо. То явно бе достроявано от птиците всяка година защото се бе така разраснало, че бе счупило носещия порцеланов изолатор и проводника висеше някак неестествено встрани заедно с него. Една конска каруца, натоварена с насечен вършинак, бавно се

промъкваше между бурените. Край нея подтичваше младо жребче. Каруцарят седнал върху купата, приведен напред, лениво размахваше от време на време късия камшик.

На запад, зад високи тополи, магистралата за Оряхово живееше своя живот. Нови и лъскави автомобили шеметно препускаха всеки в своята посока, всеки към своята цел. Това необуздано движение рязко контрастираше с мъртвилото на неработещите заводи. Сякаш целият живот бе съсредоточен в тая магистрала, с нейните проблеми и желаниа.

Мичо се спря за момент, загледа се във високите изсъхнали тръни. Спомни си как, като дете идваше тук, на ученическа бригада. Събираха узрелите мамули на златокосата царица. Наоколо се ширеха необятни царевични ниви. По-късно, вместо царица насадиха ягоди. От целият град идваха хора да си купуват щайги с евтини ягоди. Какво време беше... Тежка буца го стисна за гърлото. Той извади от джоба си ментов бонбон и го лапна набързо.

Пресече внимателно магистралата и стъпи в очертанията на града. Вдясно, лъсна красиво боядисаната сграда на италианската шивашка фирма. Куп млади работнички със светлосини престилки бяха поседнали направо на тревата пред сградата. Бяха изтощени от работа и жегата. Лицата им бяха уморени, унили, угрижени.

Току зад фабриката, група работници извършваха довършителните работи на новата бензиностанция. Тя цялата светеше от лак и боя. Светещи реклами грабваха вниманието и създаваха впечатлението за лукс и богатство. Вероятно подготвяха откриването и. Мичо се взря и забеляза присъствието на градския синдикален лидер. Не можеше да го обърка. Колко ли пъти го гледаше вечер по местната кабелна телевизия.

Синдикалистът се бе спрял до група работници край един почти повален електрически стълб и размахваше голям метален чук. Стълбът бе започнал да пада, но при това си действие се беше заклецил в клоните на окършен бор. Петима работници наблюдаваха с интерес събитието. Синдикалистът удряше с всичка сила по стеблото на стълба. Неочаквано бе попаднал на истинско шоу, което с удоволствие би изгледал докрай.

Спря се под сянката на едно крайпътно дърво. Синдикалистът удряше, а работниците му даваха акъл. Най-сетне стълбът с неохота се

откачи от клоните на дървото и рухна на земята.

Един работник, с ъглошлийфка в ръка, сръчно се въртна около основите му, препили последните арматурни жезла и с това операцията завърши. Синдикалистът гордо се изправи. Захвърли чука, разкърши рамене и с удоволствие прие поздравленията на заобикалящите го.

От север повя свеж ветрець. Той обля с нежен освежаващ дъх потното чело на Мичо. Неочаквано си спомни за оная популярна и станала му любима реклама от кабелния канал „Дискавъри“.

На нея една насапунена ръка миеше главата на риж орангутан. Орангутанът се зъбеше от удоволствие. В един момент той отваряше уста свиваше я в буквата „О“ сякаш извикваше в екстаз „Мамбо-о-о...!“ . След това започваше една луда бразилска самба, при която на Мичо му идваше да скочи и да затанцува. Тази мелодия така силно се бе набила в съзнанието му, че той цял ден непрекъснато, си тананикаше само нея.

— Е-е-х, другарю-господин синдикалист, как са те пропуснали тоя път да те увековечат журналистите! Мамбо-о-о! Ши-ши-ши...ши-и...ши-и...!

ТОЗИ МАЙСКИ ДЪЖД

Мълчахме заслушани в глухия рев на мотора. Старата руска машина се давеше, задъхваше се, подскачаше по дупките на черния разкалян и неравен път. Подскачаме и ние заедно с нея. Ударих си коляното в ламарината на шофьорската седалка. Разтрих го енергично докато премина болката, след това отново се загледах навън, към зеленото зреещо жито, ширнало се навред, чак до безкрайния хоризонт. Военен джип е това, не е шега работа. Върви навсякъде, дори и сред черната кал, образувана от падналия нощен дъжд.

— Там ли е кулата? — провикнах се за да надвия шума от мотора.

— Тя се вижда! Хей онова високото нещо, там! — усмихна се с неизменната си усмивка Ицко. Той е от хората които дори да не са на кеф, винаги имат усмихнат вид. Сънен е, защото още не е изпил сутрешното си кафе. Сънен е и от снощния запой с колегите. Всъщност „снощния“ не е точната дума, защото запоят бе продължил до сутринта в няколкото западащи кръчми на малкото северозападно градче. Нямахме спомен къде е спал. Беше изпуснал влака за окръжния град. Важното бе, че когато се събуди, се намираше на дивана в кабинета на началника си, тоест съвсем близо до работното си място. Важното е и другото, че с тоя началник бяха адаши и подобно съвпадение винаги си имаше съответните предимства при изненадващи и неочаквани ситуации.

Ицко извади почти празната, смачкана кутия „Средец“ и запали цигара.

— Тая кула ще ни вземе здравето. Колкото пъти ходех да работя там, все нещо лошо ще се случи. Я ключа ще забравя за входната врата, Я ще си изпусна отвертката или клещите от трийсет метрова височина, я силното въздушно течение ще ме охлади и после ще си полежа болен. Веднъж на перилата на тясната стълба се бе увила змия. Скрила се беше от дъжда дяволията му. Видях я в последния момент, а

бях вече посегнал към опашката и. Носех тежкия сандък с инструментите и не се оглеждах много.

— И какво стана след като я видях? — запитах.

— Какво стана ли? Хвърлих сандъка на стъпалата и побягнах надолу. В полумрака едва се виждаше къде стъпвах. Препусках по ръждясалата желязна стълба като първия маратонец на първите олимпийски игри. Взех разстоянието до входната врата за рекордно кратко време. Николайчо, шофьорът де, ме гледа и ме пита. „Какво си прежълтял бе? Да не те е гонил смок?“ — Не е смок казвам, май беше усойница. „Я не се вталявай бе човек, казва. Да идем и да я пребием.“ — Ходи си сам. Мен ме остави да си поема душата. — И отиде със щангата за сменяване на гуми. След малко слиза и носи змията увита на кравай. „Смок е, казва! Напразно си се уплашил. Пипни го хей тук. Женски е. Ще си има малки.“ — Ай сиктир бе! Пипай си го колкото щеш. Мен ме остави!

Дрезгаво „Ха-ха-ха“ се разнесе на талази в джипа. Разказът на Ицко бе раздвижил сънливата атмосфера.

— Днес някой да знае какъв ден е? — подхвърлям небрежно.

— Петък е! — осведомено заяви Липо, колегата ми.

— Петък е ама коя дата? — продължих с въпросите си.

— А мамо-о-о! — плесна се по челото Ицко. Къде сме тръгнали бре хора? И точно за тая проклета кула! Днес е тринайсето число от месеца, бре пичове! Аз се връщам! Бисо! Обръщай джипа!

— Хайде стига бе! — тупвам го по рамото. Ако днес не я свършим тая работа изпускаме темпото.

От утре отиваме в Романския район и ще ни гледаш само на картинка. Ако си такъв специалист да ти оставим техниката да си монтираш сам, а ние да си ходим. Петък било! Тринайсети! Друсай ми Пено маймуната! Ти нали искаше да сменяваш подпорния изолатор в трафопоста? Ако ни нямаше как щеше да го смениш сам? Утре като решиш да подадеш ток на помпената, как ще включиш разединителя? Волтовата дъга ще ти изпържи физиономията! Хайде трай и стига с тия фатализми.

— Не ме слушате вие, ама тегло ще теглим. — неуверено промърмори Ицко и запали нова цигара. Вече е почти разсънен и леко изнервен. Двайсет и шест годишен е, ерген, много емоционален и много работлив. Преди един месец си е хванал гадже и през вечер

остава да преспи при него, вместо да хване влака за града. С една дума, животът Ицков си течеше стабилно, по нормалните релси за младеж от неговия тип. Кой ли мъж на моя възраст не би дал мило и драго само за да бъде поне два дена на неговите години. Сори! Остава още една петилетка до пенсия. А после...? Ама хайде да не си разваляме сега настроението.

— Откъде се взе това магаре и тая каруца, бе майка му стара! — развика се Бисо.

Някъде на петдесетина метра напред, една магарешка каручка бе запречила разкаляния път. Каубоят, разбирай водачът на превозното средство с една магарешка сила, стреснат от връхлитания джип, припряно се опитваше да накара магарето да потегли. А то запънало предни нозе, упорито не желаше да го стори. Налице бе типичен пример за магарешки инат. Бърчеше устни онова ми ти магаре, пръхтеше, пулеше се към руската превозна техника и не мърдаше. Ситуацията май отиваше към стресова. Бисо завъртя бясно кормилото на джипа и навлезе в зелената житна нива. Магарето уплашено подскочи, хвърли къч и побягна устремно напред при което каубоят едва успя да запази равновесие в каручката и на свой ред ни напсува на глас.

— Абе, започна се. — си казах наум и разтрих коляното си, което за кой ли път се бе ударило в ламарината на предната седалка.

Пътят ни възви към манастира. Там, край един буен поток, в долчето обрасло със стари върби и брястове, се намираше и въпросния трафопост. Бисо засвири с клаксона. Високата, нова, дървена манастирска врата се отвори и един млад мъж, с пистолет на кръста се показва усмихнат.

— Сега манастирът е почивна база на атомната централа. — поясни Ицко — Когато няма групи остава само един пазач. Пустота и красота е тук. Божите служители са знаели какво място да изберат за света обител. По — нагоре има пещери, из които непрекъснато ровят иманяри. Разровили са навсякъде околността. Какво намират не зная, но тая безработица побърка хората.

Джипът се промуши през широко отворената врата, преброди високата трева на бившата манастирска плодова градина и спря пред друга по — малка и тясна врата.

— По нататък ще ходим пеш. Хей го трафото, зад потока.

Всеки от нас нарами част от багажа и бавно, внимавайки да не се подхлъзнем, прескочихме стария бетонен преливник. Вратата на старата сграда бе ръждясала. Ключът трудно превърта, но все пак щракна и ни пропусна. Зяпахме нагоре към шините и счупения изолатор, а Ицко се въртна, изключи трансформатора и отвори мрежовата врата.

— Щях да загина оня ден тук. Натискам ръчката, а то за проклетия включиха само двете фази. Хвърчи огън на поразия. На мен ми затрепериха мартинките, ама нямаше начин. Хей, я дръж стълбата за да се кача.

Той стъпи на най-високата пречка и повдигайки се на пръсти започна да отвива болта на изолатора. Трудно му се отдаваше, защото болтът бе ръждясал. Изпсува на глас, разнервира се.

— Я-а-а! Вижте тук! — Липо бе взел една отвертка и ровеше нещо по нисковолтовия прекъсвач. — Мумифицирала се е, белка, между двете фази. Как не е гръмнал тоя прекъсвач? Намерила е топло местенце, но като не разбира нищо от ток, прас, прас и...! Безславен край на един тъй буен живот!

— Ама вие белката ли ще зяпате или ще ми помагате? — Ицко бе съвсем изнервен. Нормално е нали е петък-тринайсети. Той вече бе сменил рейката и изолатора. Новият изолатор обаче се оказва по — висок и при затваряне двата ножа на разединителя оставаха в гадното положение — извън гнездата.

— Майка му стара! Стана по-зле отколкото беше! Тцъ-тцъ. Обмре, я включи пък, аз ще гледам, за да видя какво може да се направи.

Аз се хванах за дръжката, натиснах рязко и щрак! Пластмасовата рейка се счупи. Всички онемяхме. Ицко стоеше зяпнал и невярващ в реалността на случилото се злощастното събитие. — А сега какво стана, бе майка му стара? Какво ще правим сега? Абее-е-й. Майка му стара!

Аз пристъпвах виновно от крак на крак. Мълчах смутено. Жал ми бе за момчето. Толкова труд и всичко отиде на вятъра.

— Дай да го свалим и да видим какво ще правим. Хайде! Не виждаш ли, че този, новия изолатор е по — висок? Логично е да се счупи.

— Стига с тая логика, бе майка му стара! — Ицко беше бесен, но започна да развива отново болта.

— Ето виждаш ли? Има начин! — мъча се да успокоя ситуацията. — Ще пробием една дупка, от нерви забравих техническия термин „отвор“, и ще вкараме болта тук. Така ще оберем луфта и трите ножа ще си легнат едновременно в гнездата.

— Ще си легнат при мацките. — опита се да разведри атмосферата Липо.

— Ще пробием, ама откъде бургия. Не съм взел, защото не знаех, че ще се стигне до тук. Майка му стара!

— Спо-о-койно! Това е пластмаса и с една отвертка става дупка и половина.

Хванах се аз за работа, а навалицата ме зяпаше и чакаше резултата от моите усилия. И той наистина не закъсна. Дясната ми ръка стана цялата в плюски, но отворът в рейката бе пробит. Да, ама дупката, отворът де, се оказа тесен, както казват техничарите — с малко фи.

— Имаш ли друга по-широка отвертка бе Ицок? Още малко и ще стане.

— Откъде друга бе, майка му стара. Кой е мислил, че ще ми са нужни две отвертки?

— Аз имам в чантата, спокойно. Ще ида до джипа да я взема. Нали знаеш, че с тая чанта не се разделям. В нея има от пиле мляко. Само се вземи в ръце, иначе тоя петък наистина ще бъде нашата Голгота. Тук нерви не се искат. Действува се спокойно, за да има резултат.

Тръгнах към джипа. Гуменките ми се хлъзгаха в тревата. На преливника трябваше да прекрача един бетонен трап, достатъчно дълбок и достатъчно широк за да ме накара да се разколебая. Причината за колебанието бе, че от високото получавах световъртеж. Краката ми се сковаха отведнъж, и без сам да го желая, спрях точно над дълбокия трап. Чантата ми, преметната през рамо, застрашително се люлееше с едничкото желание да се изхлузи и да се хвърли надолу в бистрата и пенлива вода. Хванах се за един ръждив болт в отсрещния бетонен стълб и направих страховитата повторна крачка. За злощастие мократа ми от роса гуменка се подхлъзна и моя милост, с елегантния жест на акробат, направи непринуден шпагат над дълбокия ров. Цялото

ми тяло се разтрепери. Представих си как се хвърлям надолу. Ония горе щяха да чакат, да чакат, пък щяха да дойдат за да видят какво става. Ще видят, ама аз щях да бъда със счупени крака долу в канала.

— Леле-е-е! Майка му стара! — подхванах Ицковия рефрен! Протегнах внимателно ръка, обгърнах бетонния стълб и с последни усилия прекрчих канала. Уф! Май се размина!

— Какво стана бе, Омбре? Проспа ли се в тоя джип? — посрещна ме Ицко.

— Остави! Гледах във вира дали има риба.

— И какво? Има ли?

— Има! Мренки! По трийсет сантиметра парчето!

— Па да беше наловил няколко. Ние щяхме да чакаме. Но ония от енергото нямаше да чакат. Ще пуснат високото напрежение и ще се хванем за палците.

— Говориш глупости бе дребен! Май не си ходил скоро на изпит по безопасност. Как ще го пуснат ако не им поискаш включване. Нали има правилник бе! Е-е-й!

Ицко се усмихна със своята дежурна младежка усмивка. Нервността му бе преминала. Взе отвертката от ръцете ми и разшири дупката, пардон отвора на рейката. След това стъпи отново на паянтовата стълба и я монтира на разединителя.

— Стана бижу! Ама вижте бе! Истинско бижу! — Той бе радостен, че работата бе свършена добре. Проблемът го бе мъчил месеци наред, а сега изведнъж вече нямаше проблем.

— Хей това е работа, пичове! Майка му стара! — плясна се по бедрата Ицко.

Събрахме багажа и се оттеглихме от проклетия обект. Казват че тук е имало божие благоговение. Може и да е имало. Кой знае? Но не и в ден петък, на дата тринайсети.

Накачихме се на джипа. Аз си заподсвирквах „О соли мио“, а компанията се разбъбра по теми касаещи манастирското имане и манастирските софри.

— Бисо, давай към кулата. — провикнах се за да заглуша шума на мотора.

— Хей, вие не знаете какво правите бе хора? — отново започна Ицко. Тая проклетия ще ни вземе здравето. Малко ли ни беше с тоя изолатор?

— Ице, ама така не може. Ние ти помогнахме досега, а когато трябва да свършим и нашата работа биеш отбой.

— Ама не мислете че нямам желание бе хора. Ще направим всичко само че на тоя ден...

— Добре де! Чухме вече. Петък — тринайсети. Стига вече!

Ицко млъкна умислен. Повече и не продума. Умълча се. Небето на запад започна да тъмнее. Лека мъгла се спусна от билото на далечната планина. Тя падаше надолу като бяла пелена, бавно и неусетно. Времето напредваше. Трябваше бързо да свършим монтажа за да можем да хванем видинския влак в седемнайсет часа за града.

Ето я и водната кула. Изправила е бетонната си снага високо в небето. Ята от лястовици се виеше около наклонения и покрив. Ицко извади ключовете и отключи стоманената врата. Вътре беше хладно и сумрачно. Закатерихме се по извитата тясна, стоманена стълба към върха. Всеки бе взел в ръце достатъчно тежък багаж и бавно пристъпваше. Няколко лястовици се рееха във вътрешността на кулата. Във въздуха се мяркаха птичи пера. Стъпалата бяха побелели от птичите изпражнения. Няколкото тесни прозореца хвърляха оскъдна светлина по дебелиите вертикални тръби. Стремях се да не гледам надолу. От височината ми се завиваше свят. Най-сетне се изкачихме на тясната циментова площадка. Излязохме през тясната врата и се озовахме пред една почти вертикална стълба. Катерехме се нагоре задъхани. Бетонната чаша бе побеляла от преливалата вода. Някъде горе високо, от стоманените тръби се изливаше шумно струя вода. Тя не се виждаше, но шумът и бе достатъчно силен за да не можем да си чуем гласовете. Липо се качи по стълбата към ръба на бетонната чаша, разгледа резервоара и започна да разпъва проводниците на датчиците. Ицко привърза кабела, а аз монтирах връзките в таблото. Всеки си знаеше работата и всичко ставаше бързо. Най — накрая включихме апаратурата и се заслушваме в сигналите на портативната радиостанция. Като че ли всичко бе нормално. Звукът се лееше на равни интервали, спираше отривисто и отново започваше. Да, нямаше грешка. Всичко бе нормално. Тръгнахме надолу.

— Ами охраната? — спря се Липо. — Забравихме да вържем охраната.

Обърнахме се и тръгнахме отново нагоре. Ицко ни следваше с неговото дежурно „Майка му стара“. Отворих вратата на таблото,

усуках проводниците, мушнах ги в клемите. Пресегнах се с дясната ръка за да ги затегна с отвертката и хоп. Прекрасната олющена моя, стара отвертка се изплъзна от ръката ми, претъркули се под краката на Ицко и литна от трийсет метровата височина надолу, натам където светлееше входната врата.

— Някой да има в себе си отвертка? — попитах привидно спокойно. Навалицата мълчеше. Разбира се знаех, че никой нямаше, но бях длъжен да попитам. — На кой му беше ред да слиза надолу? — зададох следващия си въпрос. Всичко живо мълчеше. След това погледите непринудено се отправиха към Ицко. Той кихна шумно, имаше алергия към птичия тор, пусна непринудено своя рефрен и бавно заслиза надолу. Седнахме на стъпалата и зачакахме. Трябваше му петнайсетина минути да слезе и отново да се качи. При липса на вестник за чете, всеки се захвана с подходящо занимание, с едничката цел да убие времето. Зяпахме летящите лястовици или разклатената железна стълба. Времето разбира се нямаше нужда от убиване, защото до влака ни оставаше нищо и никакъв половин час. Най-сетне Ицко пристигна задъхан с нещастната отвертка и така необходимите проводници за охраната бяха монтирани.

— Е, ако и сега се размине само с това, ще черпя! — неуверено процеди Ицко.

— Няма как да се обърка повече. Работата я свършихме. Тръгваме си, че ще изпуснем влака. — казах категорично, с глас самоуверен и лишен от всякакви предразсъдъци.

Бисо, шофьора, ни чакаше пред вратата. Беше нетърпелив. Оглеждаше хоризонта и мърмореше. Явно идеше дъжд. А при дъжд меките пътища ставаха на блато. Идваше шофьорският кошмар.

— Качвайте се в джипа, аз ще заключа вратата. — Ицко натисна с коляно стоманената врата, превъртя ключа и понечи да го пъхне в джоба си.

— А-а-а-а! — Изрева той и се хвана за врата. — Ужили ме! Майка му стара! Стършел ме ужили!

Лицето му бе изкривено от болка. Ръката му бе натиснала ужиленото място.

— Бисо, дай шишето с вода.

Той намокри носната си кърпа и я допря до врата. Явно много силно го болеше, защото цял се разтрепери. Заведохме го до предната

седалка. Трябваше да му е по — свободно, за да му се облекчи болката. Шофьорът запали мотора и джипа бясно се запуска по разкаляния път. Умърлушихме сме. Работата наистина бе свършена, но на каква цена. Целият ден мина в неприятности. Дали се бяха свършили? Не знаехме. Още не бе отминал. Проклет ден!

На малкото площадче пред железопътната гара пристигнахме с четири минути закъснение. Видинският влак бе вече заминал. Някъде в далечината се виждаше смаляващата фигурка на последният му вагон. Обърнахме се към злополучния електротехник. Той бе отворил вратата на джипа и ни гледаше с възхищение. Черният му маслинен поглед бе усмихнат. Усмихнато бе и цялото му лице. Ръката му притискаше ужиления врат, а неизменната дежурна усмивка цъфтеше на устните му като дивата майска ружа, растяща на воля край проклетата водна кула.

— Хей пичове, нали ви казах да не ходим там. Дори и да не беше петък, тринайсети, пак не бих отишъл. Ама и вие сте, как да кажа, страшни пичове сте! Майка му стара! — той махна весело с ръка, хлопна вратата и джипа литна стремглаво по тясната изровена уличка към дома на бъдещата му тъща, при чиято дъщеря щеше да преспи тая нощ. Тя най-добре щеше да излекува ужиления му врат.

Липо ми намигна лукаво и се запъти към чакалнята. До следващият влак имаше цели два часа, твърде много време за убиване. От сивото небе заръмя ситен майски дъжд. За утре синоптиците обещаваха чудесен топъл и слънчев ден. Може би са прави. Може би.

Но днес...? Днес беше още петък, проклетият петък — тринайсети. Балканът тъмнееше, обгърнат от сивите и мрачни дъждовни облаци. Небето се бе отворило нахално и без да се съобразява с желанието ни, ръсеше своя гаден и разкисващ майски дъжд.

ЛЕНЧЕТО

Всеки от вас е бил млад, нали? Ще ви кажа под секрет, че няма нищо по-хубаво от младостта. Когато човек е млад, успява лесно да свърже много контакти с представители от своя или от другия пол. А когато остарее е кофти. Все се заглежда по некролозите с надеждата, че няма да открие своята снимка там. Абе и на нея ще и дойде времето, но нейсе. Снимката на някой съученик върху некролог винаги ме натъжава и навява едни спомени, как да го кажа, просто не ми е до казване...

Сега искам да разкажа за Ленчето, защото има много да се разказва за нея, а няколкото страници са малко за това. Как ли да започна?... Нека да бъде от първата инжекция която му боцна в хълбока.

— Трай бе пич! От една инжекция ли те е страх? Какво ли ще стане ако те натисне жена? — Това бяха първите и думи, солени, прями и запомнящи се. По-точно биха били подходящи думи на мъж а не на жена. А когато са казани от жена, просто няма начин тая жена да не бъде запомнена.

Боледувах от язва и трябваше да ми се правят някакви инжекции. Правеше ми ги Ленчето. Живееше през две къщи отгатък, зад Стария пазар. Беше ми не само съседка но и почти набор. След като се информирахме взаимно за този факт, незнайно защо, но интересът ни един към друг се засили.

Идех ли до участъковия лекар, винаги заварях пред вратата му митинг от народ.

Показваше се Ленчето, овикваше навалицата, а след това ме хващаше за ръката и казваше, „Хайде хубавецо... Ти си на ред!“ Толкова неудобно ми ставаше пред хората, че си умирах от срам. При нея очевидно това чувство липсваше. Каквото и бе на ум това и бе на устата. Беше руса, пълничка с голямо дупе, истинска фурия. Минеше ли по коридора на поликлиниката, сякаш минаваше тайфуна „Майкъл“ през южните американски щати. Провикваше се като овчар на стадо и

гласът и ехтеше през три етажа. Болните я оглеждаха респектирани, прошушваха си няколко думи и пак замълчаваха. Така беше преди двайсетина години.

Трябва да съм бил симпатично момче за да хвана на Ленчето окото. Бях ерген, а тя вдовица. Бях срамлив а Ленчето „цапната в устата“ и крайно практична. Егати комбинацията!

След няколко неуспешни опита на участъковия лекар да ми излекува язвата, той се предаде и остави нещата в ръцете на сестрата. Щях да забравя. Тя, Ленчето де, управляваше целия лечебен процес на пациентите. Докторчето я слушаше безпрекословно и изпълняваше медицинските и „съвети“. Ако ли пък възникнеше спор, то бързо отстъпваше и примирено се съгласяваше с нея.

И така, един ден изтормозен от болки, се явих отново в участъковия лекарски кабинет.

— Милото ми пиленце!... — възкликна Ленчето като ме видя. — Много ли те боли? Я да взема, че да ти дам и на тебе от гъбата!

— Каква гъба? — полюбопитствах аз.

— Има една гъба която щом я топнеш в прясно мляко става кефир.

— Какъв е тоя кефир? — продължих да питам.

— Абе, пич! Трай ти казвам! Ще ти я дам и след месец ще идем да почерпиш, че вече нямаш язва. Да знаеш, пия сливова от 40 процента нагоре. Разбрахме ли се?

— Добре! — казах с едва уловима нотка на съмнение и безпокойство в гласа. Казах го, а погледа ми неволно се плъзна по голямото и дупе.

— Там не гледай! Чу ли? Само там не гледай, че не ме знаеш като пламна какво ще стане.

Вечерта на входната ни врата се позвъни. Бащата като полюбопитен отиде да види кой е. Отиде, връща се и се усмихва под мустак. „Да знаеш сине, цял живот съм си мечтал за руса, пълничка жена. Тебе търси, върви...“

Знаех го че е коцкар, но не подозирах, че Ленчето ще му завърти главата от пръв поглед. Излязох аз, а тя ми подава един буркан с мляко.

— Вътре е! Гъбата дето ти бях обещала... Всяка сутрин ще и сменяваш млякото, а онова в което е стояла ще го пиеш на гладно. И да минеш след две седмици към кабинета. Хайде, кажи „Мерси“ де!

Поблагодарих и започнах едно люто и дръзко лечение с кефирената гъба. Бях упорито момче, толкова упорито, че от упоритост се престарах. Вместо по един път на ден, пиех кефира по три пъти.

Ще питате какво стана? Ами стана тя каквато стана. В един петък трябваше да идем с колегата до Върбица. Имаше там една наша машина която трябваше да оправим. Едва дочаках да спре автобуса. Нещо вътре ми късаше червата, напъваше, стенеше и желаше да излезе. Колегата ме гледа и се подсмивва. Даде ми вестника който си беше взел за четене и моя милост с мъчителни и отчаяни прибежки побърза да се скрие зад навеса на автобусната спирка.

Така... Стана зле! Ама много зле! Много зле, защото нещата по обратния път за Враца се повториха още три пъти. Силното разстройство не спря и през следващите дни. Мина седмица, две, не спираше. Ужасих се. Нищо не помогна за да го спре. Пиех сода, медицински въглища, ядох сухарчета, бисквитки, всичко за което ме съветваха приятелите. Бях отчаян. Отслабнах на тегло. Не смеех да вкуся течна храна, защото трябваше да съобразявам дали наблизо има тоалетна.

На петнайсетият ден цъфнах пред лекарския кабинет. Там както винаги се бе заформил дежурния митинг. Излиза Ленчето, усмихва ми се нежно и гръмогласно виква.

— Хайде Пиленце! Твой ред е!

Влязох притеснен, пребледнял, отслабнал. Доктора ме погледна. Присегна се, повдига клепача ми за да види дали нямам анемия и попита:

— Пак ли язвата?

— Неее! Сега е друго!

— Какво?

— Ами разстройство! — измънквам и поглеждам Ленчето.

— Какво си ял?

— Не съм ял, пил съм...

— Кажи де, какво пи?

Обясних му за лечението с кефирената гъба, а той цъка, поглежда Ленчето и се усмихва.

— И как пи кефира?

— По три пъти на ден...

— Триии пъъти!!! Абе ти луд ли си? Знаеш ли че има хора които от тая течност са умирали? Гъбата се размножава по червата и обхваща цялото тяло. Ба-а-а-вна и мъчителна смърт!

Гледа ме той, усмихва се, а след това взе кочана с рецептите и започна да пише.

— Сега ще вземеш само това, а с гъбата–край! Веднага я спираш! Разбрахме ли се?

— Да докторе! Разбрахме се! — промълвих изтерзано и се олюлях от слабост.

Тоя път Ленчето мълчеше. Мълчеше като комунист на разпит. Дума не обели. Аз взех рецептата и се запътих към аптеката. Прахчетата които ми изписа доктора спряха разстройството за един ден. Лечението с гъбата обаче не повторих. Не бях старо, но бях патило. Край! С Ленчето се срещяхме често, нали ми бе в махалата. Разминавахме се както ескимос със бяла мечка.

Минаха години. Дойде демокрацията. Ленчето я изхвърлиха от работа. През онези години трудно се намираше работа. Чух, че е опитвала като нощна медицинска сестра в хирургията.

В даден момент Ленчето изчезна от квартала. Съквартилците които питах ми обясняваха, че била заминала за Либия. Такава беше модата тогава. Всички медици които оставаха без работа заминаваха за Либия. Там се търсеха медици. Даваха им големи възнаграждения. В какви условия работеха обаче, можеше само да се предполага.

Много рядко виждах Ленчето. На три-четири години идваше за да навести бедния си празен дом а след това пак заминаваше. След случая с нашите медицински сестри, тя бе сменила местоработата. Била отишла в Италия. Казваха, че я виждали на българските сбирки в Неапол.

Откакто вдигнаха цените не бях купувал прясно мляко. Имаме тук в квартала едни хора, които отглеждат крави в покрайнините на града.

В една мъглива съботна утрин реших да мина до тях за да купя, вкусно пълномаслено мляко. Няколко ранобудни пенсионерки бяха вече заформили малка опашка пред вратата на говедовъдите. След поздрава, моя милост тутакси сладкодумно се включи в дискусията по ценовата реформа породена от влизането ни в Европейския съюз.

Разговорът течеше гладко, но емоционално, подплатен с твърди та чак железни аргументи.

В един момент ушите ми дочуха познат глас. Не може да бъде! Това трябва да е Ленчето! Вгледах се в особата която плещеше солените и пиперливи думи и я познах. Беше побеляла, отслабнала. Сините и очи грееха весело под черно изписаните и изскубани вежди. Устата и бе нацапана набързо с бледо лъщящо червило, размазано тук там нехайно. Ситни бръчици браздяха челото и бузите и. Бе обула син развлечен анцунг. Стари изпокъсани чехли се мъдреха на краката и.

Носеше в ръка малка полиетиленова торбичка с хляб, тесто и още някакви продукти.

— Ти ли си бе, Ленче!? — възкликна една спретнато облечена пенсионерка до мен. — Ела да те видя! Прибра ли се най-последно от Италия?

Бях облякъл зелена работна шуба и бях нахлупил до самите очи поизлинялата от слънцето беизболна шапка. Бях неподстриган, небръснат с прораснала побеляла коса. Ленчето погледна разсеяно към мен, но не ме позна.

Че като започна един дълъг монолог. Да не ви разправам. Поприкрих се зад нечий пенсионерски гръб, защото не исках да ме познае и заговаря. Заслушах се. Отвътре ме напираше смях, но не смеех да му дам воля. Само слушах и се дивях. Тя си беше същата, поне на реч и уста. Завиждах на въображението и, на дарбата да разказва така картинно и описателно преживелиците си. Видях я в друга светлина. Бяха минали години. Животът ни бе разлюлял жестоко и бе внушил нови истини за борба и за оцеляване.

С добре подбрани, пълни с хумор думи, Ленчето изплакваше съдбата си, тежката съдба на сама жена-емигрант.

— Знаеш ли комшийке, тук в тая Враца много народ ме знае. Някои ме обичат, други ме мразят. Когато започнах най-напред работа във вътрешното отделение, бях много младо моме. Нищо не знаех за тая моя трудна професия. Имаше един поп Гроздан. Той вече не е жив. Лека му пръст на човека! Та тоя поп го лекуваха в пета стая. Започнах аз работа, а той все след мене ходи. Където вляза да бия инжекции и попа след мен. Беше тежко отделение. Много народ мреше там.

Попитах го веднъж, „Абе отче, какво клефаш след мен като поклесар?“ А светия човек ми отговори, „Дъще, грешниците не бива

да мрат без да са изповядани. Ходя, след теб защото зная, че теб те викат или за умрял или за берящ душа раб божи.“ Уплаших се от тия му думи. Досега не бях видяла пред мен да умира човек. Винаги когато ме викнеха при някой се разтреперах.

Казвах си, „Ами ако е умрял?“ Започнах да пия валидол иначе спринцовката ми играеше в ръката.

Една нощ влизам в стаята с тежко болни. Някакъв скелет се надигна от леглото, изправи се пред мен и ми дъхна в лицето. „Пие ми се вода...“ — казва. Подскачих от страх. Да ти рипнат така изневиделица! Дадох му вода, а след половин час казаха, че човека умрял. Бях последната която го видя жив. Та така...

А в Италия... Да не ти разправам. Пуснали слух, че съм умряла и че са ми правили четирийсет... Чудя се аз защо ме гледат така. Стоят някакви, нито ги знам нито ги познавам и ме гледат като вампирясал дух. Имало там една врачанка която картинно описала как съм умряла.

Като разбрах причината на изумлението, че като ги почнах. Е...х им майката набързо. Както аз си знам. Какво ще им чиня евала на тия курви! Нали за това са отишли там, да висят по пияците и да събират пари от клесане. А мъжете, нашите българчетата де, представете си, женят се за румънки. Па от румънките по-големи курви нема! Цял свет го знае!

— О-о-о пич! Как си бе?

От отсрещната къща излезе някакъв мъж на средна възраст. Като видя Ленчето, приближи и с охота започнаха един емоционален и цветист разговор.

— Не помниш ли ми името, ма Ленче?

— Как ще го помня, ако взема да помня на всички врачани които познавам имената ще ме заболи глава.

— Какво си купила?

— Ами те... лебец и тестенце, готово замесено, че не ми се разправа да меся. Дояло ми се е пица. Та ще си въртна една пица па да става каквото ще.

— Ами гъби не взе ли?

— Откъде пари за гъби? Префирци!

— Аз имам малко сушени манатарки. Да знаеш, че с гъби пицата става много ароматна.

— Хайде бе! Па дай малко от тях да сложа. Ще има и за тебе пица.

— Готово! За тебе винаги! — мъжът се връцна обратно и след малко излезе с пакетче сушени манатарки в ръка.

— И да ги натопиш предварително във вода. Трябва да омекнат. А кашкавала се слага най-напред и най-отдолу. Над него се редят другите, неща. Така пицата става най-вкусна. Един мой човек си купил пица на парче и казва. „Абе как правят пиците там тия хора, бе!? Жената все се мъчи с разни комбинации и нищо не става. Имало си казват чалъм. Кашкавала се слагал най-отдолу та да бъде мека и леко тестава.“

— Мерси за съвета! Ей, пич! Ще извиняваш ама не ти помня името. Като я въртна ще ти донеса от нея да я опиташ.

— Няма да ме има до довечера. Заминавам за село.

— Нищо, аз ще я дам на жена ти пък ти ако искаш я яж.

Не успях да разбера как продължи диалога. От долния край на улицата се появи стар и олющен „опел“. Той спря пред малката пенсионерска навалица и едно младо момче заизважда от багажника пластмасовите гюмове с още топло и ароматно мляко. Бях втори на опашката. Напълниха ми бутилката, платих и си тръгнах.

Бях решил да се обадя на Ленчето. Миналите лоши спомени и прежеждия бяха отдавна забравени. Те бяха останали там, далече в миналото на нашата незабравима младост. Огледах се. Нямаше я. Беше си отишла. Не ме позна, може би беше за добре или кой знае...

Тръгнах нагоре по улицата, натам където ранната утринна мъгла скриваше призрачните сиви силуети на кооперациите около Стария пазар. Глутница бездомни кучета се разлаяха. Втурнаха се стремглаво към техен родственик който незнайно защо бе решил да си търси прехраната в тукашните кофи за боклук.

Вдигнах яката на зелената работна шуба за да се запазя от проникващия влажен студ. Край мен, в дворовете на къщата, сливите бяха разцъфнали.

Пролетта неуверено и плахо се събуждаше, като новородено отворило учудени очи за тоя непознат но примамливо интересен свят.

СЕЗОНЪТ НА МАСЛИНИТЕ

Първата ноемврийска слана падна неочаквано, след един топъл и мек ден на сиромашкото лято. Утринта беше мъглива. Есенното слънце жадно се опитваше да пробие мрака и да докосне с гальовните си топли лъчи пожълтялата трева и окапалите дървесни листа. Когато бялата влажна пелена на мъглата най-сетне се вдигна, кристалчетата лед по локвите, милвани от слънчевата светлина, заблестяха меко в разноцветна палитра от отблясъци. Дърветата, с оголелите си черни клони, поскърцваха тъжно, меланхолично. Дали своя плод те с тревога и примирение очакваха идването на зимата. Няколко едри мушмули, мокри и унили бяха приютили семейство дребни паячета. Тяхната старателно изплетена ефирна мрежа потрепваше нежно, натежала от ситните капчици студена роса.

Прозорецът на дърводелската работилница светеше от рано. Трябваше да се изпълнява една жизнено важна поръчка и Цеко, майстор-дърводелеца настойчиво чукаше и режеше нещо от тъмни зори. Банцигът просвистяваше тревожно. Спираше за кратко. Няколкото удари от чук отекваха глухо, а след туй сребрилата му лента отново захващаше стремителния си шеметен бяг. Най-сетне обещаната на Коста прозоречна дограма бе завършена. Трябваше само да я покрие с безир и да я остави да поизсъхне. Единият слой беше положен. Докато хване добре, можеше да запали цигара и да отмори.

Цеко бръкна в джоба на изпокъсания си панталон, извади пакета с цигари и го опипа с отчаяние.

Бяха останали само две, леко смачкани но истински ароматни папириси. От една седмица бе привършил парите и минал на вересия при Тано бакалина. Снощи, с много уговорки, Тано му премери четвърт евтино сирене, уви го в сива амбалажна хартия, отрязва половин черен хляб и му ги подаде намръщен и клатещ с глава. Всеки си е с проблемите. На Тано му трябваша пари за да закупи нова стока. Имаше му обаче доверие. Знаеше, че когато изкара някой и друг лев, Цеко винаги без забавяне си плащаше борчовете.

Дърводелецът все пак се реши. Секна клечката кибрит и запали цигара. Пое дълбоко въздух и стана за да отвори вратата на работилницата, защото ситния дървесен прах, както и цигарения дим след малко щяха да го подкарат на кашлица.

В момента в който отвори вратата, той трепна изненадан и отстъпи назад. На няколко крачки пред него стоеше малко хлапе. Беше слабичко, някъде около четири или пет години. Русата му косица беше разрошена. Очите му сини и огромни, сякаш отразяваха цялото учудване на света. По бледите бузи, още се стичаха незасъхнали скорошни сълзи. Беше захапало показалец с една чисто детска нерешителност и боязън. Малко сиво якенце пристягаше тесните му рамене. То не бе закопчано, защото липсваха копчета. Бялата някога фланелка под него беше разкъсана на няколко места. Платнените дочени панталонки, пристегнати към кръста му с конопена връв, бяха несъразмерно големи за крехкото му телце.

Стоеше тихо и гледаше любопитно машината която дърводелецът бе оставил да върти на празни обороти. Изненадан от неочаквания си посетител, Цеко се присегна и изключи прекъсвача на банцига. Отупа ситната бяла дървесна прах наслоила се по работния му комбинезон и пристъпи към хлапето. То трепна боязливо, свали ръчичката си и го загледа някак смутено, като бито кутре, изнемощяло и виновно.

— Как се казваш, юначе? — клекна пред него и го погали по рошовата главица.

— Гошко...

— Значи ти си Георги Победоносец! Знаеш ли кой е Георги Победоносец? Оня воин който е сразил страшната ламя! На колко годинки си бе Георги?

— На пет... — изрече вече по-уверено момчето, подсмъркна сопола и ведра сянка пробяга по лицето му. Не посочи с пръсти а го каза на глас. Значи е будно и интелигентно това хлапе.

— А ти какво правиш, чичо?

— Ами какво ли? Правя един прозорец за една къща. Това е банциг. Ела, ела да видиш машината. Старичка е но ми дава хляба насъщни. — Той хвана момчето за ръка и го заведе до машината.

Малчуганът бе очарован. Очите му се бяха разширили от възхищение. Протегна ръка, пипна плота, след това и прясно

безиросания прозорец. Явно тая машина за рязане на дърво му се стори много интересна.

Ръката на детето студенееше в неговата. То залитна неуверено и замълча. Цеко го погледна внимателно. В цялата му стойка и фигура се четеше силно изтощение и отмала. Колко ли време не беше яло това дете? Какъв беше дървен като занаята си, дървен и недосетлив...

— Ела Гошко, ела и седни тук на тоя стол.

„Столът“ беше едно късо, отрязано парче от буков дънер, на който беше сковал импровизирана облегалка. При цялата теснотия и бъркотия в дърводелската му работилница, това бе единствената мебел, на която си позволяваше да поседне когато се умори.

Присегна се и откачи платнената торба от пирона. Вътре беше обядът му, парче стар вчерашен хляб и бучката сирене която Тано му бе дал на вересия. Седна срещу момчето на друг дънер, а на трети разгъна вестник. Наряза сиренето на тънки филийки а хляба разчупи на две еднакви парчета.

— Хайде юнак Георги започвай. Не ми казвай само, че не си гладен.

Момчето гледаше невярващо импровизираната трапеза пред себе си, след това се присегна неуверено, взе хляба и парченце сирене. Захапа ги стръвно с дребните си остри зъбки, напълни уста и задъвка едно лакомо както само отчаян от глад човек може да дъвче. Бледите му бузки се издуваха ту от едната ту от другата страна. Погледът му на прегладняло кутре излъчваше благодарност и благоговение. Трогна го тоя поглед. Залъкът заседна на гърлото му. Не можеше да преглътна от вълнение. Спря да яде и го загледа с умиление. Колко ли време не беше яло това дете? От къде се появи? Кой ли бяха родителите му?

— Е, как е Георги? Вкусно ли е? — едва изрече с нарастващо вълнение.

— М-м-м-м... Да чичо... — пророни с напълнена уста момчето.

— Цеко! Цеко ми е името... Чичо Цеко.

— Чичо Цеко...

— Къде са майка ти и татко ти?

— Не зная...

— Не знаеш?! А къде живееш?

— При баба. Хей надолу, по улицата край реката. Но баба е болна. От сутринта не иска да се събуди.

— Болна! Божичко! Ами ти?

— Аз ли? Аз ходя насам натам. Чух, че нещо силно бучи тук и исках да видя...

— Кой гледа баба ти като е болна?

— Аз...

— От кога не си ял бе момче?

— Не зная. Не съм ял. И баба не яде. Само лежи, лежи, пъшка и не става. Каза ми да ида при един чичо, който ще ми даде ядене и ще ме води при други деца, ама...

— И какво?

— Не зная как да го намеря...

— Боже!...

— А ти чичо, нали ми даде да ям. И ти си като оня чичо за който ми каза баба. Ти си добър...Добър...

Русолявият малчуган беше вече излапал хляба и сиренето, беше се умълчал. Клепачите му натежаха, главицата му клюмна. Вероятно не бе спал а само бе плакал, плакал за баба си и за това, че не е открил човека при който го е пратила.

Стана, повдигна го. Беше лекичък като перце. Положи го внимателно на двата чувала със стърготини и метна отгоре му старото си излиняло сако.

Този следобяд не пусна банцига. Безироса още веднъж дограмата. Утре рано трябваше да дойде Коста за да я вземе. Не искаше повече да вдига шум и да буди детето. Седна край него и го загледа. Душата му се топеше от жал за това клето същество.

Когато последните лъчи на слънцето близнаха прашния прозорец на дърводелската работилница, Цеко отвори отново вратата. Свежият въздух нахлу вътре и разбуди хлапето. То се надигна, попремига и изрече първите си думи.

— Чичо, искам да ида да събудя баба.

— Добре Гошко, ще идем двамата. Хайде! А утре сутринта, когато майстор Коста ми плати дограмата ще идем до Тано — бакалина и ще купим едри гръцки маслини. Тия ял ли си едри черни маслини? Няма нищо по-вкусно на света от маслината. Сега в Гърция е сезонът за бране на маслини. Ако бях по-млад щях да ида и да не се връщам.

— Къде е Гърция?

— Далеч, далеч на юг, до топлото Егейско море. Там растат едни чудно хубави дървета, които раждат зелено-черни плодове. Това са маслините. Обичам ги от малък. Леко нагарчат, тръпчиви и леко солени, просто чудно вкусни плодове са. Ти ял ли си маслини?

— Не чичо...

— Значи, няма по вкусен плод от тях. Утре ще купя и ще ядем до насита. Ще видиш каква вкусотия е маслината.

Момчето се усмихна. За първи път Цеко видя на устните му усмивка. Погали го по русата главица, заключи вратата на работилницата и го поведе надолу по улицата натам, към схлупената къщурка, където живееше баба му.

Залезът вече позлатяваше каменното чело на Балкана когато Цеко почука на вратата на къщурката. Не отговори никой. Той натисна дръжката на вратата и влезе. Момчето плахо го последва.

Озоваха се в малка стаичка с опушени, олющени и отдавна немазани с вар стени. Стари очукани мебели тънеха в прах и забвение. На тясно легло, в дъното на стаичката, лежеше старица. Беше завита със скъсано одеяло. Малката печка очевидно дълго време не беше палена, защото нямаше гориво за нея. По стените висяха опушени фотографии на семейна двойка от преди трийсет и повече години. В ъгъла между двете тесни прозорчета бе окачено кандило. То също не бе палено от доста време. Посребрената икона на Богородица бе одиплена в паяжини. Друга малка иконка на Исус Христос гледаше скръбно към двамата.

Изведнъж Цеко чу хлипане. Детето плачеше. То потреперваше с рамене, хващаше се отчаяно за бузките и изхлипваше безнадеждно. То разбираше, че се е случило нещо много страшно с баба му.

— Тя не се буди, чичо...

— Цеко разбра. Старицата беше починала. Странно примирение бе изписано на лицето и. Изстиналият и поглед гледаше тъжно някъде далеч, може би към прекрасния и неясен свят на отвъдното. Беше се примирила и се бе предала в ръцете на Господа. Беше се надявала и повярвала, че внучето и ще иде при оня близък роднина. Ще иде и ще бъде гледано грижовно. Ще бъде нахранено. Останала сама, тя спокойно и примирено бе прегърнала Смъртта.

Цеко пристъпи тихо, навел глава. Прекръсти се бавно и леко, нежно, сякаш гали цвете, и затвори очите.

В сумрака на залязващия ден се чуваше само неутешимото детско хлипане и неловкото подсмърчане на дърводелеца.

— Гошко... — задавено промълви той. Знаеш ли, че баба ти не е те е напуснала. Тя е там горе и те гледа. Не плачи. Тя иска да не плачеш за нея. Казва ти, че е отишла там където е много хубаво и красиво. Винаги когато пожелаеш ще бъде край теб само, че има едно нещо... Няма да можеш да я виждаш... Ще бъде край теб и ще ти говори когато пожелаеш. Ще се грижи за теб и бъдещето ти. За да я чуеш, само трябва да затвориш очи и да си представиш, че е до теб. Чак тогава ще разбереш какво ти казва.

— Бабенце... Вярно ли е? Кажете ми, вярно ли е?

— Вярно е момчето ми, вярно е. Щом аз ти го казвам, вярно е. Още не съм лъгал и мамил никого през живота си. Вярно е... Хайде! Хайде да идем сега у дома и да ти прочета една хубава приказка. Знаеш ли, имам една много стара книжка с приказки на българския писател Ангел Каралийчев. Преди много години моя дядо ми я четеше. Там има една прекрасна приказка за юнака, ламята и златната ябълка. Хайде, момчето ми... Хайде!

Излязоха от старата схлупена къщичка, хванати за ръце. Тръгнаха бавно на запад, натам където залязваше слънцето. Последните му лъчи се заиграха по мокрите от сълзи бузи на малчугана. Той бе повдигнал главица към добрия чичо. Гледаше го унесено и слушаше омайните и насърчаващи думи. Беше спокоен, защото най-сетне бе срещнал жестоко отнетата му от живота надежда и доброта.

— Виждаш ли там? Хей там, на юг... Там е Гърция. Там растат маслините. Сега там има и наши българи-берачи. От сутрин до вечер берат маслини. Ядат на воля маслини. И ние с теб ще ядем утре маслини. Ще ядем колкото ни душа иска, едри, черни, ароматни и слабо горчиви маслини. Този път Тано — бакалина няма да се мръщи, защото ще му платя с честно спечелени пари.

Знаеш ли Гошко, кое е най-хубавото, за което ни уважават хората? Най-хубавото е да живеем честно и да не мамим. Когато вземаме на вересия, трябва винаги да си връщаме без забавяне дълга. Тогава ще ни уважават.

— Я ми покажи сега къде е Гърция? Къде е страната на маслините, момчето ми?

Хлапето се усмихна, последната му сълзица бавно се отрони и падна в повехналата трева. Друга повече не се появи. То вдигна ръчица. Показалецът му сочеше на югозапад, натам където, в пурпурно златната пелена от облаци залязваше слънцето.

СРЕЩА НА ЙОЛКОВИЦА

Всяка година на втори юни посещавах връх Околчица за да видя тържественото честване на героичния подвиг на Ботевата чета. Като традиция, след тържеството се отбивах и до местността Йолковица където е лобното място на Христо Ботев. Там, на това закътано в шубраци място, е поставена една неголяма проядена от дъждовете варовикова скала с издялан на нея надпис: „Изпълни се пророчеството твое. Жив си ти!“. На тоя ден, тя е покрита с венци и с много букети планински цветя, свежи и разноцветни.

И тази година, още не дочакал завършването на тържеството, с моя по-млад приятел тръгнахме да положим и нашите скромни букетчета на онова свято място.

На отклонението от главната пътека, в подножието на връх Канарата има поставена табела указваща посоката. Там, на грубо скованата пейка, бяха поседнали две изтощени от дългия преход момичета които очевидно не бяха от врачанския район и силите им сигурно бяха стигнали до тук. Запалили по цигара, едното любопитно ни запита:

— Какво има на лобното място?

— Ами, има една скала с надпис и сигурно много цветя, отвърнах. Тръгнали сме за там. Само на пет минути път е от тук. Елате с нас ще ви го покажем.

Отговорът ми сигурно ги разочарова или пък се побояха, кой знае, но замълчаха и ние продължихме нататък с приятеля под прежурищото обедно слънце.

Пътеката се виеше между глогови храсти. По нея пролазваха торни бръмбари, жужаха насекоми, отляво и отдясно подплашени от стъпките ни, се шумгуаха гущери. Вляво долу, тъмнееше млада борова гора, която препречваше погледа към долината на Йолковица.

Вече приближавахме и всеки миг очаквахме да видим скалата, но когато тя се появи спряхме изненадани.

Там, на самото лобно място имаше един възрастен, самотен човек, който изправен в цял ръст бе застинал неподвижно и като че ли прегръщаше скалата. Бяхме още далеч и не можехме да видим точно какво прави. Но имаше нещо познато в този човек. Струваше ми се че съм го виждал много пъти, но не можех да си спомня къде.

Колоритна фигура с широка прошарена брада, дълга сейната коса, характерна стойка. Липсваше само юнашки изпъчения корем. Човекът бе слаб, леко прегърбен.

— Ха, та това е скулпторът Цвятко Йорданов! С големият му син бяхме приятели!

— Да, така е, няма врачанин да не го познава! Не съм го виждал от години! Какво ли прави тук, че не е на тържеството?

Наближихме, поздравихме го приветливо, като стар приятел. Той очевидно не се изненада. Не ни познаваше, но беше свикнал на подобни поздрави. Като всяка много популярна и контактна личност.

— Здравейте момчета! Сигурно се чудите какво правя?

Загорялото му червендалесто лице, покрито със остри дълбоки бръчки, ни се усмихна приветливо. Зад стъклата на големите очила, очите светнаха живо.

— Виждате ли го тоя надпис! Аз съм го дялал! Преди трийсет и седем години! Багряна написа стиха!

Е, вече това си беше изненада, защото въпреки че бяхме и двамата врачани, не знаехме тоя факт. Нашата изненада бе очевидна и за него защото, започна да обяснява подробно.

— Тоя камък не е бил винаги на това място! Беше хей там, на пет метра по наляво.

Няколко яки момчета го преместиха тук, защото точно това е лобното място. Две години умуваха академиците и най сетне казаха, че е тук! Викнаха ме партийните ръководители и поискаха да го направя спешно, защото приближаваха второ юнските тържества. Да знаете какъв зор беше. Сегашният асфалтиран път го нямаше. Идваше се по стръмни пътеки. Всяка сутрин излизах от с. Паволче, където ми бяха дали квартира, и хващах пътеката за насам. Пък се случи и едно лошо време, дъжд, едва по три букви можех да издялам на ден и се прибирах мокър по тъмно. Ама бях млад, нищо не ме плашеше.

Погледнах тоя, вече възрастен човек с уважение, защото и аз бях хванал малко от онова време, когато преди да построят шосето от с.

Челопек по цял час пълзяхме по старата пътека от с. Паволче нагоре до в. Околчица.

— И как си работил в тоя дъжд?

— Бяха ми опънали една палатка, но си беше мокро, как да ви кажа, беше много трудно, но го завърших навреме, няма да го разберете.

Спомних си за двете момичета, които видяхме преди малко и се съгласих с него. Времената сега са други.

— Като гледам надписа, доста се е наклонил! — продължи бай Цветко. Трябва да се повдигне малко камъкът от дясно и да му се подложи нещо. Сега не мога да пипам цветята, за да видя колко сантиметра му трябва, но трябва да се направи.

— Къде си сега, че не те виждаме по Враца?

— Ами на село съм си, във Вировско. Жената повече е там, а аз прескоча за ден два в града, до ателието. Там е малкия ми син. Той ми е наследил професията, а големия е в София. Минете някой път де, там съм всеки вторник.

— Какво правиш на село, бай Цветко?

— Пенсионерна работа бе момчета, мотиката играе та пушек се вдига.

Устата му е пресъхнала. Вадя от раницата бутилката с вода за да го почерпя. Като чу, че водата е изворна отпи с удоволствие и продължи.

— Това дете построиха тия бунгала толкоз близо до паметника е голяма грешка! Вечер като светнат се вижда от всякъде. Вместо да свети паметника светят заведенията. Трябва да ги преместят от там.

— Трудна работа бай Цветко, бизнес време е сега.

— Паметникът трябва да се осветява вечер от прожектори. Той затова е изграден там, за да се вижда от цялата долина. Трябва паметника да свети, а не заведенията. Колко му е, някой вечер от ресторанта да включи ключа. Във Враца има патриотични бизнесмени. Все някои ще заделят по някой лев за да помогнат да се направи осветлението. Добре ли е реконструиран какво ще кажете?

Не зная защо ни зададе този въпрос. Дали защото искаше да чуе мнението ни като неспециалисти, или за нещо друго.

Отговорих му утвърдително, макар че за себе си не бях сигурен в това. Преди няколко минути го оглеждахме но си личеше, че не е

имало мерак в работата на съвременните майстори. Дали пак липсата на пари или бързината е попречила, не зная.

— А тука, до лобното място трябва да се постави един висок пилон на който в бележити дни да се вее българското знаме! Два са туристическите обекти с които Враца е известна, пещерата Леденика и връх Околчица. Трябва да се мисли за тях! Пари няма за нищо и моята пенсия не ми достига, но за такива неща не трябва да се жалят пари. Те възпитават младите.

Поставихме нашите скромни букетчета на камъка до другите букети. Поседяхме още малко, умълчани, всеки с мислите си. Слънцето напичаше силно. Бай Цвятко взе бастунчето си и тежко се изправи. Дойде време да се разделяме.

— Аз ще тръгна надолу. Тая пътека към долината е по-лека, няма камънак и се върви все надолу, хайде с мен!

— За съжаление нашата посока е друга. Трябва да се върнем обратно, че ще хващаме пътеката за Враца. Имаме желание да слезем през водопада.

— Е, със здраве момчета! Дано съм жив и догодина да дойда пак тук. На тринайсети, тоя месец правя 75 години. Ама мисля, че ще намеря сили и за догодина.

Сбогувахме се като със стар приятел. Възрастният скулптор се запъти надолу, накуцвайки, по пътеката за долината Йолковица. Сигурно щеше да се качи на някой претъпкан автобус за връщане. А ние тръгнахме пеша обратно, под прежурящото слънце по посока за водопада Скакля.

ЖЕГА

Никога не бях виждал такива силни горещини, както през този юли. В продължение на цяла седмица живака в термометрите не падаше под 40о на пладне и 35о, през нощта. Хората както си ходеха слънчасваха и тупваха в несвяст. Нощем, плувнали в пот, се мятаха като риби в леглата и сън не ги ловеше. Въобще, това бе рядко природно явление за нашата географска ширина, което даде ход за интересни човешки реакции и действия, които след време със смях щяха да си разказват по повод и без повод.

Току що отминалата гореща седмица, така беше шашардисала стария ерген Мето, че той започна да забравя елементарни неща. Получаването на мизерния аванс мигом го подсети, че на гроба на дядо му вече 23 години нямаше надгробна плоча. Много си го обичаше тоя свой дядо, затова при тая мисъл чак му се доплака.

Беше ранна неделна утрин. Мето плисна една шепа студена вода на лицето си, нахлузи оръфаните си къси дънкови панталони и слезе в мазето, за да открие материал за реализиране на току що изникналата в съзнанието му идея. След старателно тършуване, намери някаква стара ламарина и късо парче ръждясал винкел. Откри и една кутия черна боя, незнайно откога използвана и се зае да изработва надгробна табела. За каменна плоча никога не бе имал достатъчно пари. Нали важното е да има нещо там... И метална табела ще свърши работа. Беше станал преди изгрев, за да хване хладината. Ряза, чука, боядисва и малко по малко табелата стана. Е, черната боя бе толкова стара, че се набръчка, но ако се погледнеш по-отдалеч, не се забелязваше много. Остана само да се надпише.

Мето никога не е бил краснописец, сам си го знаеше. Затова направи бърза уговорка с кръстника си по телефона, за необходимата процедура и след като получи уверението му, въздъхна с облекчение.

Кръстникът му се славеше в цялата махала с изрядния си технически шрифт (нали беше строителен техник), затова като умреше някое бабе, все него търсеха да надписва надгробните кръстове.

Надписите ги догаждаше професионално, с всичките му дати и повествования. Проблемът му беше само един. Трудно го намираха в трезво състояние.

Тази сутрин Мето съвсем не беше сигурен, че работата му ще добие завършен вид, затова след като чу бодрия глас в телефонната слушалка облекчено си каза — „А-а ще стане!“ и побърза да приготви велосипеда, за да му занесе боядисаната табела. Тъкмо направи решителната крачка към входната врата и старият телефон настоятелно извръщя. Как беше забравил! Та нали бе поканил Коцето на велосипедна разходка до запустялото си лозе. Хем щяха да видят дядовия му имот, хем щяха да наберат дренки, които се намираха в изобилие малко под него.

Мето толкова много беше нахвалил този екзотичен плод пред приятеля си, че оня вече бе започнал да го сънува. И то как? Всяка вечер си сипваше по една чаша дренков компот с лед. Пиеше го бавно, на глътки, гледайки любимия си късен телевизионен екшън. За проклетия беше забравил това свое обещание към Коцето. Добре че приятелят му бе по-паметлив от него и не пропусна да го подсети.

Но и самия Коцето в момента имаше проблем. Неговият кръстник, пък му бе гостувал предишната вечер. Затова ставането в уговорения час за малко не бе провалено. За свое собствено учудване стана навреме. Той геройски преодоля сънливостта.

Вдигна телефонната слушалка и сънливо увери Мето, че велосипедното возило вече е на старт и че няколко минути ги дели от началото на велосипедното пътешествие.

Операцията с табелата трябваше да се завърши без много разтакаване. Добре, че кръстникът на Мето живееше наблизо. Този път, след изричното Метово предупреждение, избягнаха темата за конструиране на телевизионни антени. Една друга тема, го бе завладяла, „измерване с мултицет“. Това обаче бе по-кратка тема и им отне само две дълги минути. След ожесточени уверения, жестикулирания и ръкомахания, подробната документация за надгробната табела му бе предадена и голямата грижа падна като планина от плещите на Мето.

Някъде, около кварталната бръснарница, велотраекториите на двамата приятели се пресякоха и се оформиха в една, с посока към

малката хълмиста планина Катуница, където се намираше въпросното забравено лозе на Метовия дядо.

Утринта беше приятно прохладна, с нищо не предвещаваща приближаващата обедна жегата. Гумите на велосипедите шушнеха леко по прашния, мек път.

Те бяха бодри, оживени, говореха за какво ли не. По едно време нещо се захлопа „на тенеке“. Коцето се взря във велосипедната си конструкция и отегчено констатира.

— Отвила се е пак оная гайка. Завия я, а тя, не mine много време и се отвие. Голяма проклетия! — Трябваше да спрат, за да бъде завита въпросната гайка. Това бе извършено разбира се рутинно, на ръка, след което безгрижно продължиха.

— Много ти е ново колелото бе Коце! — похвали го Мето.

— Ами пазя си го, не му давам много зор. И скорости има, виж! — Той щеше да превключи скоростите но се сети, че по някой път заяждаха. Отказа се, за да не обърка току що започнатото пътешествие.

— Откъде го купи?

— Подари ми го тъщата, за сватбата. Беше голям жест от нейна страна!

— Виждаш ли ка-акви са до-обри тъ-ъщите-е...! — Никой от двамата не бе изрекъл тази реплика. Огледаха се за да видят от къде иде и се изненадаха, че не бяха забелязали кретащото недалеч от тях бабе, нарамило на тояжка голяма лозарска торба. Вероятно бабето имаше скрити ядове със зетя си, затова не пропусна да защити тъщенското съсловие. Не желяеха да спорят с него по тоя въпрос и форсирано го задминаха.

Преди да стигнат околоръстния път, трябваше да минат малкото мостче на почти пресъхналата река Дебирица. Едно стадо изпосталели крави се бе задало от отсрещната страна на мостчето и се канеше да го премине. Водеше го млада юница. Тя препускаше напред, радостно мучейки, с голямата надежда, че скоро ще се хвърли на тучна паша. Ако се съди по пожълтялата, изсъхнала като слама трева, желанието и надали щеше да се осъществи.

Мето беше вече развил такава висока велосипедна скорост, че по зрителни изчисления сблъсъка с юницата щеше да се осъществи неминуемо, точно върху тясното безпарапетно мостче.

— Ф-ю-ю, р-р-р ... — засвири и зарева Мето, защото положението беше такова, че той въобще не можеше да спре. Юницата като, че ли го разбра, защото спря стъписано, загледана в бързо приближаващия пращен облак. Поколеба се, но не направи така желаната стъпка върху мостчето. В този момент двамата велосипедисти профучаха с висока скорост, на сантиметри от рогата на младата палавница и опасното събитие така и не се състоя.

Пресякоха пустото околоръстно шосе и пред тях се изпречиха три широки, стръмни пътеки. Всяка от тях водеше към определен лозарски район. От тук вече, трябваше да бутат велосипедите по нагорнището, доста продължително време, докато открият запустялото лозе.

— Две години не съм ходил на него и не мога да си спомня десния ли път се хващаше или средния. Я, дай да хванем средния, пък ще видим накъде ще ни изведе! — Забутаха велосипедите нагоре, пъхтейки и спъвайки се в издълбания коловоз.

— Абе знаеш ли, че забравих да напълня шишето с вода. Мислех, че ще намерим някое кладенче. — задъхано изрече Коцето.

— Къде ти вода в тая голяма суша! Трети месец вече не е капвала капка дъжд. Не бой се, аз нося малко, пък можем и да се отбием в някое лозе за да ни извадят от някой по-дълбок геран.

Широкият път се виеше стръмно нагоре. Слънцето отдавна беше вече изгряло и напичаше жестоко главите им. По челата им струеше пот. Вече половин час се тътреха по стръмнината, без никакъв ориентир. Спираха се от време на време, за да огледат околността за дрянови дървета. Но засега не се виждаше нищо...

— Кево-о-о...! Кево ма-а-а...! — някой се провикна току пред тях.

От дясната им страна се показа един мъж на средна възраст, гол до кръста, почернял от слънцето, бос, с къси, тъмни панталони, държащ стъклена бутилка в едната си ръка. Спряха! Мъжът също спря и ги загледа с интерес.

— Накъде бе момчета? — попита усмихвайки се.

— Дренки ще берем...! Да има кладенче на близо? — зададе болния въпрос Мето.

— В моя геран има вода. Нека дойде един с мен. Ще си напълни бутилките. Водата е добра, студена е на лед.

Коцето извади еднолитровото си пластмасово шише и тръгна след човека. Мето поседна на един по-голям камък за да си почине. Слънцето напичаше силно. Стана му горещо. Изправи се, с намерение да се скрие под някоя сянка но бе толкова горещо, че и сянката не помагаше.

Лъхна го острата миризма на говежда тор. Надникна зад гъстия храсталак и съзря по надолу, в малката рядка горичка, някакви паянтови постройките и кошара.

Може би някой развъждаше животни. Не се виждаше никакво движение. Дали пък стопанинът ги бе изкарал на паша? След малко Коцето и непознатия се показаха от храсталака.

— Водата е ледена, пробвай! — каза Коцето и подаде на Мето бутилката. Мето отпи една голяма глътка, изпръхтя, скръцна със зъби и въздъхна.

— Вярно бе, каква водица само...!

— Тоя мъж се оказа наш колега, жичкаджия! — усмихнато добави Коцето. Работи в енергото. А днес по една случайност му е рожден ден.

— Приятно ми е, Цветко се казвам! — отвърна човека и си подаде ръката.

— Ха да си жив и здрав и каквото искаш, да ти дойде! — поздрави го Мето.

— Тука има една Кева, говедарка. Бях тръгнал към нея за да ми налее бутилката с мляко. Днес чакам да ми дойдат едни колеги, та да направим теферич. Заповядайте и вие, ако желаете!

— Много се извиняваме, но сме тръгнали да берем дренки. — отговори и за двамата Мето.

— Има ги хей там, нагоре към милиционерските лозя! Ама тая година са изсъхнали зелени на костилката. Такава суша не си спомням да е било.

— Е, ние ще ходим, че вече напече. Благодарим за водата и приятно изкарване на рождения ден!

— Благодаря! И на вас успех в дренкобера!

Разделиха се! Цветко се запъти към храсталака за да търси говедарката, а двамата приятели продължиха катеренето по стръмнината. Измина още половин час. Излязоха на едно открито и

равно място. Пред тях, между дърветата, вече се виждаше билото на южния дял на Катунца.

— Я виж, виж,... това не са ли дренки?! — провикна се Коцето.

— Да бе! Дренки са!

Няколко ниски дрянови дървета се бяха скрили под сянката на десетина високи стари дъбове. Плодовете им, добре узрели, се червенееха между гъстите листа. Приятелите захвърлиха велосипедите направо на пътеката, свалиха раниците и се втурнаха да берат. Дренките не бяха едри но затова пък добре узрели. Сянката на дъбовете бе позволила да се запази оскъдната влага в корените им и да се получи горе — долу нормален плод.

Мето извади от раницата си едно специално изработено, технологично приспособление, една телена пръчка, завършваща накрая с малка кука и започна да свежда дряновите клони. Беряха с оживление и радост. Радваха се на неочакваната находка.

Бързането на Коцето, доведе до скъсване на найлоновия му плик. Той обаче си бе взел един резервен. Смени набързо пликите и продължи.

Не след дълго, пликът на Мето натеза от набраните дренки. Той го вмъкна в раницата и започна да я мести ту-тук ту-там, според мястото на бране. Това обаче му коства изгубване на телената кука, защото той неблагоприятно я оставяше край раницата. След няколко премествания, вече не можеше да си спомни къде я е сложил. Тяхкаше се и обикаляше. Това го забавяше и изнервяше. Накрая решително сгъна телта и я мушна при дренките. С това проблемът бе решен ефикасно. Времето минаваше бързо.

— Има ли бе момчета, има ли! — стресна ги един глас.

Пред тях изникна едно възрастно, ниско човече, с изпъчен голям корем, явно местен лозар.

То говореше така бързо и непрекъснато, че едва му разбираха думите. Стана ясно, че е пенсионер, който се е преселил да живее от града на лозе.

— Да знаете какви дренки брах миналата година тук. Едри като сливи. Сложих един чаршаф под дряна, па брулих, брулих с една върлина... Два чувала дренки събрах!

— Какво ги прави толкоз много дренки? — поинтересува се Мето.

— Как какво! Сварих ги на ракия! Тя ракията, става от всичко, само да и хвърлиш повече захар. Ароматът и обаче се запазва. Мирише на дрянка! — Човечето беше поставило на главата си една носна кърпа, завързана в четирите си краища на възли. Имаше комичен текезесарски вид.

— Нещо ми омръзна тая работа. Бях завъдил стока, свине, кози. Сега няма вече нищо, само няколко кокошки, за пресни яйца. Натезаха ми годинките.

— Колко е голямо лозето ти? — попита го Коцето.

— Пет декара, но ще го продавам и ще се прибера в града.

— Няма ли да ти е скучно без него? С лозе се свиква!

— Няма! Абе момчета знаете ли, че хей там по-нагоре има много едри дренки, току зад завоя!

Това беше много добре скроен, хитър ход. Първи го прозря Мето. Явно, че искаше да ги отклони от беритбата и да ги прати в девета глуха. Той намигна на Коцето и рече. — Абе ще идем и там, но още малко ще поберем тук. — човечето видя, че номера не мина, въздъхна и си тръгна под напичащото слънце.

— Мето, не е ли ти жегата бе! Да спираме вече, моята раница се напълни.

— Жегата ми е, как не! Я дай да пийнем от студената вода! — Коцето извади бутилката, но водата бе станала топла като чай.

— Изподраха ми се ръцете, хайде да идем до твоето лозе и да се прибираме, че май температурата е пак над 35°C.

— Добре! Тръгваме!

Събраха багажа, завързаха раниците, изправиха велосипедите и тръгнаха. Сега вече, жегата започна действително да ги мори. Мето напълно бе загубил ориентир. Прегретият му мозък нещо не можеше да включи и да му подсказе познатите белези, които да ги изведат на лозето. Пред тях пътеката се разклони.

Вместо надясно, както трябваше да направят, те тръгнаха наляво. Вървяха безрезултатно още половин час.

— Коце, така няма да стане нищо. Я дай да се качим на билото и там ще се опитам да се ориентирам. До лозето трябва да има два стълба с високо напрежение.

— Колко високо?

— Сто и десет хиляди волта!

Коцето го погледна умно. Явно се чудеше как може да се прави лозе в съседство с такава опасност. Той бе електроинженер и не можеше да се начуди на тяхната родова предприемчивост. Мето обаче отгатна мисълта му и уточни.

— Затова го и запусна дядо ми. Само го разора, насади две орехови дървета и повече не стъпи там.

— Ясно! Ти знаеш ли какво ме съветваше майка ми?

— Какво?

— Да не работя никога с ток! Било е много опасно! — сега пък Мето го погледна умно. Усмивката на Коцето обаче му подсказа, че въпреки жегата не бе загубил чувството си за хумор.

Вече стигнаха билото. Горещината стана непоносима. Ниските храсти бяха така изсъхнали, че една клечка кибрит им трябваше за да пламнат като факли. Видяха и няколко дряна. Плодовете им бяха почернели и сбръчкани от сушата. Сетиха се за думите на Цветко. Мето откъсна една дренка, за да я опита. Месото на плода се беше слепило за костилката. Тук, по билото нямаше никакви високи дървета. Нямаше къде да се скрият на сянка. Коцето извади бутилката и изпиха цялата вода, която носеха.

— Хей го лозето! — с отпаднал глас каза Мето.

Далеч в маранята, наистина съзряха двата стълба с високо напрежение. Слънцето ги заслепяваше. Въпреки че вече бяха преодолели стръмнината, дишаха тежко и уморено.

— А-а не! За никакво лозе не тръгвам. Давай да се прибираме, че тук ще слънчасаме! — решително каза Коцето. Мето бе на същото мнение.

След десетина метра видяха една пътека спускаща се надолу. Яхнаха велосипедите и започна едно щуро и стремглаво слизане. Контрата на Метовия велосипед нещо не държеше. Току пречука, прискърца и отпусне. Пълната с дренки раница тежеше на раменете му като циментов чувал. Този товар не му позволяваше да запазва равновесие и на няколко пъти той едва не се хвърли в храсталака.

Слизането бе учудващо бързо. Накрая контрата наистина запуши и трябваше да слезе от возилото. Подвикна на Коцето да спре и те отново, вече доста уморени, клатушкайки и препъвайки се, забутаха велосипедите към близкото околоръстно шосе.

— Коце, как е настроението?

— Отлично!

— Ще те заведа до едно кладенче, което има винаги вода. То е хей там, до отклонението за язовирната стена. — Коцето беше също уморен. И неговата раница прекършваше раменете му, но той не даваше вид на такъв. Предложението на Мето явно му хареса. Кимна утвърдително.

Бяха стъпили вече на нагорещения шосеен асфалт. Далеч пред тях вдясно, се жълтееше язовирната стена. Беше точно по обяд. Слънцето немилостиво пърлеше кожата им. Горещината бе станала непоносима. Дори слабият ветрец от велосипедния ход не можеше да ги разхлади. По шосето нямаше никакво движение. Асфалтът се бе размекнал като тесто. Маранята и солената пот в очите им пречеше да се огледат.

Въртяха педалите мълчаливо, с усилие, тежко поемайки си дъх.

Неочаквано, вдясно от тях на един метален пилон се бялна табела. Тя указваше, че съвсем наблизо има минимаркет. Ето го! Една красива, червено-боядисана виличка се гушеше, на двайсетина метра, вдясно от шосето, в зелена, добре поддържана овощна градина.

— Да ти се пие случайно студена бира? — попита Мето.

— Как позна? — въодушевено откликна Коцето.

— Ами, давай тогава, хей я пътеката!

Минаха по една красиво оформена, настлана с базалтови плочи пътека. Навътре, в ляво, под гъста асма, бяха поставени четири пластмасови маси, покрити с червени, рекламиращи фирмата „Кока-Кола“ покривки. Край тях се мъдреха, грижливо наредени, по четири зелени стола. Същинска идилия, за изморените от горещината пътници. Паркираха велосипедите, хвърлиха раниците и се запътиха към гостоприемно отворената врата. Една млада, разрошена, очевидно уморена от работата и жегата стопанка, ги посрещна край отрупан със стока рафт. Омазнена табела предлагаше специалитета на заведението — пържена цаца на народни цени. Очите и на двамата обаче се бяха залепили в няколкото пълни каси с бира. Преглътнаха жадно. Явно, че пържената цаца не им направи сериозно впечатление.

С няколко думи уточниха вида на бирата и след уверението на стопанката, че тя ще бъде извадена от хладилник, Коцето заяви:

— Мой ред е да черпя!

— Нямам нищо против! — с пресъхнала уста изрече Мето.

Хванаха изпотените бутилки и чаши и се отпуснаха на крайната маса, защото сянката там бе най-плътна.

— Е-ха-а! Та това е съвсем марково питие! Виж етикета, по лиценз е на „Легер“. Къде пък тук, в тоя пущинак, предлагат такава бира!

— Ами, човека си държи на реномето на заведението.

На няколко метра от тях, край мераклийски скована колиба, лежеше отмаляла от жегата, кльоцава, с жълто кафяв косъм, кучка. При последните думи на Коцето тя надигна глава и наостри уши. Надали обичаше да пие бира, но подхвърления комплимент, очевидно взе като отпращан към нея. Почеса се ожесточено зад ухото, за да изгони невидимата бълха и отново се унесе в обедна дрямка.

Няколкото глътки студена бира вдъхна оживление на разговора им. Преминаха от вече изтърканата тема за дренковия компот на много по-специализирана компютърна тема. Не усетиха как изпиха студената бира. Това чудесно марково питие така хубаво им подейства в тоя момент, че не биха се поколебали да повторят по още едно. Трябваше обаче да въртят педалите още един час под изцъкленото слънце, а пенливата течност щеше да ги натовари допълнително. От умората, жегата и изпитата бира очите на Мето започнаха да се затварят.

— Гладен ли си бе Коце?

— Нещо не ми се яде, но бих пийнал още една маркова! Жената е на село. Затваря домати консерви. Сега, като се прибера, ще си опържа две яйца и ще му ударя един хубав сън. — Той подсмъркна, извади носна кърпа и притисна едната си ноздра. От силната горещина му бе протекла кръв от носа.

Загледаха се в обраслата с прегоряла и пожълтяла трева язовирна стена. Маранята караше въздуха да трепти. Подобно на пустинен мираж едно прозрачно водно езеро се бе оформило в далечината. Предстоеше им изморителното въртене на педалите към града. Мето се беше заплеснал в неузрялото, едро грозде, висящо на кичури от асмата. Изпитваше непреодолимото желание, да се протегне и откъсне едно зърно от близкия грозд.

— Е, какво ще тръгваме ли? — подсети го Коцето.

— Хайде!

Двамата се надигнаха бавно, с голямо нежелание, нарамиха тежките като олово раници и забутаха велосипедите по циментираната

пътека към шосето. Кучката отвори мързеливо едното си око, прозина се широко и отново се унесе в дрямка. Явно я мързеше да ги изпраца.

УЛИЦА „ЕСПЕРАНТО“

Една от думите които най-ми е харесвала е думата „надежда“. Защо ли? Ами ей така. Може би защото цял живот съм се надявал за нещо по-добро, което кой знае защо все не е идвало. На испански тая дума се изговаря много по-звучно и пламенно, „есперанса“. Когато хората проумели, че трябва да се живее в мир и любов те създали и свой нов общ език, който нарекли „Есперанто“, тоест език на надеждата. Един от големите му почитатели беше моя чичо. Учеше го с такова вдъхновение, че дори когато си поискваше вода, молбата му бе на есперанто.

При социализма да се знае един език в повече беше голямо събитие, а да се знае есперанто беше привилегия която можеше да отведе знаещия чак до далечна Япония. Да говориш с японци на есперанто е наистина голямо шоу, нали. Без майтап, но този език пък и японския авторитет на въпросния чичо-полиглот стана причина да нарекат на него една цяла улица. Беше нищо и никаква улица, просто уличка с малки къщи и дворове отрупани със сливови и крушови дървета. На тая уличка живееше почти целия ми род по майчина линия. Старейшината на рода беше престарелия шивач татко Дан. Работливата му половинка мама Кетка пък се славеше с най-вкусните качамаци в махалата.

По на юг, към Балкана, живееше пък първия братовчед на майка ми чичо Гого с жена си Кевето и двете си деца, падащи ми се втори братовчеди.

Момичето свиреше в духовия оркестър на прогимназията и беше толкова хубавичко и наперено, че най-накрая го избраха да води и дирижира оркестъра при всички манифестации за първи май и девети септември. Око му беше хвърлил неговия комшия и връстник Нецко Пищова, който тогава не беше никакъв „пищов“ а най-обикновено буйно хлапе. Пищов стана след като го приеха в спец-службите и се запиля някъде по страната.

Съпругата на чичото-есперантист беше вуйна ми Неда. Едра, румена и красива жена, вуйна ми ръководеше целия семеен и махленски живот. Ръководеше и близката прогимназия което пък стана причина синовете и Гелето и Моцко да бъдат абсолютни отличници от първи та чак до осми клас. Ще кажете деца с връзки. Тук бих поспорил, защото връзките са си едно на ръка а генът друго.

Двамата братя бяха страшно интелигентни, духовити и контактни, тоест точно копие на майка си и отчасти на баща си. Това не пречеше да наследят лютия родов инат. Като тинейджър, Гелето биеше всички съученици за щяло и нещяло. Беше и талантлив автор на прякори, така че нямаше негов съученик без подходящо прозвище. Малкият му брат бе по-тих и скромен и поради това баща му, есперантиста се опита да го направи ловджия. Понеже нямаха ловно куче, ходеха по поляни и долища хей така, да правят компания на кучетата на другите ловджии. През време на ловния акт, Моцко трябваше прилежно да научи всички ловни термини на есперанто. В даден момент му писна. Неговият родов инат се прояви с пълна сила и никой, по никакъв начин не можеше повече да го застави да изучава ловния спорт в есперантски вариант.

През онези далечни години, когато незнанието на стихотворение за другаря Сталин или Димитров беше едва ли не престъпление, въпросната уличка „Есперанто“ беше порядъчно оживена и пълна с махленски събития.

Тогава и беше асфалтирана, защото прогимназиялния училищен духов оркестър трябваше някъде да марширува и репетира маршовете на Червената армия. Беше мило да видиш как облечените в бели ризки и черни поли и панталонки дечурлига изпъчено и гордо тупаха крачета и надуваха тръбите по току що положения асфалт. Задължително трябваше да минат покрай новата току що измазана къща на другарката директорка. Там ги чакаше Гелето. Радостта и емоциите си той тутакси изразяваше с продължително подсвирване. Свиренето беше в такт с барабанчето. В даден момент синхронът се нарушаваше, защото свирката умишлено ставаше асинхронна и тактът на оркестъра отиваше на кино. Стъпката на оркестрантите се объркваше, маршът се фалшифицираше и погледите на музикантите добиваше унил и безпомощно-молебен вид.

Така беше тогава. През шейсетте. Оттогава измина доста време. Гелето се пенсионира млад. Дадох му добра пенсия, но за проклетия претърпя неочаквани жизнени сътресения. Жена му се запиля нанякъде с някакъв доктор. Дъщеря му се ожени по Варна, а синът му замина за Финландия. Един от начините за преодоляване на лошия късмет за него станаха алкохолните фиести. Понеже майка му-директорката живееше с него, все още животът изглеждаше розов.

Когато се усетеше самотен той грабваше пазарската чанта и отиваше до денонощното магазинче, кацнало край магистралата за Видин. Напълваше я с бутилки водка, а след това изпокриваше бутилките на невероятни места, така че директорката да не може да ги намери. Запоят започваше моментално, без предизвестие. Продължаваше с ускорен темп, без абсолютно никакво мезе дотогава, докато погледът му се оцъкеше. Финалът беше едно „туп“, тоест падане като отсечено дърво на земята. Постепенно славата му на пияница се разнесе из махалата.

Аз самият не вярвах на тези слухове, защото познавах ината му. Той можеше да спре пиенето когато пожелае, но от инат не го правеше.

Събитията които го стреснаха в тая насока бяха, смъртта на баща му-есперантиста и жестокото счупване на тазовата си става. Как стана това ли? Ами съвсем неочаквано.

Беше се обадил синът му от Финландия за да го извести, че е вече дядо. Като всеки емоционален индивид, Гелето реши да се напие за последно. На седмата бутилка водка реши да изкачи витата стълба към таванската стая. Чергата, незнайно защо прояви характер, измести се под левия му крак и той със цялата си тежест се просна на острия ръб на предпоследното каменно стъпало. Когато се опомни вече беше в спешната помощ полу-упоен от болкоуспокояващите и от остатъците от водката. Готвеха го за операция. Казаха, че рязането е наложително. Гелето обаче отсече с „не“. Каза го, подписа декларацията и двама от най-близките му приятели пенсионери го качиха с едно одеяло в любимата му таванска стая. Там той геройски излежа технологичния период за заздравяване на счупена става и в началото на зимата на 2003-та вече куцукаше с бастун до павилиона за вестници.

Да не забравя да спомена, че както всяка интелигентна личност, така и Гелето се стремеше да поддържа жизнеността на ума си с кръстословици. Купуваше сутрин по 3–4 тънки книжлета с

кръстословици и засядаше с молива и гумата. Поради създалото се затруднение в придвижването, той смени любимото си обиталище, таванската стая с малката барачка в дъното на двора. Това беше една дупка с размери един и половина на два и половина метра в която успя да монтира тясно легло, рафт за любимите книги и малка масичка покрита с парче зелен балатум. Отвсякъде беше заобиколен със шлосерски инструменти, накичени и подредени по функционалност. Тук живееше, тук си готвеше шкембе чорбата, тук ремонтираше котлоните на приятелите и точеше ножовете на онзи, който се нуждае от остър кухненски инструмент. Работеше просто така „за мерси“ и това му спечели доста клиенти.

Пушеше много но престана да пие, просто така отведнъж, след смъртта на майка си. Беше останал абсолютно сам и ситуацията явно го отрезви. Никой не вярваше, че не пие. Аз обаче повярвах, защото познавах ината му. Нали и моят беше същия, родов, специално отгледан и кален инат.

Като всяка контактна и общителна личност, Гелето стана център на махленските сбирки. Той ги наричаше шеговито, ту „оперативки“ ту „пресконференции“. През половин час го посещаваха по график една постоянна групичка скучаещи пенсионери. Представете си 5–6 — ма дърти зевзеци, набутани в дупка два на два метра, запалили цигари, надвикващи се един друг и ще разберете за какво става на въпрос. Темите за разговор бяха горе-долу едни и същи, за политика, за цени, за техника и Джи Ес Ем-и. Точеха се ножове, решаваха се кръстословици, разказваха се лозарски и зарезански истории, абе с една дума малката барачка стана един активен „пенсионерски клуб“.

Понеже Гелето беше решил да живее здравословно, измисли си нова система на живот. Подозирам, че я беше прочел в често купувания вестник „Доктор“, но както всички се увериха, с постоянство и воля успя да си я наложи. Тя се състоеше в лягане под точен час, ядене под точен час, пиене на газирана напитка „Планинска роса от Копрен“ и следене на кръвното налягане. Рипнеше ли това пусто налягане, вадеше енергично кутийката с хапчета предписани му от личната лекарка доктор Лютикова, пресягаше се към бутилката с газирания елексир и ги глътваше със завиден стоицизъм подобен на спартански воин пред битка.

„Демократизацията“ на страната на българите си взе съответната жестока цена. Народът оголя и обося. Да си пенсионер вече стана невероятен лукс, поради щастливия шанс да си купиш хляба и киселото мляко. Другите по-млади индивиди говорещи българска реч, отчаяно търсеха изход по трудовите борси, държавната и частните, по битаци и мизерни сергии.

В повечето случаи мошенически фирми и държавни бюрократични чиновници се разпореждаха с живота, здравето и съдбата на оцелелите от „прехода“. Емигрантският поток от млади и недотам млади безработни се разля в четирите посоки на света.

Голяма част от обитателите на въпросната уличка, със или без съпротива, се преселиха в рая. Друга част остана да си живее със същите навици и традиции обаче с празни джобове и гладни гърла.

Много от тях не издържах на изпитанията на „демокрацията“ и се поболяха. Прогимназията се превърна в „училище за мениджмънт“. Духов оркестър вече нямаше. Духовите музикални инструменти бяха предадени на вторични суровини за отпадъчна мед. Уличката многократно разкопавана от Енергото и Ве и Ка се превърна в някакво подобие на мотописта. Китните някога дворове запустяха. Необитаемите къщи рухнаха. Тук там някой гладен пес ще мине и ще разлае все още живите кучета из махалата. Едно от тези кучета беше дворния помияр и любимец на Джони.

Кой е Джони ли? Неквалифициран и самоук телевизионен техник подвизаващ се с продажбата на телевизионни антени на битака. Той беше от по-младото поколение което съвсем непрофесионално се опитваше да се бори с безработицата. Когато майката на Джони умря, той остана абсолютно сам и бизнесът с антените заплашваше да го умори от глад. Търговията със стари, употребявани кинескопи не потръгна и Джони се принуди да се цени за хамале в някаква мошеническа строителна фирма заета с ремонта на местната болница по проекта „Красива България“. Работа за Джони имаше. Имаше хляб и баничка за закуска. Разсеяността му на безхарактерен ерген обаче не пощади кучето му. Забравено, нехранено, непоено, прегракнало от лай, една сутрин то въобще не се събуди. Беше изхвърлено в контейнера за боклук досами магистралата за Видин.

От горе долу с петдесетината си обитатели, улица „Есперанто“ остана осиротяла и самотна само с петима — шестима. Всичките бяха

вече пенсионери. Всичките до един с ентузиазъм посещаваха „пенсионерския клуб“ на Гелето. Нямаше улични осветителни лампи. Нямаше вече изчистени тротоари. Треволяк и буренак плъзваше нашир и навред.

В горната част на улицата, за всеобщо учудване, изникна малка фурничка за хляб и закуски. Тя беше отворена в една що годе запазена едноетажна къща, закупена от млад ботевградски бизнесмен. Зад нея друг бизнесмен-електроинженер вдигна четириетажна кооперация. В двата си гаража отвори бирена борса. Товарните камиони с бирата обаче не минаваха по „Есперанто“. Тя беше твърде разкопана и разнебитена за да бъде удостоена с внимание.

Най-накрая от немай къде, с цел переспективно развитие на квартала, общинските власти решиха да я отворят за движение от към магистралата. Дори тогава, при така създадения транспортен достъп, никое превозно средство не се решаваше да мине по нея, сякаш беше трижди прокълната. Около кръстовището, до моста с железопътната линия, построиха нова бляскава бензиностанция, където турските тирове непрекъснато и денонощно влизаха и излизаха.

В един ясен и слънчев ден, незнайно откъде дошло, в една от къщите на уличката се засели циганско семейство. Бяха пришълци. Казваха, че са от Ботевградския край. След няколко месеца семейството се нарои неимоверно. Никой не вярваше, че факта се дължи на демографския бум сред циганското малцинство. По скоро това бяха техни братовчеди, поканени на гости, които с роднински мерак бяха решили да останат за постоянно.

Този акт определи и последващите събития. Рояк от циганета, започна да тече безспир нагоре и надолу по уличката „Есперанто“. Те се спираха край всеки двор, разглеждаха нахално и любопитно.

Ако в двора имаше обитател, просека, ако ли пък нямаше, смело влизаха и извличаха каквото им попадне. Няколко конски каруци, с разтракани колелета, като на състезание през час препускаха нагоре и надолу. Карани от полуголи цигански левенти, те профучаваха в кариер към денонощния магазин или към бирената борса. Там се купуваха каси с бира, а след това се започваха запоите и кавгите. Гръмваше касетофон и дива чалга и кючеци огласяше околността. От време на време се колежа откраднати шилета или кози. Тогава идваха

гостите и роднините от Ботевградско. Пирът и гюрултията продължаваха с дни и нощи.

Циганските сватби бяха доста често явление. Опъваха се платнища, монтираха се пейки и циганията започваше в един постоянен и неуморен водовъртеж. Никой не можеше да разбере коя е булката и кой младоженец. По правило всичко завършваше с бой и вадене на ножове и остри предмети.

Ако смеех да определя ефекта на ситуацията върху Гелевия „пенсионерски клуб“, бих употребил думите „шашардисан“ или „потресен“. Все пак те бяха хора на такава възраст при която самозащитата е условно понятие. А от самозащита все пак имаше нужда. На полиция в тия времена никой не можеше да разчита.

Една сутрин Гелето с изненада и възмущение откри, че прозореца на съседната къщурка, където доскоро обитаваше брат му, беше разбит. От стаичката, ползувана за съхранение на домашен инвентар, липсваха лозарска машина за пръскане, ъглошлайфка и стар фамилен меден котел.

Гелето беше порядъчно разярен. Мигом, куцукайки и псувайки, пребяга до Цеко Киселицата за приятелска консултация и съвет. След това двамата, порядъчно наелектризирани, наминаха и към Колето Модерния. Окончателно съвещанието завърши в бараката на Гелето. Беше взето общо решение да се напише жалба до полицията. Написаха я с колективната мисъл и с настроението на индиански бойци пред атака.

След обяд Гелето я занесе в полицейското управление. Инспекторът който я прочете се позасмя и рече: „Сто процента съм сигурен, че това са тримата недорасляци, ромските ботевградчани. Често ни идват на гости, а като ги притиснем, започнат да се зъбят, «Чиче, ние сме малолетни. Нищо не можете да ни направите...» Така са ги научили да говорят възрастните. И действително нищо не можем да им направим. Правата ни са ограничени към малолетните престъпници. След няколко дена се обадете, ще се опитаме да намерим домашния ви инвентар.“

Гелето беше упорит в постоянството си. След седмица отиде отново в полицията. Инспекторът отвори чекмеджето подаде му лозарската ножица и обясни: „Само това успяхме да открием. Другото

са продали. Откажете се да го търсите.“ С това завърши и кампанията за търсене на справедливост.

Вечерта Гелето ми се обади по Джи Ес Ем-а. „— Адаш! Скъпи братовчедо! — каза. — Ти баща ти майка. Давай да направим охранителна система на имота, че я закъсахме. Не само ще ме оберат, но и ще ме пребият мангалите. Наточил съм секирчето и слухтя ден и нощ. Ела и помагай. Ще пуснем ток по оградата дано пребие някоя гад.“. „Ти си луд, бе! — казах. — Ще го пребиеш, а после ще го лежиш като за човек! Не бой се. В събота ще дойда и ще измислим нещо. Ти само пази манарчето до тебе добре наточено.“

Беше петък вечер, когато пуснах да гледам канала на местната кабелна телевизия. Вървеше някакъв репортаж за изселване на цигани. Кметът беше заобиколен от тумба мургави образи, разпенени и озъбени. Течеше люта разправия. Отстрани кротуваше полицейска охранителна кола. Двамата полицаи се бяха подпрели на отворените врати на служебния „форд“ и спокойно следяха развоя на събитията.

— Бате, шъ трепя и шъ коля ако ни изгоните от домо. Щъ съ запалья, бе бате. Шъ запалья и циганетата. Виж ги! Виж! Четири дечица, все момчета и едно незаконно момиченце...

Кметът спокойно се мъчеше да обясни нещо, но гласът му потъваше в гюрултията. Накрая, коментарът от журналистката продължи в смисъл, че ромите са защитени от европейската организация за правата на човека и всеки който дръзне да им навреди ще отговаря пред европейските закони.

Излишно е да споменавам, че окрилен от новината, рано сутринта, в събота кацнах у Гелето. В бараката бяха дошли най-верните му клубни съмишленици, Цеко Киселицата и Колето Модерния. Те се бяха навели над някаква многоцветна рекламна листовки и я коментираха оживено.

— Какво правите, бе специалисти? — похванах разговора.

— Гледаме и замезваме. — поясни Гелето.

— Я да видя какво замезвате? А-а-а, и аз получих тоя рекламен вестник. Това е рекламата на новия хипермаркет „Кауфланд“. Още не са го отворили, но зарибяват хората за купуване. Виж само каква разкошна снимка на луканков колбас са сложили. Да му потече слюнката на човек.

— Ако тоя хипермаркет бъде като „Била“-та, мерси! Нямам нито пари нито възможности за търговия. Нали ти казах как се минах с она салам. Беше сложена една цена, а на касата ми поискаха тройна. Не ми беше удобно да се излагам и да връщам стоката. Преглътнах горчивия хап, платих си като поп, но вече не стъпвам в тая „Била“.

— Прав си! И аз не ходя там. Джобът ми е така отгънял, че обикалям само кварталното магазинче. Но идвам за друго. Гледал ли е някой снощния телевизионен репортаж по новините?

— Какво? Разказвай!

Разказах новините с най-големи подробности! Че като се зарадваха ония ми ти хора.

Че като цъфнаха ония усмивки на лицата им. Сякаш грейна юлско слънце през студения ноември.

— Ти си за черпене бе адаш. Ама си мисля само за едно... Иде зима и май няма да смеят да ги пипнат.

— Ще ги пипнат, ще ги пипнат... — изръмжа Киселицата. Те не са настанени а са се самонастанили. С една дума това се тълкува като незаконен акт. Всичките са пришълци от Ботевградско. Няма никой местен. Ще ги пипнат! Ще ги пипнат! Да си се върнат там откъдето са се довели, в ботевградските катуни. Какво дирят тук?

— Х-е-е-й, адаш! Мама му стара! Чакай да пална една цигара от кеф! — задавено изстена Гелето. Ела адаш, ела! Ела да излезем навън. Тясна ми стана тая барака. Ела да палнем по цигара...

Аз не пуших, но с ентузиазъм го последвах. Подпряхме се на изтърбушения бойлер, който унило чакаше бъдещия си ремонт и се загледахме на изток, натам откъдето изгрываше слънцето. Светлините на новата бензиностанция вече избледняваха. По магистралата от София за Видин профучаваха един след друг огромни турски тирове. Те ръмжаха като някакви механични, неземни чудовища устремени неуморно на запад, към завоевателската си цел. Улица „Есперанто“, измита от сутрешната ноемврииска роса, заживя новия си живот. От вътре някой усили старото лампово радио.

— Хей! Я чуйте! На царското величество се е родил единайсетия внук! Как ли ще го нарекат!

— Майната му на величеството! Да разкарат циганите пък после ще видим. — процеди тихо Гелето. — пристъпи бодро, премести бастуна в лявата си ръка и засмука дълбоко дим от загасващата цигара.

КАУБОЙ ЕКСПРЕС

Пловдивската гара. Края на юни. Петнайсет часа. Жега. Мотая се на перона. След мен върви Братия и си влачи краката апатично. До идването на влака остават петдесет и три минути. Каталясали сме от мотаене и от жегата. Обръщам се за да го попитам пие ли му се вода. „Не!“ — отвърща. Пие му се бира. А на мен обаче ми се яде сладолед, ама много студен сладолед, и много евтин. Интересна и невъзможна комбинация.

Правя лек траверс към края на перона и мигом пред погледа ми се показва едно малко, нищо и никакво гише, по-малко и от кибритена кутия. Няма нищо особено в това гише, освен рекламния плакат за сладоледи. Точно това което търся! Обръщам се мълком за да сондирам мнение с Братия. Той е безразличен и апатичен. Сигурно е от жегата и от липсата на бира. Окото ми фиксира един сладоледов образец на рекламата. Цената му е много удобна за моментното състояние на джоба ми. Поемам чашката и бодвам с лъжичката. Твърд е! Като камък! Точно такъв какъвто го исках. Обръщам се за да видя реакцията на оня зад мен. Братият се колебае за кратък миг и накрая си купува сладолед от същия вид. Язык! Няма въображение! Вероятно е от жегата.

Отправляме се към пейките. Всичките са огрени от слънцето. Да седнем на тях? Не става. Много е горещо. На крайната пейка е седнало момиче. Събуло е сандали и е сплело крака на седалката „по турски“.

Чете някакъв учебник. Вероятно е студентка. Досами момичето е седнала дебела циганка. Тя дреме с полуотворена уста от която на тънка струйка се стича слюнка. Долу до циганката, на самия напечен асфалт седят шест циганчета, все момичета, на около пет до седем години, дребни, мръсни със сплъстени коси. Най-малкото е легнало в скута на най-голямото. Захапало е палец и бозае.

Влакът се бави. Гарата чака. И пътниците чакат. Вече са станали тълпа. Жега. Омара. Отсреща, през три перона, двама влюбени се целуват. Точно под слънцето и пред заинтригувания поглед на тълпата.

Какво им пука! Влюбени са си хората и точка. Нека се целуват. Който не може да се целува, гледа. Нали така?

Най-после влакът идва. Бавно се хлъзга по релсите, плавно и тежко, с пет съществени минути закъснение. Тълпата хуква, блъска се пред вратите. Блъскаме се и ние с Брадатия. Блъскането се увенчава с успех. Сядаме!

О, Боже! Каква жега и задух! Прозорецът е отворен. Не издържам. Ставам и се инсталирам до него, заедно с един тип облечен в черно. Типът пуши. Аз гълтам пушека и си трая. Трая си, понеже е жега и от нея не се издържа в купето.

Слънцето е напекло прозореца. Напекло е и главата ми. Обаче няма страшно, тя е надеждно скрита под бялата бейзболна шапка с дълга козирка. Козирката наистина е дълга, и не допуска слънчевите лъчи да дразнят очите. Вятърът, който духа срещу мен, всъщност е най-коварния фактор. Току виж, че е грабнал шапката и я е издухал през прозореца. Трябва да взема ефикасна мярка срещу подобно бъдещо събитие. Нахлупвам я плътно до очите и продължавам да зяпам сънливо пейзажа. Нищо особено! Гара Белово! Перон, напечен от жегата и началник влак стоящ мирно с флагче в ръка. Кретен! Стой си мирно ама на сянка бе човек, никой няма да ти намери махна.

Човекът с черно пак запаля цигара. Нещо е нервен. Вади Джи Ес Ема и говори на някой.

След това поглежда часовника си. Сещам се и аз да погледна моя. Изхълцвам. Закъснението на влака е вече не с пет а с петнайсет минути. Ще пристигне в София точно когато тръгва оня за Видин. Значи какво? Ами с Брадатия ще спим на пейките в чакалнята или... Или ще си купим нов билет, но за автобус. Кофти! Нямаме пари! Командировъчните свършиха още в Пловдив. Кой дявол ни накара да ядем кебапчета по четиридесет и пет стотинки парчето.

Обръщам му внимание по тая точка от дневния ред. Голям пич е! Прави се че не го вълнува. О-о-о не, вълнува го. Голото му теме се оросява в пот. Мъничка реакция но показателна, за оня който го познава. Дори не изважда джобния си цифров часовник за да го погледне. Погледнал го е сигурно в тоалетната, накъдето мигом припряно се запътва. И така. Това е положението! Закъсняваме за връзката! Тъпо и гадно. Много гадно и много тъпо. И тоя тъп влак, хей го, едва се мъкне! Като на сватба!

Отдясно се чуват звънчета. Така звънят от шейната на Дядо Коледа. Тоя път обаче е разносвачът на кафе и закуски. Дебел и потен е, с широки, свлечени панталони. Пристъпя едва-едва и кани пътниците със съдържанието от количката. Гласът му е дрезгав от ледената, току що изпита бира. Набутваме се с Брадатия в купето, за да му сторим път. Той отминава без да ни обръща внимание, сякаш е познал съдържанието на джобовете ни.

До вратата между вагоните се заформя кавга. Рум сървизът се е сблъскал с бебешка количка, коварно запречена и неразумно паркирана до самия проход. Тя е дълга, холандска изработка. Едното и колело се е извадило и е в състояние на очакван ремонт. Пази я възрастна жена примряла от жегата. Дебелакът се пени и надига вой. От съседното купе излиза майката. Едра и силна мадама. Говори на развален български. Двете жени започват словесна канонада срещу Рум сървиза. Излиза и холандецът, съпруга на мощната мадама. Той мълчи, пули се и се чуди. Как е възможна такава ситуация?

Това не може да стане в Холандия! Най-накрая излиза и таткото на мадамата. Побелял българин, облечен изцяло в дънково облекло, холандска изработка разбира се. Той не се церемони с кавгаджията. Пуска в ход най свирепи фрази и завира с нецензурни думи Дебелия ясно къде. Последният замлъква виновно, по точно казано уплашено и бързо изтиква количката с напитките в прохода между вагоните. С Брадатия гледаме сеир и мълчим. Наистина! Такива неща могат да се видят само тук, в България.

Освобождавам позицията до прозореца и си сядам на мястото. Ох, Боже! Не се търпи тая жегга. Отново излизам и се монтирам край прозореца. Брадатият продължава да се прави на безразличен. Мълчи, гледа пейзажа и тъпее. Челото му е плътно оросено от пот. Май съжالياва, че не си е взел своята бейзболна шапка за командировката. Това е Пловдив бе човек! Жегга! За жегата, бейзболната шапка е разкош!

Тоя гаден влак едва се мъкне. Закъснението нараства с двайсет минути. Нервен съм. Вече си представям спането на пейката така живо и картинно, че оня с черното облекло май отгатва мислите ми. „Няма страшно бе приятел. Обадох се на началник влака който прави връзката за Видин. Ще чака! Няма да тръгне докато не пристигне нашия.“ Не му вярвам. Откъде се появи пък тоя? Какви са тези

пълномощия, че да се обажда на другия влак за да чака? Прави се на интересен. Ами ако наистина работи в Бе Де Же-то или както го пишат по вагоните на латински, Бе Де Зе-то? Да си приказва каквото ще. Връзката за Видин вече е тръгнала...

Поглеждам пейзажа. Нищо съществено! Вакарел! От близката гора полъхва хлад. Зад нея високо в небето се шири ромбоидната мачта на радио антената. Цепи небето и хич не и пука, че влакът ни закъснява. Брататият най-последно е развълнуван. „Ти си прав. — казва. Ще спим на пейките!“. „Това ми стана ясно още на гара Пазарджик“, отговарям философски.

Хей я и гара Искър! Дано не спира! Ами! Кой те слуша бе братче? Взе, че спря! И отново две загубени минути. Хората едва се точат, не бързат да слизат. Какво да правиш? Жега! Бавно и тържествено влакът отлепя от гарата и пак не бърза. Мамка му стара! Хей, да ми падне тоя машинист!

Остава само гара Подуяне и сме в София. Нищо и никаква гара! Един бърз влак не бива да обръща грам внимание на такива гари. Подуяне-Блуз-Бенд! Хайде стига бе! И тук ли ще спира? Тия софиянци сякаш не могат да си хванат такси от Централна гара ами ще хвацат трамвай от Подуяне. Стига бе! Това вече на нищо не прилича!

Пуф-пафът бавно се намъква в перона на Софийската Централна гара. Тфу да му е...ма... Да му стане зле на човек от тия влакове!

Ама...! Какво става бе? Оня влак не е заминал! Чака! Бра-а-во! Страшен пич се оказа онова момче. Позна! Ама и аз като нямам вяра на хората...Каква вяра да имаш в гражданите на тая омършавяла и лъжлива България?

Припваме с Брататия по възможно най-бързия начин към спасителната връзка. Усилваме свинския тръс и се намъкваме в първия попаднал ни вагон на Видинския влак. Той е претъпкан до козирката. Хората са заели най-невероятни и интересни пози, дори и в отсека между вагоните. Петък е! Късен следобед. Края на юни. Жега! Ситуацията е напрегната, картинно описана е нещо като, „дупе до дупе“. И двете врати са отворени за да става течение, но незнайно защо, течение въобще не става. Аз съм забил стойка на сантиметри от тоалетната. Стоя и се опирам с рамо на стената до нея. На вратата не смея тъй като тя въобще не се затваря. Смърди! Да-а-а, обаче си трая!

Няма да се глезя като ония софиянци дето обичат да слизат на гара Подуяне.

Брадатият е точно срещу мен. Преметнал е сакото си на едната ръка, а с другата стиска черното дипломатическо куфарче.

Геройски отстоява напъна на хорския поток, който настоятелно се опитва да го напъха в отсека между вагоните.

Влакът, това интересно чудо на цивилизацията, най-последно тръгва! Е-е-е! Кеф! Отпуска ми се душата. Остават само още два часа път и сме си у дома. Брадатият опипва джоба на сакото си. Спареният от жегата Джи Ес Ем гъгне и настоятелно моли за внимание. „Да, скъпа! Всичко е наред, скъпа! Прибирам се! Нарези салатата и изстуди ракийката! Нищо сериозно! Да! Чао!“ Брадатият е усмихнат. Той си представя тъкмо този съществен момент от битието. Представя си го и блажено се усмихва. „На мен дори бирата няма кои да купи и изстуди.“ — допълвам и сменям позата.

Много неудобно се стои в препълнен влак. Лявата ръка е заета с чантата. Между дръжките и е преметнатото якето. Дясната пък се опитва да хване някоя дръжка с едничката цел да се запази устойчиво равновесие на тялото. Идва момент когато или левия или десния крак изтръпва и се налага да се смени позата. Тогава започва една сложна процедура в търсене на нова дръжка или опора. Нещата се повтарят веднъж, още веднъж и така до безкрай, докато не ти се схване друга важна част на тялото, например кръста. Влакът те люшка, някой ти диша с развален или миришещ на лук или бира дъх във врата, а въздуха, спарен и задушлив не достига и те хвърля неволно в състояние на отчайваща клаустрофобия.

Чудесното в този момент е, че влакът се движи и така или иначе, рано или късно ще стигне до своята крайна цел, в случая гара Видин. Движението е прекалено реално, съпроводено със силния шум на тракащи колела. Отляво и отдясно ме притискат изпотени и изнурени човешки тела. Досами външната врата на вагона са застанали двама тинейджъри. Те леко са я открянали и се наслаждават на проникващия хлад.

Поглеждам през немития прозорец. Отминаваме Курило. Малко стадо кози се е покатерило на стръмен насип.

Козите драпат самоотвержено и се мъчат да излязат на магистралата. Какви са бели и пъргави! Пастирът не може да ги

стигне. Той само размахва дългата си тояга и им подвиква нещо на някакъв все още несистематизиран кози език. Слънцето бавно преваля през близките хълмове на планината.

Влакът прави рязък завой и всички вкупом се люшкаме към отворената врата. „Затворете тая врата бе тепегъози!“ Репликата е отправена към тинейджърите от страна на един брадясал пенсионер. Няма начин! Те я затварят недоволно и мърмрят някаква глуха псувня.

Брадятият ме гледа съсредоточено. Защо ли? Поглеждам го и аз. Има много изморен вид. „Да знаеш, ще ида да седна в тоалетната и няма да ставам до края.“ — промълвява. „Ще седнеш, ама ще се вмиришеш на лайна. — обяснявам му накратко положението. Дори ракийката ще ти мирише, как ли пък ще реагира и жената?“ Той разбира се не говори сериозно, само уточнява състоянието си. Разбирам го, понеже и аз съм в същото положение.

Навремето, когато бях студент влаковете бяха на същото дъреже. Стоиш, стоиш та ти писне. Имаше дефицит на влакове, имаше дефицит на гориво, имаше дефицит на акъл. Сега май нещата се повтарят. Някои влизат седнали в Европа а ние, като по така, стоящи. На времето колегите се майтапеха и разказваха по този повод вицове за Бе Де Же-то. Този влак пък си имаше своето специално име — „Каубой експрес“.

От всичките събития предстоящи да се случат, най-хубавото бе това, че приближавахме Своге. Там обикновено слиза много народ и ще има поне повече въздух да се диша. Пред мен кибичи един дребосък с бенка на бузата. Носи жълт полиетиленов плик с надпис „Най-здравата торбичка!“. Той е пуснал плика да падне досами нозете си и по такъв начин е в състояние да извади пакета и да запали така жадуваната цигара.

Вляво от него, досами прозореца се е монтирало едно гадже, облечено с онова разкошно светло-синьо, каквото най-обичам да гледам. То ме съзерцава втренчено от известно време и аз започвам да се питам, защо? След минута размисъл, най-сетне проумявам ситуацията. Ами ще гледа разбира се, нали аз гледам синьото по него. Гаджето не е лошо. Леко пълничко, ама съвсем леко, пак по моя вкус и с едни тънки изскубани вежди съвсем уточняващи желанието ми.

То вади пакет цигари и запалва. Пушенето е заразително. Защо ли не бях пушач и не бях на мястото на дребния с бенката? Мечти!

Мечти на тип, пътуващ в „Каубой експрес“! Погледът ми е насочен отново към прозореца. Навлизаме в дефилето пред Своге. Най-сетне! Плътен човешки поток ме притиска и ми изкарва въздуха. На Брадатия, тоже. Правим доколкото е възможно място, за да се оттече тълпата и с надежда поглеждаме навътре във вагона. Уви! Опразнените места мигом се заемат от други пътници. Очевидно законът за недопускане на празноти действа с пълна сила.

Влакът отминава Своге. Искърът е тъмен, та чак черен. Тук там на бързеите, бели вълнички разведрят черната сивота и създават илюзията за чисто. Чистота обаче няма. Истинска клоака е тоя Искър след София. За голямо мое учудване зървам двама рибари да мятат въдици досами разбития и отнесения от пороите въжен мост. Знаят ли каква риба ще ядат? Сигурно знаят но най-вероятно нямат възможност да напълнят с друго гладните си гърла. И пак кози! Едно малко стадо се стрелка по стръмна пътека нагоре към далечната вила. Най-отпред се клати един рогат пръч. Замята дългата си козина и току помушва с рог близките си съпруги. Гледката е така мила и родна, че в даден момент не мога да си представя живота без това мило и пъргаво животно козата.

Гара Лакатник! Най-сетне прохлада. Придвижил съм се на около четирийсет сантиметра до прозореца. Слънцето вече е залязло и горещината е намаляла.

От купето излиза с подчертан устрем една руса фурия. Жегата я е шашардисала, а липсата на цигарен дим още по. Тя се инсталира безцеремонно между гаджето с мечтано синьо и „най-здравата торбичка“. Вади някакъв бял пакет цигари и нервно цъка със запалката. На третия път огънят е запален и жадната, прекалено начервена уста засмуква огромна доза тютюнев дим. Фурията е висока. Прекалено висока! Дясната и мощна гърда е подпряла брадата на дребосъка с бенката. За страничния зрител позата е твърде интересна, но не и за оня с бенката. Вероятно в момента му се вие свят, изпитва чувство за малоценност или пък каквито и да е други чувства, но всичките те не в негова полза. Нещастникът дори не може да се наведе за да си вземе торбичката. Огромното препятствие е точно под брадата му. Какво да се прави? Да си расъл бе пич! Защо си останал такъв дребосък?

Поглеждам през прозореца в очакване да видя ново стадо кози. Уви! Такова няма. Колко жалко! Така свикнах с козята гледка! Влакът отминава гара Елисейна. Купищата медна сгурия, складирани досами реката, са черни, тук там със сини оттенъци. Реката е издълбала една голяма подмолна дупка под камарата и човек добива чувството че там, в тая пещера има извънземни. Така де! Нали целия пейзаж е като на извънземна планета. Добре че се сетиха да го затворят най после тоя комбинат. Пред търговският дом играят някакви дечица. Едното бута количка в която е седнало друго. Те се смеят и махат на влака. За тях той е едно голямо събитие сред мъртвата и почерняла природа.

Окончателно се схванах. Вече не усещах краката си. Смяната на ляв с десен като опора не даваше вече желаниия резултат. Пространството пред тоалетната, въпреки че се опразни, не предоставяше възможност за някаква по съществена рехабилитация на долните крайници. А горните крайници? Те са в почти същото състояние.

Торбичката с якето непрекъснато сменя ръцете докато в един момент погледа започва да търси място за въображаемото и окачване. Поради липса на подходяща окачалка действието се отлага за неопределено време. В даден момент левия ми крак успява да откrexне междинната врата към вагона и свеж въздушен полъх нахлува в преддверието. Този нахален ляв крак създава известно усложнение на минаващите, но въпреки това не желае да се отмести.

Фурията допушва цигарата и се шмугва обратно в купето. Това положение мигом се използва от моя милост и лявата ми ръка нахално, подобно на десния крак, успява да се хване за рамката на прозореца. Позата на тялото е значително облекчена, а така също и носа. Той жадно поема вечерния въздух от отворения прозорец, подсмърква колебливо и продължава с ентузиазъм по-горното упражнение. Ведър хлад облива челото ми, прогонва умората, посява надежда за близък край на одисеята.

Гара Зверино. Нищо интересно! Поредната порция оцавен от жегата народ се изсипва на перона. Там някъде долу, между павилионите до завода, е спрял син, олющен междуселски автобус. Малката опашка от пътници бавно и търпеливо се напъхва вътре. След малко автобусът ще потегли в посока към така желаните домове на уморените хора. Край един гараж стои кльоцав тинейджър. Летният

червен, плажен чадър с надпис „Кока кола“ е прихлупил главата му. Бейсболната шапка е със завъртяна козирка, точно както при рап-звездите. Той гледа към влака. Какво ли има за гледане? Петъчен „Каубой експрес“! Това е!

Хей, най-после! Две кози! Те тържествено се поклащат по асфалтирания път в посока на вечерния си паркинг. Трътлеста жена, опасана с шарена престилка ги подкарва леко с дълга пръчка и с неизменното „Р-р-р! Е-е-е!“. Прекрасна родна картинка! Какво нещо е козата, бре-ей!

Влакът набира скорост. Май приближава края на мъките ни. Заводът за контактни елементи шеметно прелита край нас. Не зная дали още има в него елементи, а още повече контактни но се уверявам, че има едно доста високо израсло, стройно, брезово дръвче на разнебитения му покрив. Природата не търпи празно място. Там дето изчезва едно, появява се друго.

Бившите парникови съоръжения зяят с разбитите си прозорци, подобно на мъртви очи и чакат новия си стопанин. Кога ще дойде или дали въобще ще дойде, кой може да каже? Мацето в синьо отново ме поглежда. Дали се учудва на упоритото ми нахалство, че се стремя да скъсявам разстоянието. И да се учудва това вече почти няма значение. Наближава Мездра и там моя милост слиза. Край на всички учудвания от нейна и моя страна.

Надписът на бирената фабрика блясва, някъде далеч напред, в падащия летен здрач. Ако човек не знае за каква бира става въпрос, светещия неон „...еденика“ доста би го учудил. Аз обаче съм добре осведомен и в съзнанието ми мигом нахлува представата за тъмно кафявата изпотена бутилка, току що извадена от хладилника. Тя е с познатото ледено име и много пъти опитвано ледено съдържание.

Малко преди композицията да влети тържествено в гарата погледът ми фиксира една табелка. Ха-ха-а-а! Между две-три бараки, сковани от ламарина, между гъстите сливови дървета, някой е забил един прът. На него е закована бяла табела с надпис от черни букви — „Булевард“. Под надписа е начертана стрелка, за да не се появи ни най-малко съмнението за посоката в която трябва да се върви, вероятно с нарастващи номера. Тоя български свят е пълен с майтапчии. И в най-трудна ситуация ще намерят начин да си създадат добро настроение.

На гарата, тълпа от посрещачи. Част от тях са пътници за Видин. Младо и старо с облекчение напуска прегрелия смрадлив влак. Тръгвам към вратата и аз.

Пред мен неочаквано се изпречва оня дебела циганка която дремеше на гара Пловдив. Тя е запъхтяна и изнервена. Блъска се неудържимо. „Да седна бе ора! Пътувам чак от Димитровград! Имам двеста и педесе кръвно и едва стоя! Малко да седна и аз!“.

Не възразявам и правя на жената място за да мине. Влизам и в положението. Моето кръвно в момента е сигурно двеста педесе и едно, ама кой му обръща внимание. Стъпвам на първото стъпало за да сляза и установявам, че кракът не ме слуша. Той подкляква меко и аха да се свие до остър ъгъл, ама не. Напрягам сили и го изправям. Няма да се глезим като ония софиянци на гара Подуяне, де. Вече съм на перона. След мен е Брататия. Вървим колебливо, олюлявайки се.

Слабичка студентка я посрещат родителите. Те я целуват радостно, а тя ги прегръща засмяна. Сигурно успешно си е взела изпитите. Възрастна жена води малко момченце за ръка. Посреща я младо семейство. Неочаквано зад него се появява друг малчуган. Бабата го зърва радостно и подвиква на своя, „Я-а-а, Николайчо! Я се цунете, бе баби! Нали сте братовчеди!“ . Децата неуверено се целуват притеснени от срещата.

„Мъже целуват ли се бре!“ — възкликвам на майтап. „Нали ще ги помислят за обратни?“ Брататият ме чува, позасмива се но не отговаря. Той вече стабилно си мисли за доматената салата и изстудена ракийка която жена му акуратно е подредила на масата. Зад нас изпищява свирка. Влакът, със звучния прякор „Каубой експрес“, леко се отлепя от перона и нетърпеливо се устремява на запад, там където в падащия теменужен здрач, едва-едва просветва на небосклона Вечерницата.

ПЕСЕНТА НА ТОКАЧКАТА

Бе началото на април, а зимата сякаш не искаше да си ходи. През нощта бе навалял обилен едър сняг, който сега, нагрян от южното слънце, усилено се топеше. Малкият ни син микробус, току-що зареден с нова порция дизелово гориво, весело гълташе километрите по черната асфалтирана магистрала. Бяхме тръгнали по тъмно от заспалия премръзнал севернобългарски градец на далечна командировка из Пиринска Македония. Течеше вече шестият час на пътуването. Шофьорът бе засилил парното и ние леко придрямвахме, унасяни от ритмичното клатушкане на колата. От време на време отварях очи, за да погледна заснежените върхове на Пирин. Обедното слънце грееше така ослепително, че от снежната белота очите ме заболяваха. Тогава извърщах поглед надясно, натам, където край пълноводната Струма с отморяващ зелен цвят се нижеха градините с току-що покълнали пролетни зеленчуци. Колко богат и красив е този край на България! Гледаш и не можеш да се нагледаш на сменящите се като във филм пленителни природни картини. Току-що отминали шеметните скали на Кресненското дефиле и погледът ни литва по широката долина на Струма натам, където в далечината високата заснежена Беласица затваря като синьо-бяла длан хоризонта.

Отминаваме крайните квартали на Сандански. Водачът ни подхваща:

— Тук открай време си е било Българско. Християнството е крепяло хората през дългото османско владичество. Вижте, хей там, на връх планината са поставили един голям кръст, за да се знае, че това е християнска земя.

Гледахме към Пиринските ридове, но така и не можахме да видим този кръст. Нашият спътник отдавна не бе идвал по тези места и май бе забравил откъде най-добре се вижда кръстът. Видяхме обаче стръмните пясъчни ерозирани склонове на Пирин, така характерни за Мелнишкия пейзаж.

Микробусът се стрелна край постройките на някаква консервена фабрика и се шмугна под моста, по който се отклоняваше магистралата за граничния пропускателен пункт Кулата. Нашият път продължаваше направо за Петрич, където беше и крайната точка на пътуването ни.

— Да се отбием до Рупите! — предложи нашият водач. — Ходил ли е някой до любимото място на баба Ванга?

Май само той бе ходил там. Всички бяхме единомисленици, че си заслужава, идвайки до Петрич да се отбием до това забележително място.

— Тук тя е черпела сили и вдъхновение, за да прилага своята дарба — продължи той. — Слепяла е още много малка. Застигнала я е силна буря. Ураганният вятър я е подел и хвърлил в някакви бодливи храсталаци, които безвъзвратно повредили очите и зрението ѝ. Когато се опомнила, осъзнала, че се намира край минералните извори в местността Рупите. Тук е почувствала за първи път тая нова енергия, която ѝ е давала възможност да прозре в най-големите дълбини на човешката душа. Помогнала е на много хора. Излекувала ги е от нелечими за медицината болести... Ето го и отклонението на пътя!

Вляво, край главния път за Петрич, видяхме малка табела, закована на дървен пилон. Тя указваше пътя за местността Рупите. Досами нея се отклоняваше тесен асфалтиран път, който завиваше към ниска хълмиста местност.

След 5–6 минути се показаха няколко стари постройките на минералните бани. Едно малко крайпътно ресторантче с няколко зелени пластмасови маси примамваше пришълците с менюто си от местна македонска кухня. Неочаквано след завоя пред очите ни се ширна малка, огряна от силното обедно слънце котловина. Отвсякъде тя бе заобиколена от ниски голи хълмове. Вляво, сред изсъхнала блатна растителност, се виеше малък поток, който се губеше в далечината. Пред нас, окъпан в слънчева светлина, се показа мемориалният комплекс. Бяла красива ограда скриваше вътрешността от погледа. Над нея се извисяваше само куполът на черквата и камбанарията. Входната му врата бе обаче широко отворена и през нея влизаха и излизаха малки групички посетители. Спряхме на паркинга до няколко автомобила, които за моя изненада бяха от най-различни райони на страната. Слязохме от микробуса с отекли от дългото

пътуване крака. Лъхна ни студен свеж въздух. Огледахме се. Стояхме поразени от красотата на мястото. Неразтопеният сняг блестеше и ослепяваше погледа. От хълмовете наоколо сякаш лъхаше някаква природна топлина и спокойствие. Синьото безоблачно небе радваше окото и душата в очакване на настъпващата пролет. Във въздуха се носеше някаква омайна птича песен, идваща незнайно откъде.

Тръгнахме към комплекса. Вдясно мургави продавачки бяха наредили сергии с всякаква „свята“ стока. Загледах се в изложената колекция от икони и тъкмо да посегна към джоба за стотинки, се спрях, размислих и отминах.

Досами входната врата на комплекса се разхождаха на свобода и кълвяха две неголеми красиви птици. Приличаха на глухари, но не съвсем. Бяха целите оперени в тесни дълги сиви пера. Топчестото тяло постепенно преминаваше в тясна шия, завършваща с малка красива глава. Имаха малък аленочервен гребен и снежнобели обеци. Птиците издаваха някакви нежни, трепетни и подсвиркващи звуци, подобно звуците на струнен инструмент. Сега разбрах откъде идваше непознатата птича песен.

— Това са токачки. Те са рядък вид птици, подарени на баба Ванга от някакъв чужденец. Тя много ги е обичала. Сляпата жена с часове ги е слушала. Не е могла да ги види, а само ги е слушала, слушала... Приличали й на райски птици. Размножили са се и в целия комплекс е пълно с тях. Ето, вижте!

Погледнахме, накъдето ни сочеше ръката му. Край красиви дървени кафези по току-що поникналата трева се разхождаха няколко птици. Горе на самата ограда бяха кацнали десетина от тях. Те проточваха към слънцето глави и издаваха кратки пеещи омайни звуци. Това беше любимата птича колония на баба Ванга. Тръгнахме по грижливо застланата с разноцветни камъни алея навътре към няколкото нисички постройки. От двете страни алеята бе оградена от вечнозелени хвойнови храсти, които един възрастен градинар внимателно подрязваше. Една още неразлистена бреза бе обкичена цялата с най-различни мартеници. Мартениците бяха толкова много, че човек добиваше впечатлението, че това са цветовете на екзотично дърво. Свихме наляво към черквицата. Тя цялата е бяла. Наречена е на светицата Петка, която баба Ванга е смятала за своя покровителка.

Преминаваме по тясно мостче, пресичащо бистър поток, и се изправяме пред внушително пано. Цялата лицева фасада на черквата е изрисувана от художника Светлин Русев в типичния му образен стил. Той представя сцени от живота на баба Ванга. Рисувано е с вдъхновение и замах. Обичаната от всички жена е седнала, повдигнала леко лице и ръце нагоре. Тя е заобиколена отвсякъде с устремени към нея хора, очакващи изцеление на болестите си или решение на жизненоважните си проблеми.

Плахо пристъпям в черквата. В тясното коридорче спирам край една малка масичка, за да купя свещ. На нея са наредени икони на Богородица и на Света Петка. Пресягам се и вдигам малка икона. Възрастната жена ме поглежда с разбиране, взема я от ръцете ми и поставя отзад на гърба печат.

— Тези икони са осветени, господине. Нека Ви бъде за спомен и за здраве. Бог да Ви поживи!

Благодаря на жената за пожеланията, пускам стотинките в ръката и влизам в светия храм. Черквата отвътре изглежда наистина малка. Въпреки това отвсякъде струи светлина. Всичко е в бяло. Дори от иконите лъха белота. Светците на тях повече приличат на живи хора. Колко жар е вложил Светлин Русев в тези негови творби! Иконостасът е закрит с ярко пурпурно кадифе, обточено със златист ширит.

Вляво, на една малка масичка, е поставена голяма икона на света Петка, обиколена от множество икони на Богородица и Исус Христос. Вглеждам се в иконата и в образа на нея разпознавам баба Ванга. Светица за много хора е била тая жена. Запалвам малката свещ и търся място, за да я поставя на свещника. Трудно намирам такова, защото там всичко е пълно. Хора идват непрекъснато и търсят подкрепа от нетленния дух на баба Ванга. Прекръствам се, мълчаливо загледан в иконата. Дали ме вижда сега и мен някъде от отвъдното? Може би е така... Всеки от нас се надява на най-човешки неща, на здраве за себе си и близките си, на добър и щастлив живот, на малко топлинка и доброта.

Излизам навън някак пречистен, олекотен и по-добър. Дали всички изпитват това чувство, посещавайки този храм? Отправлям се към чешмата. Тук минералната вода тече, без да спира. Плискам няколко шепи на лицето си, пускам за здраве малка монета в коритото и се вглеждам във вековното дърво, протегнало засъхващи клони над

чешмата. Оказа се, че това е столетна бреза. Високо в кората ѝ е заковано метално кръстче. Човекът, който го е сторил, може би е искал да удължи живота на дървото или пък това е любимо дърво на пророчицата, кой знае...

Вдясно, досами входната врата, е гробът на пророчицата. Бял мраморен парапет е обиколил гроба. Отзад, също от мрамор, е изправен голям старовременен кръст. На него са издялани името и паметните за нея дати. Целият гроб е покрит със свежи цветя. Толкова много цветя... Вляво от гроба се издига бяла висока камбанария. И тя, както и всеки елемент от мемориалния комплекс, е оформена с едно очевидно изящество и красота.

Връщаме се по мостчето и се отправяме към ниската паянтова постройка, където баба Ванга е прекарвала повечето време от дните си. Това е една малка едноетажна скромна къщица с издадена напред остъклена веранда. Надникваме през стъклата. Вътре се вижда целият скромнен интериор, в който е живяла пророчицата. Малкият диван е застлан с вълнено, красиво изтъкано покривало. Също такъв килим покрива пода. Отпред е малкото антре, през което са влизали посетителите. Всичко наоколо е заобиколено с даренията на благодарните и изцелените хора, една-две красиви икони на Богородица, изящни малки статуи, дошли незнайно откъде и дарени незнайно от кого. Поглеждам некролога, залепен на стъклото. Изминали са шест години от смъртта на баба Ванга. Колко бързо минава времето!

Вдясно е залепен бял лист с едно кратко съобщение, че се чака разрешението на Министерството на Финансите, за да се направи къщицата място за музейни посещения. Каква ирония! Чака се разрешението за нещо, което отдавна трябваше да е направено! Баба Ванга не бе чакала разрешения. Въпреки многото хули на пресата и старата власт, тя приемаше, разговаряше, вдъхваше надежда и помагаше на хората. За какво всъщност трябва да се чака разрешение? Народът отдавна го е дал това разрешение...

Прочитам с възмущение това съобщение и чак сега се сецам да погледна входната врата. Тя е циментирана и не може да се отваря. Защо не допуснат народа да гледа на свобода това свято място?

Толкова ли е трудно да се издейства едно такова разрешение? Пари вероятно не стигат за нищо, дори и за да се лакира дървената

стряха и чамовия обков, който от дъждовете вече тук-там бе започнал да почернява!

Въздъхвам и се обръщам на изток, натам, накъдето е било насочено лицето на баба Ванга. Всяка сутрин Тя е „гледала“ към високия хълм и е посрещала зората. Надявала се е да съзре поне мъничко от нея. Сега там далече, по високия, все още покрит с топящ се сняг хълм, е обтегнал снага високоволтов електропровод. Над него съзрях да прелита от юг едно малко ято жерави. То летеше на север и търсеше летните си места за гнездене.

Тръгнахме обратно. Неочаквано се разнесе мелодична птича песен, примесена със звън на камбанки. Пред дървените пейки на малкото свободно пространство се бе спряла една токачка. Тя бе изпружила шия напред в посока на входната врата и пееше. От кафезите радостно я подкрепяха нейните дружки. Стояхме усмихнати и гледахме токачката. А тя, несмуцавана от нищо, пееше ли пееше...

— Дали пък това не е душата на баба Ванга. Вижте, гледа към идващите хора и като че ли ги приветства — каза някой от нас. — Сякаш им казва: „Добре ми дошли! Седнете де! Сега ке почакате редо си!“.

На излизане до вратата съгледах някаква мраморна плоча, закрепена на стената на зида. Приблжих се. На нея пишеше: „Свършиха мъките ти земни, защото на всеки, който те помолеше, помогна ти!“ Това като че ли бяха най-красивите думи, казани някога за нея.

Вървахме умълчани и замислени.

— Заслужаваше си да дойдем тук, нали? — каза нашият водач. Всички отговорихме утвърдително. Искаше ли питане. Такива места се помнят за цял живот.

Заобиколихме комплекса. От малкото езерце, покрито с изсъхнала тръстика, се вдигаха талази от пара. Това бяха минералните извори на Рупите. Приблжихме. Наведох се и докоснах водата. Дръпнах ръката си. Тя беше много гореща, все едно току-що кипната на огън. Замириса на сярата. Пред нас една синьо боядисана ламаринена ограда заобикаляше минералния басейн.

— Лекува нервни болести! — поясни нашият водач. Трябва вече да вървим, че ни чакат задачи. Нали все пак сме в командировка?

Качихме се на микробуса и потеглихме по обратния път. На отклонението за главния път неволно се обърнах назад. Там в далечината, зад невисоките хълмове, оставаше онова красиво място, наречено незнайно защо Рупите. В ушите ми все още продължаваше да звъни песента на малката токачка. Така щях да я запомня, затворила очи, протегнала шия, отворила малка човка, изливаща неземните си трели.

Микробусът направи рязък завой. Колелата отново запяха монотонната си песен. В далечината вече се виждаха постройките на град Петрич. Над него, покрита с бял сняг, искрящ на обедното слънце, се извисяваше величествената Беласица.

ПРОСЯКЪТ

Лошо е ако кихнеш и се окаже, че няма кой да ти каже „Наздраве!“. Още по-лошо е ако го закъсаш и се случи да те ограби не кой да е а свой човек, роднина.

Това си мислех веднъж, когато шляейки се по Стария пазар пресмятах наум дали ще ми стигнат стотинките за един хляб и една бира. Тези не съвсем положителни мисли ми навея бродещата слаба и прегърбена фигура на моя съсед от третия етаж, дядо Райчо. Появата му като нов обитател на жилищния вход в старата ни кооперация бе неочаквана, както и бе неочаквано действието на предишния обитател на апартамента, Игнат.

Всички знаеха, че нещата между Игнат и половинката му не вървяха добре. Никой обаче не допусна, че Игнат ще продаде жилището си и ще изчезне от града. Всичко се случи, както обичаше да казва нашият бележит съгражданин и вече покойник Тошо Милионера, за време „аламинут“. Имаше някакви мебели, вехти и изпочупени които Игнат продаде или замени за няколко водки „Селект“. Целият вход изслуша с клюкарско любопитство среднощния скандал който Игнат вдигна като за последно на възлюбената си. На сутринта едно товарно такси отведе конфликтното семейство незнайно накъде. След няколко часа друго товарно такси спря пред входа и за време „аламинут“ беше стоварен друг комплект овехтели и изпочупени мебели заедно с новия обитател на апартамента, дядо Райчо.

Любопитните жители на старата кооперация поогледаха и поодумаха новия съкооператор само колкото да регистрират стандартния човешки и клюкарски интерес и с това събитието бе забравено. Нещата си тръгнаха пак по старото русло, сиреч в борба за хляба и сиренето, защото цената на тока пак се беше вдигнала и новата инфлационна вълна ръмжеше с жестоко озлобление към все още живите пенсионери.

Дядо Райчо, впрочем, нямаше въобще вид на дядо. Беше винаги гладко обръснат, чисто и спретнато облечен. Дори понякога слагаше

вратовръзка, което пък навяваше мисълта за бивше високо социално положение. Той обичаше да се разхожда, отначало из квартала и Стария пазар, а сетне из центъра на града. Като че ли всичките му занимания се състояха в тези всекидневни разходки. Човек можеше да го срещне на най-невероятни места. Беше тих, мълчалив. Рядко говореше, само ако се случеше да попита за нещо, което нямаше как да научи от разходките. Никой не го посещаваше. Някой пусна слуха, че има две дъщери, но за три години никой не видя тези негови дъщери.

Беше един самотен, изоставен и странен старец. Странността му се изразяваше в затвореността на характера и неочакваните реакции когато някой го заговореше. На въпросите на питащите отговаряше кратко, едносрично и пак млъкваше.

Все пак един или двама обитатели на кооперацията успяха да се сближат с него. Това беше Джовани, безработният и отвеян ерген от петия етаж. Възрастната и приказлива баба Зоя от първия етаж пък видя в него умния и интелигентен човек. Заговаряше го при всяка среща и дядо Райчо, ни в клин ни в ръкав, трябваше да отговаря по някакъв свой оригинален начин. Разговорите между двамата обаче бе истинско шоу. Шоуто се състоеше във факта, че и двамата бяха малко глухи. Единият питаше за едно, а другия разбираше съвсем друго. Естествено отговорът се оформяше в духа на разгаданата мисъл. Както и да е, тези старчески кусури са така разпространени, че едва ли някой им обръщаше внимание.

Пръв Джовани пусна слуха, че на дядо Райчо му „хлопа дъската“. Бил го обвинил, че му е откраднал пет лева. Дали беше вярно? Не зная, но Джовани при своята безработица и гладория би се зарадвал не само на пет, но и на един лев. Някои мошеници окрадоха държавата за милиони, а дядо Райчо окрали с пет лева, смешно нали? На последния обаче не беше никак смешно, защото когато съзреше Джовани отдалеч, минаваше на другия тротоар или просто заобикаляше кооперацията за да не се срещнат. Така че сближението между двамата премина в негласна вражда. Оня слух за „хлопащата дъска“ обаче си остана. Не само си остана, но се и засили.

Мирното и кротко присъствие на дядо Райчо доби след време интересен и цветист оттенък. На третата година от заселването си в кооперацията старецът се превърна в контактна личност. Тая

контактност се прояви в една жалка и презряна от хората форма. Неусетно, никой не разбра как и защо, бай Райчо започна да проси...

Сутрин или вечер, на входната врата на някой от кооператорите, се позвъняваше. Гостът обикновено се оказваше дядо Райчо, пристъпящ смутено от крак на крак с чинийка в ръка.

„Може ли да ми сипете малко супичка, ако обичате?“

Това беше стандартният му въпрос. Кооператорите, още попритеснени от него, вземаха чинийката и я пълнеха с храна, кой каквото имаше. Всичките, до един, макар и бедни хорица бяха състрадателни и му даваха храна със съжаление и от сърце. Той не забравяше да поблагодари. Дори го правеше много изразително с подчертана любезност.

След време някои от тях започнаха да му отказват и хлопват вратата. Само баба Зоя и пенсионираната прокурорка от четвъртия етаж не го отблъскваха. Прокурорката дори слагаше по цяла тенджерка супа да готви специално за него. Тя получаваше висока пенсия и не се скъпеше да го храни. Децата и внуците и бяха далеч и нуждата да се грижи за някого беше повече от актуална. Баба Зоя пък с милостивото си сърце дори ходеше до бедничкия му дом за да му носи чинии с останала от предния ден храна, която не можеше да изяде.

Кооператорите недоумяваха как такъв спретнат и изискано облечен човек може да проси. Разпитваха го, искаха да разберат причината. Той отговаряше по един и същ немногословен начин. Внукът му го посещавал и го крадял. Откривал мястото където държи пенсията и я отмъквал цялата.

„Глупости!“ — твърдеше Джовани. „Тая откачалка не знае къде да иде за да си вземе пенсията!“

Баба Зоя се нуждаеше от диетично хранене. Тя ходеше всеки ден около обяд в единствения диетичен стол на града с две съдинки за храна. Веднъж, много учудена, видя дядо Райчо на опашката пред шубера. Някой му бе казал за тоя евтин стол, посещаван предимно от болни и пенсионери. От тоя момент дядото не пропускаше да го навести около обяд.

Баба Зоя беше много любопитна жена и след като получи храната си, седна край една отдалечена маса за да види какви действия ще предприеме нейния съсед. Когато му дойде ред, дядо Райчо

запристъпва от крак на крак и смутено заговори готвачката която разсипваше храната.

„Може ли малко супичка? Много съм гладен!“

„Къде са ти купоните бе дядо?“ последва ответния въпрос.

„Нямам пари! Може ли малко супичка?“

„Без купони не даваме!“

Старецът се засуети, каза си своето „Извинете!“ и седна търпеливо на един стол. Вероятно щом се разнесеше опашката, щяха да му сипят чиния супа.

Една друга възрастна жена която сглобяваше в момента съдинките си за храна на същата маса, доловила погледа на баба Зоя, обясни: „Какво, главния счетоводител ли гледате? Закъсал го е здравата. Приси от всички, ту стотинки, ту хляб. Като огладнее около обяд и идва. Свикнали сме му. Жалко, но за това трябва да се срамуват децата му. Има ли деца няма ли...? Кой знае?“

„Има две дъщери. Живеем в една кооперация, но от доста време никой не ги е виждал.“

Тя стана с усилие и бавно тръгна към изхода.

„Боже, Боже! Да не ми се случва!“ — пророни тихо и съжалително.

Баба Зоя бе много състрадателна жена. Малката и пенсия не стигаше за нищо. Едва смогваше, с помощта на сина си, да изплати месечните вноски за парното и тока. Въпреки това, имаше ли нещо в излишък, най-вече храна, обичаше да го сподели с другите.

Имаше си и любимец, котарака Пешо. Той редовно обикаляше, безчет пъти на ден, района пред терасата на апартамента и. След настойчиво мяукане, винаги биваше възнаграждаван с нещо вкусно.

Той беше едно деликатно котешко създание. Кафяво-черната му тигрова козина бе чиста и старателно облизана. Пешо беше любимец на още една пенсионерка от съседния вход и този факт му се отрази по един прекрасен начин. Имаше охранен и доволен вид. Пристъпваше тежко и с достойнство. Чупеше таз, гъвкаво правеше завоите, издебело и нежно мяукаше когато е гладен. Чуеш ли го, просто сърцето ще ти се скъса. От време на време забягваше на изследователска обиколка чак до ламаринения фургон на Любен-обущаря. Младият майстор пък от своя страна бе фен на пилешкото месо. Разбира се и Пешо стана фен на пилешките кости.

Някъде късно след обяд, когато Кольо — електротехника отвореше дюкяна за ремонт на перални машини, Пешо тутакси отгатваше събитието и по неведоми пътища моментално се озоваваше там. Естествено опитваше рибешките глави, които електротехника пазеше специално за него. Мяукаше, мъркаше и дъвчеше бавно и деликатно, като французин на императорски банкет. Той бе така фино усвоил техниката на просия, че винаги печелеше. Имаше си и конкурент, черния котарак от парната абонатна станция. Последният пък беше много завистлив и много изнежен. Завистлив, защото трудно си намираще храна, а изнежен защото в повечето време пребиваваше на топло в абонатната станция. Там естествено беше неговото царство. На два пъти Пешо се опитва да се промъкне вътре, просто така за да се постопли. Амии, къде ти!

Само след секунди излиташе от абонатната като торпила от подводница с изподраскан нос и настръхнала козина. Черният си пазеше територията. Ето и сега, гложайки рибената глава, Пешо внимателно следеше ходовете на противника. От време на време спираше да яде, застиваше подобно на египетски сфинкс и се вглеждаше кръвнишки в Черния. Она бе легнал в изчаквателна поза и уж разсеяно наблюдаваше дъвкателния процес на съперника си. Не смееше обаче да се приближи, вероятно задържан от стари и лоши спомени. Не си правеше никакви илюзии, че ще докопа част от Пешовата плячка. След като му писваше, да дебне, той се отдалечаваше отчаян и омърлушен към барачката на бръснаря Пеци.

Там, около тая барачка, ставаха интересни неща. Три пъти на ден, по график, Пеци ронеше трохи от стар, изсъхнал хляб на едно определено място. След интересно и мелодично подсвирване, сюртия от гълъби долиташе от някъде и започваше едно неистово и ожесточено кълване. И сит да беше човек, като ги погледне — огладняваше. Такива лакомници бяха тези гълъби, че от лакомия понякога се задавяха. Някой перушан внезапно спираше тъпкането, изпружваше шия и правеше мъчително преглъщащо движение. Пеци, седнал на бръснарския стол ги гледаше с умиление. Говореше им, наричаше ги по име, понякога ги и псуваше. Защо ли? Ами и на него не му харесваше лакомията им. Но иначе му бяха мили на сърцето. След като почина жена му, просто нямаше на кого да се радва. Радваше се на гълъбите.

Понякога, хлебният пир не свършваше по нормалния начин. Дебнал дълго и търпеливо, Черният котарак се хвърляше отнякъде изневиделица като една бляскава и черна светкавица. Лакомите пилета не знаеха факта, че той, за разлика от Пешо, е един посредствен и лош ловец. Не знаеха и литваха уплашено към жълтия трафопост. Там, наредени като рядка сива броеница, полусити и полугладни те започваха да си чистят перушината, чакайки мига когато „черната опасност“ ще се отдалечи.

За Черния оставаха няколкото залчета твърд хляб. Той ги помирисваше, опиваше ги с кътните зъби и точно когато да ги глътне, метлата която Пеци премерено хвърляше, го шляпваше по гърба.

Продължителното болезнено мяукане биваше последвано от отбрана и цветиста псувня. Пеци не обичаше котки, още повече нахални котараци. За 35 години съпружески живот жена му не успя да се пребори с тая му омраза. Всяко доведено невръстно коте, с цел отглеждане, биваше изхвърляно с елегантен бръснарски жест през прозореца.

Няколко дни преди Коледа, баба Зоя получи парична добавка към пенсията. Големите пости за нея свършиха. Хвана пазарската чанта и ситнейки се запъти към Червеното. Така в квартала наричаха червено боядисаното хранително магазинче. То беше винаги пълно с купувачи и стока. На територията на Стария пазар имаше още едно такова магазинче, но там почти никой не се отбиваше. Продавачките бяха груби, стоката залежала, а цените чувствително по-високи. Тези три факта водеха определяха и слабата му посещаемост. Собственикът, някакъв селянин от балканското селце над града, не можеше, пък и не знаеше как да разработи бизнес обекта си.

Това забравено от пенсионерското съсловие магазинче се посещаваше обикновено от друг просяк. Един млад компютърен инженер, редовно пиян и друсан от наркотик, често се отбиваше за да си поиска 25 стотинки за кафе. Продавачките,дебели и груби селянки, го задяваха, подиграваха, но в края на крайщата великодушно му даваха желаната сума.

Днес непрокопсаникът, лавирайки между пустите сергии, съзря баба Зоя. Незнайно защо реши, че трябва да изпие още една водка. Бабката му се видя паралия и той я последва до апартамента и.

Ситнейки, бабата повдигна глава и се загледа през разкривените очила към прозореца на бай Райчо. Стори и се, че вътре се мярна сянка на младеж. Да, наистина! Вътре имаше някой! Младо момче, облечено с дънково яке се разхождаше из стаята на стареца. То спираше, заглеждаше се през прозореца и продължаваше да обикаля.

„Ето го! Ето го нехранимайкото дете го краде!“ — Бабата възмутено мърмореше, но като видя, че нищо не може да стори заситни към дома.

Старецът вече я чакаше пред вратата. Както винаги в ръката си държеше чинийка. Беше много отслабнал. Бузите му бяха хлътнали дълбоко. Сините, помътнели очи гледаха втренчено и отчаяно. Панталоните висяха на него като на дървена окачалка. Завалияше се.

Пророни едва — едва, „Може ли да ми сипете малко супичка?“

На бабата и се сви сърцето. Тя хлъцна, хвана го за рамото и му заговори жаловито: „Чакай душице, почакай малко. Хей сега, идвам!“

Влезе вътре, отрязва едно парче наденица. Сложи го в голям къс хляб. Сипна в едно малко старо лимонадено шише купешко вино. Не пропусна да го долее с вода. Взе от чантата една ябълка и се запъти към входната врата.

„Ето душице! Вземи! Утре е Коледа. Да хапнеш и ти като хората. Пийни и помени Господа. Той е нашият Спасител!“

„Благодаря госпожо! Много ви благодаря! Много ви благодаря!... Много...“

„Нищо, нищо! Хапни със здраве!“

Дядо Райчо затътра нозе нагоре по стъпалата към стария си и беден дом. Там го чакаше внука му. Чакаше го за да му вземе пенсията. Щеше вероятно да му вземе и храната. Безсъвестните хора нямат жалост нямат и мярка.

Голяма бе изненадата на баба Зоя когато входния звънец иззвъня. Нямахше кой да я търси по това време. Тя тъкмо беше разопаковала хранителните продукти и се канеше да си приготви Коледната вечеря.

На вратата се оказа непознат младеж. Той се олюляваше. От устата му се точеше лига. Погледът му не можеше да се фокусира.

„Мооо-ем... ли? Моо...? Да ми даееш дваеесет стинки? За кафе...!“

Бабата се стъписа. Този посетител я уплаши.

„Аз... Аз съм приааатл и шъъ ти ги вър...на! Дай... стииинки, ма!“

„Да ти ощурее главата, пияницо с пияница! Марш! Марш от дома ми! И да не си посмял повече да звъниш. Ще повикам полиция!“

„Абе, баааабчко! Кво си сс разфучч...ала ммма! Занаааш ли ако та... цаппп... на?“

„Марш бе непрокопсанико! Марш!“

Тя тресна вратата и заключи с трепереща ръка. Входният звънец няколко пъти настоятелно звъня а след това спря. Един ритник разтърси вратата и шумът затихна.

Отмина Коледа. Отмина и Новата година. Отмина с невъобразима пукотевица на пиратки и фойерверки. Не зная какво беше „новото“ на тая Нова година, но телевизиите пощуряха с хвалбите си за влизането ни в европейския съюз. Какво ли щеше да бъде това българско членство? Вероятно с европейски цени и мизерни български заплати, с нова емиграция и с енергийно-токови изненади. Не ми се мислеше по тези въпроси. Не вярвах, че нещо коренно ще се промени.

Една седмица след новогодишните празници пред кооперацията спря камион. Две ниски трътлести жени товареха мебели. Край тях се суетеше дядо Райчо. Събитието не убягна от погледа на баба Зоя. Тя се показва на терасата и се опита да завърже с тях разговор. Едната се оказа по словоохотлива.

„Дядо Райчо си заминава на село! Отвеждаме си го във Върбица. Ние сме от там. А апартамента ще дадем под наем. На сина ми му трябват пари за кола, а стареца може да си живее и на село.“

„Ама знаете ли? Много добре правите. Той тук ще умре от глад. Там ще има кой да се грижи за него.“

„Ще го храним, ще го храним... И на стол ще го запишем, ако не му хареса нашето ядене! Не зная как ще почистя тая пуцина! Овонял е всичко. Опикал е всичките си панталони. Смрад е та се не трае.“

„Ама какво говорите? Аз преди Коледа влизах в стаичката му. Много чисто държи. Топличко е, чистичко е, а и той е много спретнат.“

„Множествена склероза има. Само се тъпче с ядене. Яде, яде без мярка, докато се посере.“

„Госпожо, та той няма какво да яде! Ако не сме няколко съседа да му дадем ядене ще умре от глад.“

„Добре е да си се прибере на село. Там са приятелите му. Ще има кой да храни кокошките и да забърква попарата на прасето...“

Баба Зоя млъкна натъжена. Стана и мило за стареца. Беше свикнала с неговия малко тъжен и глух глас. Тя се размисли за своята съдба. Какво ли я чакаше и нея...? Помаха му с ръка, усмихна му се окуражаващо и затвори прозореца.

След десетина минути камионът заръмжа, захлопа, задрънча. Потегли тежко, а след това настана тишина, една тъжна и страшна тишина.

КУЦИЯТ ГЪЛЪБ

Не съм виждал човек да обича толкова силно гълъби като бръснаря Пеци. Всяка сутрин, след като измиташе пред бръснарницата, той сядаше на един стар разкривен стол и започваше да чупи зальци от белия мек хляб, купен специално за гълъбите. Хвърляше им, гледаше ги с умиление и усмивка. Човек имаше чувството, че ще протегне ръце и ще ги прегърне.

Тези птици бяха цяло малко ято, което летеше постоянно над Стария пазар. Кацаха тук и там, където откриваха храна, след това политаха в синевата, кръжаха над магистралата, стрелкаха се към текстилния комбинат и приватизираната мелница. Там беше старата им хранителна база. Сега мелницата не работеше и зърно нямаше. В пустеещия двор, където винаги имаше товарни камиони, сега складираха старо желязо. Малка фирма за вторични суровини беше откупила една част от просторния плац и се опитваше да преживява с този не съвсем активен бизнес.

Спомням си как преди трийсетина години около разпиляното жито в мелницата гъмжеше от гълъби. Летяха на гъсти ята и никой не ги гонеше. Като деца ходехме там, за да ги гледаме и да се мъчим да хванем някой от тях. Така и не успяхме. Те предугаждаха действията ни и литваха. За нас децата това беше вълнуващо събитие.

Вероятно и Пеци е имал детски преживявания, свързани с тези птици. Беше ги заобичал така, както родните си деца. Малкото ято гълъби беше негова страст, грижа и радост. Те го познаваха и непрекъснато кръжаха около малката тенекиена бръснарничка. Дори в неделни дни, когато го нямаше, пак кацаха и търсеха липсващите трохи.

В ятото имаше един куц гълъб. Дясното му краче беше счупено, вероятно от злосторник или при някакво злощастно събитие. Този гълъб винаги беше изпреварван от другите. Трудно успяваше да се докопа до зальчетата. Беше тъмносин, винаги наежен и оклюмал като болно дете, забравено от родителите. Този нещастен гълъб беше

специалният любимец на Пеци. За да го нахрани, той разгонваше другите и му хвърляше най-едрите и меки зальчета. Гълъбът не беше плашлив. Куцукаше около него, а когато не успяваше да укроти зальчето, си помагаше с крило. Беше изпосталял и трудно летеше. Почти винаги странеше от ятото. Обикновено кацваше на стряхата на жълтия трафопост и от там следеше околните събития.

Случи се така, че жената на Пеци заболя от рак. Беше му много трудно да върти бръснарския занаят и да ходи до болницата. Вечер затваряше по-рано, а сутрин идваше на работа чак след десет часа. Гълъбите обаче не забравяше. Те го чакаха нетърпеливо, а когато хвърляше зальчетата, се юрваха прегладнели да кълват.

Киро, неговият съсед от кооперацията, винаги го заговаряше на тая тема: „Кога ще правиш пилешко с ориз? Оная лакомия, бялата, ти разваля цялата дисциплина! Хвърли едно саркме, тури няколко парчета в тигана, а от мен имаш бирата!“

Пеци го слушаше усмихнат, но не отговаряше. Той носеше майтап и не се сърдеше на тия думи. Беше незлоблив и мек човек. Това си му личеше. Можеше да се срути светът, но за Пеци това нямаше значение. Щом свършеше работното му време, купуваше си две бутилки бира „Каменица“, половин кило евтин салам, сядаше пред бръснарницата и започваше да пийва и замезва.

Сега трябваше да се раздели с този си навик. Жена му се влошаваше с дни и през повечето време трябваше да бъде около нея, в болницата. Най-верните му приятели от района на Стария пазар, бай Ценко и бай Асен починаха. Ценко му беше редовната компания в изпиването на „Каменицата“. Инфарктът го повали неочаквано. Бай Асен пък не се събуди една сутрин след предозиране с ракиена почерпка.

Замести ги безработният Любчо, синът на Ценко. Той също обичаше гълъбите. Обичаше и чалгата, която неспирно се лееше от бръснарницата. Новината за болната съпруга на Пеци го трогна. Още не беше отшумяла мъката по родния му баща и ето сега нова. По всякакъв начин се мъчеше да го разсее. Ако можеше, дори би взел бръснарската ножица и би започнал да подстригва клиентите, докато Пеци бе в болницата, но не можеше. Занаятът си е занаят. Има си тънкости и мурафети. Можеше обаче да лови риба. Ловеше, пържеше и

двамата заедно я изяждаха пред погледите на посетителите на Стария пазар.

В началото на лятото Пеци овдовя. Свършиха мъките за жена му. Изпрати я с най-близки роднини и приятели. Остана сам. Беше му много тежко. Мъчеше се с работа да разсее мрачните мисли. Идваше да подстригва дори в неделя. Един ден след погребението купи мек топъл хляб и седна пред бръснарницата. Гълъбите го усетиха и мигом долетяха. Долетя и куцията гълъб.

Пеци го видя и протегна ръка. Птицата се доближи доверчиво до него. Той се присегна и я хвана. Сложи я на коляното си. Зачупи меки зальчета и започна да я храни. Тя кълвеше хляба от ръката му. Виждаше в него близък приятел. В тоя момент мина Киро.

— Ти съвсем го опитоми тоя перушан — каза майтапчийски той.

Пеци не му отговори, а продължи да храни гълъба.

— Кажи ми как ги правиш тия номера? — продължи заядливо Киро.

— Я върви на майната си! — стрелна го Пеци.

— Да не съм аз виновен за смъртта на жена ти, бе...

— Чупка!...

Киро скръцна със зъби и отмина.

Дойде Четиридесетина от смъртта на жена му и Пеци се подготви както подобава. Свари жито, наръси го със захар. Купи вино. Покани съседи, почерпи и Любчо. На другия ден осъмна рано пред бръснарницата. Измете старателно. Почисти бръснарския инструмент. Радиокасетофонът му обаче мълчеше. Не се чуваше чалгата, не се чуваха вицовете на Шкумбата. Беше в траур. Не му бе до веселба.

Извади хляба и седна на стола. Отнякъде долетяха гълъбите. Те се засуетиха около него, закълваха лакомо. Пеци ги огледа внимателно. Липсваше куцията гълъб, неговият любимец. Погледът му пробяга тревожно по стряхата на жълтия трафопост. Там го нямаше...

В това време от ъгъла на кооперацията се зададе баба Зоя. Тя вървеше бавно и съсредоточено. Стъпваше внимателно, защото напоследък все се спъваше и падаше.

— Лельо Зоя, ти си цял ден на терасата. Виждала ли си Кьопчо? Оня тъмносиния, слабичкия. Гълъба де...

Баба Зоя се поспря, погледна го някак странно, а след това тихичко със съжалителен глас каза:

— Твоя Кьопчо го умори Киро. Не зная какво му пречеше тая саката птица. Подгони я, хвана я и изви врата ѝ. Захвърли я хей там, до трафопоста. Но си мълчи, че с него сме съседни. Да не вземе да се заяде, ако разбере, че съм ти казала.

Пеци зяпна стреснат. Не можеше да каже и дума. Въздъхна мъчително със стенание. Ръцете му затрепериха. Стана. Прибра стола и заключи бръснарницата. Качи се на зеления велосипед и си замина. Цяла седмица никой не го видя. Бръснарницата пустееше.

В неделя призори спящите кооператори бяха събудени от шум на счупени стъкла. Киро беше излязъл пред входа и псуваше на поразия. Неизвестен злосторник бе хвърлил камък по току-що остъклената му тераса. Едно от крилата ѝ беше надробено безвъзвратно.

Съмваше. Високо в избледняващата небесна синева летеше малко ято гълъби. Те се бяха устремили на изток, към изгряващото слънце, натам, където в миналото се намираше тяхната хранителна база.

КАМЕНОДЕЛЦИ

Когато навърши трийсет и втората си година, Кънчо с изненада и боязън осъзна, че с футболната му спортна кариера бе свършено. Той имаше още сили да тича след топката, но неизплатените заплати в отбора и големите сътресения в обществото го накараха да се замисли.

„Ритнитопковците, — както казваше баща му — печелят до време, а след това... След това идва глад, сине! Голямата житейска истина е в занаята“! — подсети го той.

По принцип Кънчо мразеше работата, още повече тая която изпотява човек. Спортът не влизаше в тая категория, но за съжаление трябваше да се сбогува с него.

„Има едно добро занаятчийско училище в Кунино. Вярно е, че се размахва чука, но пък иначе дава сигурен хляб. Който се е родил абсолютно сигурно е, че ще умре. На покойниците не им трябва нищо друго освен една добре изпята попска молитва и един що годе приличен камък над гроба, не е ли така?“

Кънчо трябваше да се съгласи с него. Един ден хвана влака за Кунино, а след година-две получи диплома за каменоделец. Когато я взе, повъртя я в ръце, изплю се презрително в прахта и подсмръкна.

„И сега какво? Ще ида на гробища и ще чакам да се зададе погребална процесия...“? — Изпсува отегчено и се шмугна в селската кръчма. Там по правило бирата беше топла, защото в нея нямаше хладилник. Топла, обаче не значи престояла.

На село това питие се пиеше на поразия, а бирената фабрика е хей там, на три влакови свирки разстояние.

Лошото когато се пие бира е в това, че добрият пияч не може да мине само с една бутилка. Количеството на изпитото питие расте до тогава докато има добра компания или докато се свършат парите. При Кънчо се случи второто събитие.

„Мамка му, пак я закъсах! Дъртият няма да ме спонсорира. Май ще трябва да подхващам занаята.“

„Подхващането на занаята“ не се оказа лесна работа. Никой не го познаваше и не го търсеше. Селските гробища беше едно съвсем занемарено място. Отиде до попа. Поразговориха се за проблема и светията му се съгласи да го наеме да чисти гробовете. На току що получената диплома-не повярва. Вероятно биреният дъх на Кънчо, беше засилил подозренията му.

През една слънчева юлска утрин ново-изпеченият каменоделец взе старата коса на баща си и започна да коси избуялата трева между гробовете. Беше неприятна и гадна работа. Уморяваше го, изпотяваше го, абе остави... При едно погребение, роднина на покойник му се повайка, че трябва да ходи чак до Мездра, за да прави паметник. Било скъпо и трудоемко.

— Аз съм каменоделец! — каза фукливо Кънчо. — Ако се предумаш, мога и аз да го направя... Само ми помогни в докарването на материала. Ще ти взема два пъти по-евтино.

Човекът се съгласи с облекчение. На другия ден двамата заминаха за Мездра със стария „Москвич“ на клиента. Във фабриката имаше голям избор. Подбраха им камък, обработиха им го, натовариха го и хоп, обратно на село.

Десет дни се мъчи с камъка Кънчо. Най-накрая всичко беше готово. Клиентът, непретенциозен човек, одобри паметника и така се започна. Като посъбра някой и друг лев, Кънчо си купи една очукана „Лада“-комби, на старо. С автомобил се работеше значително по-леко. Намери си и ортак, от съседното село. Жоро му казваха (или Георги) по християнски.

Беше хрисим и кротък човечец, пенсионер. Работил бе като „художник-десенатор“ във Врачанския текстилен комбинат. Мизерната пенсия го бе подгонила да търси препитание и криво-ляво бе изучил дялането на букви и цифри върху камък. Беше слугувал на чорбаджии от Мездра и Роман и му бе писнало, но нямаше начин.

Когато се видяха с Кънчо, беше останал само с пет лева. До получаване на пенсията имаше още две седмици време. Срещата се състоя до павилиона за скара-бира на Мездренския пазар. Кънчо се бе наредил пред него. Купи цяла чинийка с кебапчета и седна на едната от двете маси. Жоро си взе само едно кебапче набодено на пластмасова виличка. За толкоз му стигаха парите. Съдбата, тая стара сводница, насочи крачката на Жоро точно към същата маса. Нямаше начин, както

правят вежливите българи, да не разменят две три общи приказки за живота и проблемите които го съпътстват. Това пък бе второто искрено желание на споменатата вече съдба. Разменената информация се оказва еднакво полезна и за двамата. Без писмени договори, а само с намигане на око и подходящи усмивки, двамата се разбраха да работят заедно. Речено-сторено. Кънчо стана мениджъра, а Жоро-работника на бъдещото съдружие. Иначе нямаше как. Дипломата си е диплома.

Първоначално работеха за клиенти от двете си родни села, а след настъпване на социалните промени, се заоглеждаха за работа и в града. На село, както е ясно на всички, пари няма. Друго нещо е града, да кажем Мездра или Враца. Народът мре от рак, нерви, безпаричие и от какво ли не. Поръчките и цените за надгробните паметници обаче рипаха всеки месец.

През една ранна пролет, двамата направиха една бизнес-командировка до Враца. Посетиха и двете гробища. Поразпитаха където трябва. Отидоха и до владиката. Оказа се, че патриаршията стопанисва една разнебитена сграда на територията на Старите гробища. Кънчо почерпи с домашна ракия секретаря и беше моментално допуснат на аудиенция до владиката.

— Ваше преосвещенство, ето ни двама честни хора от село. Ето и дипломата ми! От професионалното каменоделно училище в Кунино е. Правя прекрасни паметници за прекрасни покойници! Можете да позвъните на вашия човек от село и да питате за мен.

На владиката не му се наложи да позвъни. Постройките в гробищата пустееха, а на него му трябваша пари. Един приличен наем от тях бе добре дошъл за светата църква и нейните свети труженици.

— Чадо мое, от мен проблеми нямаш. Искам само едно: Да няма срамни скандали и да няма разврат! Разбрахме ли се?

— Благодарим, ваше преосвещенство! — видимо си отдъхна Кънчо и понечи да му целува ръка. Целуването така и не се състоя, защото владиката бързаше за литургия. Процедурата продължи с предплащане на наема за три месеца и наемане на въпросните помещения.

Градът си е град и по никакъв начин не може да се сравни със село. Поръчките заваляха, заваляха и парите. Цените бавно и неотклонно се вдигаха. Джобовете на Кънчо и Жоро се понапълниха. И двамата заоблиха коремчета. Започнаха да подбират по-

претенциозно клиентите си. По отношение на тях, дипломираният каменоделец си имаше собствена философия. Той ги делеше на два типа, на „балами“ и „тарикати“. Подходът към двата типа беше естествено различен. „Баламите“ можеше да ги разиграваш, да ги лъжеш в цените, да им пробутваш калпав материал. С „тарикатите“ трябваше да се внимава. Към тях отношението трябваше да е „бижу“. Човек не знае как би реагирал „тариката“, ако не дай боже, нещо лошо се измъти.

Кънчо приемаше поръчките, доставяше материала, монтираше паметниците и оправяше забатачените ситуации. Жоро пък дялаше ли дялаше букви. Беше си сковал едно столче с три височини, в зависимост от големината на камъка.

Боляха го ставите на краката и трябваше да си създаде максимално удобство при работа.

Каменоделната работилница в района на Старите гробища бе едно забравено от бога място. Сред буренак и изпочупени камънаци се сивееше една съборетина която кой знае кога е била ремонтирана за последен път. Полуразрушен навес скриваше от слънцето разкривено и изгнило дървено магаре, на което поставяха за обработка плочите. Две-три хилави, окършени праскови дървета беряха душа сред праха и боклука. Оградата беше във фазата на окончателното разрушение. Многобройните дупки по нея бяха закърпени с пробити ръждясали ламарини. Една от тези ламарини се бе откъснала и тъжно подрънкваше под волните напъни на пролетния ветрец. Външната врата на каменоделната беше разбивана и кърпена безброй пъти, докато бе добила вида на жалко подобие на вещь, което по никакъв начин не можеше да се нарече врата. Останки от чешма стърчеше самотно досами лехата с млад, току що поникнал пролетен лук. Тя беше отрязана и затапена, защото инспекторите от ВиК не търпяха клиенти които не си плащат редовно сметките за вода.

Мръсно жълто и прашно бюро, заемащо половината от помещението, изпълняваше функцията на офис мебел. Синият пластмасов стол, на който обикновено седеше Кънчо, бе със счупен крак. За да може все пак да запази що годе устойчиво положение, кракът на стола бе подпрян с голяма очекутена каменна ваза.

Тези битови неудобства по никакъв начин не правеха впечатление на каменоделците. Те си бяха узаконили фирма за

производство на надгробни паметници. Фактури не даваха. Нали ако дадат щяха да се плащат данъци. А плащат ли се данъци значи печалбата щеше да е по-малка. Проста логика! Кънчо, чието задължение бе да контактува с клиенти пишеше договорите на листа от ученическа тетрадка. Поставяше индиго и дубликатът даваше на клиента. Нямаше печат, нямаше подписи.

Хей така, фактурата беше една волна и не ангажираща хартийка. Кой не му харесва да иде другаде. Тук е така!

Бизнесът вървеше гладко и безпроблемно, сиреч с малки или големи далавери, според случая. Имаше няколко случая на протести от страна на клиенти, но те бяха рядкост. Ако не им харесаше работата, Кънчо ги насочваше към Иван. Правеше го с злобно удоволствие, защото Иван се бе прочул с мошеническите си номера. Неосведоеният клиент е като бебе-кърмаче. Приемаше с доверие това което му предложиш, а като го измамят нямаше накъде да иде. Така е в града и специално в този занаят. „Майсторите“ се брояха на пръсти и всеки знаеше далаверите и щуротиите на другия.

Новата пролет дойде гореща и суха. Дъжд падаше рядко. Температурите бяха високи. Кънчо и Жоро бяха заринати от работа. Дойде Гергьовден. Това беше свят ден за Жоро. Ортаците купиха половин агне, изпекоха го на импровизирания огън пред каменоделната. Иван довлече отнякъде каса с бира. Киро-дърводелеца донесе домашна ракия, а завеждащата ритуалните дейности-Мица голям букет с ружи. Заподозряха, че го е брала от гробовете, но никой не изрази гласно съмнение. Важен е жестът, нали? Изядоха агнето с удоволствие, изпиха бирата, изпяха дежурните за тая цел песни. С една дума уважиха достойно именника.

Не ги притесняваха облаците прах, вдигани от минаващите камиони. Тези разхлопани, стари возила транспортираха отпадъчно желязо от частния изкупвателен пункт за вторични суровини към сточната железопътна гара. Предприемчив бизнесмен бе наел част от площадката в района на старата леярна на бившия военен комбинат. Там градеше необезпокояван, далеч от човешки поглед, своето имотно бъдеще. Иначе казано, изровената уличка, между старата леярна и гробищата, беше пуста прашна и неизползвана.

През следващата неделя каменоделците решиха да поработят извънредно.

Трябваше да се довършват два паметника на имотни клиенти. Сроковете не биваше да се протакат. Ортаците бяха дошли рано и бързаха да свършат преди да е напекло слънцето.

Към осем часа, от към гробището се зададе не млад мъж. Беше нахлупил на глава беизболна шапка и облякъл развлечен стар анцуг. Вървеше бавно, стъпваше тежко, с една твърда вътрешна увереност в себе си.

Кънчо го видя и спря работа.

— Днес е неделя, но виждам, че работите. — започна непознатият. — Мица ме праща. Каза, че правите хубави и евтини паметници.

— Да, работим, макар че... — той се почеса по врата, огледа непознатия и мигом го постави в графата „балами“.

— Какво? Не работите ли?

— Не-е, какво ти! Работим! За поръчка ли идвате?

— Да. На Великден ходих до гроба на баба ми и дядо ми. Сърце ме заболя като го съзрях. Бяха го заринали с боклук. Видели са, че няма паметник и са хвърлили всичкия боклук и отпадъци там. Искам да го оправя. Те много ме обичаха, а аз дори не намерих време да подредя гроба им.

— Да, разбирам. Елате вътре. Да видим какво ще искате. — каза Кънчо.

Двамата влязоха. Непознатият седна на един дървен сандък, а каменоделеца зад ожуленото бюро.

— Е?

— Ами нещо по-простичко, като това! — Клиентът посочи един недовършен паметник досами вратата.

— М-м-да-а-а! Така-а-а! Ами капи ще има ли?

— Какви капи?

— Облицовка на бордюра, това са капи.

— Да, и капи ще направите.

— Да-а-а... Трийсет и пет лева за монтаж... общо триста лева! Ще трябва да дадете капаро... Половината от сумата.

— Добре, няма проблем... — Непознатия извади портфейл, преброи банкнотите и му ги даде.

— Ето ви квитанцията. — Кънчо откъсна хвърчащото листче от ученическата тетрадка и стана. — Значи, след един месец ще бъде

готово. Дайте си телефона.

Сделката приключи. Човекът излезе от стаичката, а Кънчо, радостно потърка надиплените банкноти в брадата си. Ликуваше. „Баламата“ се върза. Съгласи се на двойна цена! Едно обаче не хареса в тоя клиент. Не хареса погледа и начина му на говорене. Клиентът гледаше някак натъртено тежко, говореше бавно и пестеливо. Мереше всяка своя дума.

Стана. Очите му неволно пробягаха по календара. Трепна. Днес беше 13-ти. Още от дете Кънчо беше много суеверен. Числото 13 бе фаталното му число. Мразеше го. На такива дати му се случваха все лоши събития. Ту го ухапе куче, ту го накажат в казармата, ту го набие баща му. Абе, лошо число... Как не го видя още одеде. Щеше да откаже поръчката. Нейсе! Да става каквото ще...

Даде на Жоро трийсетина лева като за неделна надница и тръгна към кръчмето до текстилния комбинат. Ортакът му щеше да довърши работата и да заключи работилницата. Печеше силно слънце. Допи му се бира. Седна. Поръча си „Загорка“. Изпи я на екс. Поръча си още една. „Е-е-х! Бирица-а-а!“ Така, на сенчица би смукал до изгряване на луната...

Месец май мина в усилена работа. Жоро бе надписал всички поръчани плочи и Кънчо чакаше да дойдат клиентите за да се разплатят. Една сутрин завари пред работилницата оная „балама“ която го притесни с погледа си. Човекът го гледаше тежко и настойчиво. Стана му нервно.

— Искам да видя паметника! — започна бавно той.

— Ето го, там!

— Ама... Не казахте, че правите такива малки плочи. И дебелината е на половината от нормалната. Каква е тая ваза? Та тя е по-голяма от плочата!

— Такива вази правя аз!

— Аз не плащам за такива вази! Та тя не може да се вдигне с ръка!

— Таман ще побира по-голям букет с цветя!

— Ама вие сляп ли сте! Плочата е спукана! Цепнатината е на двацет и пет сантиметра навътре в сърцевината. При дъжд и лед ще се разруши и трябва да правя нова!

— Как спукана! Лично съм я оглеждал! Няма пукнатина!

— Елате тук! Вижте! Това какво е?!
— М-м-да! Пукната е лекичко...
— Лекичко?
— Ще сложим подпорна плоча отзад и няма да и има нищо.
— Ама вие подигравате ли се с мен?
— Добре, де... Ще ви направя нова.
— Вижте какво господине... Знаете ли какво си мисля сега...?
— ?...
— Да вдигна вазата и да ви я ударя в главата!

— ...
— С вас приключваме! Разбрахте ли ме...! Чухте ли ме! Приключва-ме! Веднага свалете снимките и ми ги дайте! Веднага!

На Кънчо му омекнаха краката. Не очакваше такъв развой на събитията. „Баламата“ противно на неговото наблюдение и опит се оказа „тарикат“. Как не го разбра още в началото. Като нищо щеше да вдигне вазата и да го удари по главата...

Чул разправията, влезе и Жоро.

— Какво не ви харесва, господине?

— Нищо направено от вас не ми харесва! Този човек ме заблуди и измами. — ръката му сочеше Кънчо. Последният правеше отчаян опит да стане от стола и да запази хладнокръвие. — Връщайте ми парите!

Кънчо видя, че нещата вървят на зло. Присегна се, взе една химикалка и започна нещо да смята.

— Какво смятате? Безполезно е да смятате! Парите веднага!

— Но тук са дялани букви...

— Не съм ви карал да дялате букви на спукана плоча!

Гърбът на каменоделеца се заледи. Краката му увеличиа амплитудата на треперенето. Ръката не го слушаше. Той правеше опит да и намери място или поне някаква що годе прилична поза, но така и не успяваше. Жоро тактично напусна помещението и ги остави насаме.

— Ама... такова нещо досега не ми се е случвало!

— Сега ви се случва...!

— Изненадвате ме...! Откъде да ви взема толкова много пари наведнъж?

— Добре! Във вторник съм тук! Разбрахте ли ме? Давам ви срок до вторник!

— Малко е...

— До вторник! И не смейте да ме разигравате, че ще ви намеря където и да сте и ще стане по-зле!

Човекът взе свалените снимки и излезе така тихо както бе влязъл.

— Мамка му...! Мамка му...! Тоя ще ме пребие...! Жоро! Жоро!
— ортакът си показва главата на вратата. — Защо не ми обърна внимание, че плочата е спукана?

— Казах ти! Не си ли спомняш? Още когато я докара от Мездра...

— Мамка му...! Загазихме! Ако не му върна парите, ще ме пребие.

— Имаш време ортак. До вторник трябва да получиш парите за още две поръчки. Ще успееш!

Следващите дни минаха за Кънчо като лош сън. В понеделник никой от длъжниците му не мина. Пари нямаше! Извади Джи Ес Ем-а и се разбра с Жоро да не ходят във вторник на работа. Това беше отчаян ход. Знаеше, че няма да се измъкне от този клиент. Отлично го знаеше. Как можа да го вземе за „балама“, и да приеме поръчката на фаталната дата, 13-ти! Един път отстъпи от принципите си и ето, нещастieto се случи.

Дойде сряда. Жоро отиде на работа, но Кънчо се направи на болен. Не отиде и в четвъртък. В петък замина за Берковица. Трябваше да достави материал за паметници. В събота, най сетне реши да се появи. Една клиентка му бе обещала плащане към десет часа сутринта. Ако „тарикатът“ дойде, ще успее да му плати.

Рано сутринта мина край любимото си кръчме до текстилния комбинат и си купи топла баничка. Повлече бавно крака към каменоделната. Наближи. Вътре свиреше касетофончето. Жоро го бе преварил. Дялаше някакъв кръст върху мраморна колона.

Тъкмо влизаше през външната врата на дворчето и го съзря. Беше оня! Идваше откъм гробищата. Вървеше бавно и уверено. Беше нахлупил същата тъмно-синя бейзболна шапка на глава. Черен спортен анцуг подчертаваше мускулестото му тяло. Фиксираше го с тежък и мрачен поглед. Кънчо изтръпна. Залъкът заседна на гърлото му.

— Нали знаеш за какво идвам? — каза го бавно с изпепеляващ поглед „тариката“. — Идвах във вторник. Нямаше те. Казах ти, че няма

да ми убегнеш. Е...?

Кънчо преглътна с мъка. Смачка неизядената баничка и я хвърли на земята.

— Защо я хвърли? Трябваше да си я изядеш! Щях да те изчакам. Не бързам!

— Не съм гладен. А-а-а... Спокойно! След няколко минути ще си получиш парите. Чакам една клиентка да се разплати. Но, защо не харесваш паметника?

— Повече с тебе няма да се разправяме! Обясних ти ясно! Парите!!!

— След малко... Седни де... Ще дойде...

— Чакам!

Кънчо влезе в „офиса“ си, но не го свърташе от нерви.

— Нощес някой е разбил вратата. — осведоми го Жоро. Не е пипнал вазите и камъните, а е изнесъл тглошлайфката. Донесох халки и нов катинар.

— Подозирам кой може да бъде. Това е само някой на който съм длъжник. Иначе как ще си върне парите. Дай... дай катинара и халките. Аз ще ги завия...

Джи Ес Ем-ът му позвъня.

— Кънчо, аз съм Мица. Загазил си бе човече. Един клиент идва при моя началник. Аз нали го бях насочила към тебе. Видя ме и рече: „Защо ме изпратихте при тоя мошеник?“ „Не ви познавам, казах.“ „Познавате ме, познавате...! Много добре съм ви запомнил.“ — Потънах в земята от страх. Началникът ме изгледа като пред уволнение.

— Не бой се! Ще се оправим с него!

— Много внимавай човече! Опасен е!

— Добре, добре...!

Погледна навън. „Тарикатът“ беше седнал на сянка под прасковата, направо на земята. Не отместваше поглед от прозореца. От време на време вадеше един мобилен телефон и звънеше на някого. Кънчо се уплаши. Повика Жоро. Нареди му да не мърда от каменоделната. Трябваше му някакъв свидетел в случай, че дойдеха биячи. Обади се и на жена си. Тя пристигна запъхтяна с велосипеда. Заразпитва го. Усещаше напрежението в него. Не и обясни нищо. Само я помоли да стои до него. Това беше отчаян ход. Не знаеше какво ще

предприеме оня. Обади се и на клиентката. Тя го увери, че след половин час ще дойде с парите.

— Още малко...! Още малко и ще си имате парите! — провикна се към „тариката“

— Аз съм тук! Чакам! Чакам парите!

Сякаш вряла вода се изля върху Кънчо. Заприлича на попарено мушкато. Такъв стрес не беше преживявал от години. „Ех тате, защо ме набута в тоя занаят!“ — изстена отчаяно.

От към гробищата се дочуха стъпки. Идваше очакваната клиентка. Най-сетне!

— Заповядайте! Заповядайте! Хареса ли ви паметника?

— Има една пукнатинка долу вдясно, но ще мине и така.

— Ще я замажем! Няма да личи! Съвсем няма да личи! Носите ли парите?

— Ето, заповядайте!

— Благодаря! Бъдете жива и здрава! Довиждане! Довиждане!

...

— Елате господине!

...

— Ето! Ето ви парите! Пребройте ги! Точно ли са?

— Нали знаеш, какво щеше да стане, ако не беше дал днес парите?

— Извинявайте! Много извинявайте!

— Няма да ви се бъркам в работата, но тая плоча я счупи...! Чу ли ме?

— Да, ще я счупя! Не се притеснявайте... Ще я счупя!

„Тарикатът“ излезе. Ръцете на Кънчо не преставаха да треперят. Не можеше да им намери място.

— Какво става, мили. Обясни ми! — попита с изтънял от притеснение глас жена му.

— Нищо! Нищо не става! Да си вървим! Днес няма да работя повече нищо! Нищичко!

Той спря неволно поглед на календара. Беше 13-ти юни. Проклето число! Никога вече! Никога вече няма да пипне работа на такава дата! Как можа да се излъже?! „Баламата“ се оказа „тарикат“! Колко ли вода трябва да изтече докато се научи да познава хората? Човек хей така, при подобна елементарна грешка, като нищо може да

изгърми. Ще го смачкат, ще го пребият, а после не е сигурно дали ще го отлежат.

— Жоро! Жоро, бе!

— Да! Кажи бе ортак!

— Продължаваш сам работата! Аз си тръгвам! Отивам към онова кръчме до текстилния комбинат. Хайде жено! Хайде да идем и изпием по една бира! Аз черпя!

Двамата тръгнаха. Жената ситнеше припряно и буташе с ръка велосипеда.

Кънчо я следваше унило, плетеше все още треперещи нозе и се каеше за наивната си грешка. Един препълнен със стара железария камион ги застигна и покри с облак от ситен и горещ прах.

МЕЛАНИ

Пет години след голямата инфлация и две години след смъртта на престарелия пудел Оги в района на Стария пазар от внушителната бездомна кучешка глутница оцеля само Мелани. Някои злобничко я наричаха Къоравата. Реално погледнато, тя си заслужаваше това име. Защо ли? Ами защото със или без причина лаеше по всички, минаващи през нейната кучешка територия, като при това не подбираше пол и възраст. Не хапеше, а само лаеше, колкото да сплаши минаващия. Тя самата бе доста напласена и доста бита. Имаше богат житейски опит и той ѝ диктуваше кого да лае и как да го лае. Ако забележеше, че човек го е страх от нейния лай, не го оставяше на мира. Преследваше го чак до железопътната линия. Тичаше след него, нападаше го подличко отзад дотогава, докато човекът не се спреше и потърсеше камък, за да я замери. Тя отлично познаваше тези опасни твърди предмети и затова, продължавайки неистовия си безпричинен лай, се отдалечаваше на благоразумно разстояние. Такъв ѝ беше навикът. Трудно е да се обясни подобно поведение при животно, затова спокойно бих го нарекъл с научния термин „комплексирана кучка“.

Погледнеше ли я обаче човек внимателно, мигом му ставаше жал за нея. Беше красиво животно, макар и от улична порода. Елегантното ѝ тяло бе покрито с къса сиво-черна козина, тук-там прошарена с големи бели петна. Главата ѝ бе малка, с едри, леко клюмнали напред уши. Имаше остър слух. Чуваше и най-тихите шепоти на хората, както и далечните свирки на приближаващия Видински влак. Опашката ѝ, за разлика от декоративните кучешки питомници, си беше цяла. Тази нейна опашка бе истински физически носител на душевността и кучешкото ѝ достойнство. Един по-опитен наблюдател веднага би могъл да разбере дали е ядосана, гладна, или е на кеф.

Голямото нещастие на Мелани бе повреденото ѝ зрение. Дясното ѝ око беше огромно и подуто като топка за тенис. За да вижда добре предметите, тя обръщаше леко глава, взираше се, след това се отместваше леко и отново се взираше. Никой не знаеше кой я бе

осакатил така. Много хора я биеха и един от тези боеве вероятно се бе оказал фатален.

Няма да го забравя. Беше късна есен. Прибирах се уморен от работа, когато в далечината видях няколко крещящи хора. Мелани бе получила подкрепление от две кльошави псета и се хвърляше към един мой познат от съседната кооперация. Нападението на кучетата бе така свирепо, че човекът се видя в чудо. Той се навеждаше, търсеше камъни, хвърляше ги, но очевидно без ефект. Внезапно при едно навеждане се подхлъзна, падна и изстена от болка. Беше си счупил лявата ръка в китката. Мелани стръвно се хвърли отгоре му, но този път сбърка. Познатият се присегна със здравата ръка, хвана я за задния крак и със сила я тръшна на асфалта.

— Ще я пребия тая кучка! Да знаете, ще я пребия!

Мелани лежеше и не мърдаше. Другите кучета уплашено се разбягаха. На първия етаж на близката кооперация се отвори прозорец. Там живееше Чико, треньорът по футбол. Повечето съкооператори знаеха, че през тези гладни години Мелани оживя благодарение на грижите на Чико.

— Защо преби кучето, бе! — отвори гърло треньорът.

— Ще те пребия и теб някой ден! — изкрещя познатият.

Той стана и стенойки от болка се отдалечи, притискайки към тялото си счупената ръка.

Казват, че кучетата, като котките, имали сто живота. Мелани шавна с крак, повдигна леко глава, огледа хората наоколо и се изправи, сякаш нищо не беше станало. Леко ѝ се виеше свят, но това бяха елементарни подробности от кучешкото ѝ ежедневие. Треньорът ѝ подсвири и тя с лек олюляващ се тръс се затича към него. Той ѝ хвърли пилешко кокалче, каза ѝ няколко нежни думи и тя завъртя от радост опашка. Всъщност това беше единственото важно нещо за нея, топлата дума и пилешкото кокалче, хвърлено в отчайващо тежък и гладен момент.

Навалицата, включително и моя милост, уверена в несъстоялата се кучешка смърт, неохотно се разотиде.

Както всички знаем, всяко диво животно си има своя ловна територия. Това правило в пълна степен се отнася и за бездомните кучета. Ловната територия на Мелани се простираше от железопътната линия до северната част на Стария пазар. Случайните ѝ набези зад

улица Матросов я излагаха на непредвидими рискове. Там се срещаха бездомни помияри, препитаващи се в Гробищния парк. В дните, когато нямаше задушница, те смело претичваха до кофите за смет и там тутакси наставаше истинска какофония. Кофите бяха винаги препълнени с боклук. Кратката свада между трите обитаващи ги мачоци и нашествениците пораждаше невъобразим звуков ефект. Наличието на много подръчен камънак и свирепите нрави на работниците от автомивката караше Мелани да потиска вроденото си любопитство към тая слабо позната и опасна територия.

Отношенията ѝ с бръснаря Пеци също не бяха на много добро ниво. Пеци от малък мразеше кучета. Опитите му да ги опитомява бяха завършвали винаги с жестоки ухапвания. Негова нежна слабост бяха гълъбите. Всеки работен бръснарски ден започваше с покупката на един мек бял хляб. Разделяше го на три и с всяка третинка, три пъти дневно, хранеше малко ято шарени гълъби. От момента, когато Мелани за пръв път вкуси гълъбово месо, се очерта и конфликтът ѝ с бръснаря. Дебнеше гълъбите от засада, хвърляше се неочаквано, но винаги безрезултатно. Тихо и без предизвестие хвърлената от ламаринената бръснарничка метла я улучваше точно и прецизно по гърба или по хълбока. Ударът беше неочакван и поради това болезнен. Кучката изквичаваше уплашено и изчезваше по възможно най-бързия за нея начин. Омразата ѝ към непознати се прехвърли и към техните оръдия на труда, сиреч към метлите.

Денят, в който треньорът се сдоби с небесносин „Форд“ — втора употреба, беше празник и за Мелани. Тя лаеше от радост, усещайки с чувствителната си кучешка душа веселото настроение на Чико. Шумът на автомобилен двигател винаги я дразнеше и нервираше. Тук обаче нещата стояха другояче. Голямото синьо животно, което ръмжеше така грозно, трябваше да бъде търпяно, защото бе собственост на нейния покровител. Когато Чико го спираше пред гаража и влизаше за малко до апартамента, Мелани лягаше до лявата му задна гума и наблюдаваше зорко хорския поток по улицата. Едно поглеждане на някой минувач в тая посока моментално я вдигаше на крак и я караше да се хвърли по него. Така тя изразяваше привързаността и благодарността си към треньора.

Първата зима на новото хилядолетие беше студена и снежна. Лютите снежни виелици принудиха Мелани да си потърси сигурно

убежище.

Откри го в основата на ръждясалия товарен фургон, използван за гараж от съкооператор на Чико. Минавайки веднъж случайно оттам, тя съзря умело прикрита дупка. Ровна с лапи няколко пъти и се промуши вътре. Леденият вятър остана зад гърба ѝ. Тъмната и топла бърлога я посрещна приветливо, заедно с непозната чужда миризма. Странно ръмжене я спря. В тая уютна дупка имаше вече настанен обитател. Мелани изръмжа в отговор и с това запознанството между двете кучета приключи. Обитател на бърлогата беше трикракият Бубчо. Той бе жестоко изпохапан и отхвърлен от глутницата, обитаваща Гробищния парк. Левият му заден крак бе откъснат при едно невнимателно пресичане на автомобилната магистрала за Оряхово. Много го болеше, но оживя.

Както във всяко общество, така и в кучешкото, никой не обича сакати. Глутницата, към която Бубчо се опитваше да се присъедини, винаги го отхвърляше с лай и хапане. В края на краищата той я напусна и се приюти тук, в близко съседство с кофите за смет. Реално погледнато това си беше територия на Мелани, но кой знае защо, досега не бе забелязала нашественика. Може би неговата предпазливост бе причината за това. Когато беше гладен, той внимателно се измъкваше от дупката, прибягваше, подскачайки смешно на единствения си заден крак до боклукчийските кофи, хапваше набързо каквото намери и отново се шмугваше в гостоприемната бърлога. Това се случваше предимно нощем, когато Мелани придрямваше пред гаража на треньора.

Сега, в разгара на лютата зима, двете бездомни кучешки същества се срещнаха неочаквано. По някакъв природен усет всеки разбра мъките и тежката съдба на другия и без много умуване и емоционални чувства те заключиха временно примирие, което пък премина в мирно съвместно съжителство. Зимата бе дълга, а нощите мразовити, гладни и страшни. Двете сакати кучета се свиваха на кравай, заболи муцуни в опашките си, мечтаейки за обилна храна и за топла и уханна пролет. В един мек и слънчев ден тя неочаквано дойде...

Пролетта на новото хилядолетие разцъфна с нови надежди и нови пориви в човешкия, животинския и растителния свят. В недрата на топящата се пряспа, навята край стария фургон, се чу тъничко

скимтене. Снегът се надигна и в отворената дупка се показа най-напред главата, а след това и тялото на Мелани. Тя беше много отслабнала. Ребрата ѝ се брояха. Изпълзя от основите на фургона, а след нея едно по едно показаха муцунки пет скимтящи малки същества. Преди десетина дни беше родила малки шарени кученца. От Бубчо нямаше и следа. Той беше прогонен и вероятно се скиташе някъде край навейните със сняг паметници на Гробищния парк.

В душата на полусляпата кучка се появиха непознати досега чувства. Скимтящите малки същества я радваха по начин, неизпитван досега. Тя грижовно ги облизваше, къташе ги на топло до тялото си, даваше им да сучат. Лошото в случая бе, че млякото ѝ постепенно намаля и един ден почти свърши. Кутретата нададоха неистово скимтене от глад. Мелани трябваше все по-често да излиза от бърлогата и да търси някаква, каквато и да е храна.

В кооперацията зад фургона, на мястото на разбитата и ограбена аптека, откриха малък шивашки цех. Работничките бяха милостиви и състрадателни. Те разбираха състоянието на гладната кучка и всяка една от тях заделяше част от сутрешната си закуска за нея. Закуската им се състоеше от тестява баничка със сирене, закупена от павилиона за закуски, стопанисван от млада циганка.

Както всички знаем, тестява баничка тяло не храни. Освирепяла от глад, Мелани клечеше редовно на смени пред двете хранителни магазинчета, Червеното и Згориградското. Те бяха единствените в района на Стария пазар. Когато се отвореше вратата на някое от тях, отвътре се носеше апетитна миризма, от която просто дъхът ѝ замираще. Надзърнеше ли обаче в Червеното, вътре започваше неистов кучешки лай. Пинчерът Бъки, любимецът на собственика, чието присъствие в магазина напук на всички санитарни правила бе редовно, я забелязваше и побъркваше от лай посетителите и двете продавачки. В края на краищата едната от тях грабваше дългата метла с пластмасова дръжка, отваряше вратата и замахваше към Мелани. Около Згориградското пък имаше доста от ония твърди предмети — камъните, които нерядко и умишлено хвърляха по нея. Сега, гладна и обезсилена, тя нямаше въобще желание и възможност да лае и да се хвърля. Подвиваше унило опашка и с олюляваща се от глад и изтощение походка примирено се отдалечаваше.

Нейният покровител Чико отсъстваше почти по цяла седмица. Няколкото подхвърлени пилешки кокалчета в дните, когато си идваше от София, бяха екзистенц-минимумът, който поддържаше живота ѝ на многодетна майка. Така, в зората на гладното Ново хилядолетие, логичното се случи. Най-дребното и най-скимтящо кученце една сутрин не се събуди. Колкото и да го ближеше и побутваше, то не помръдваше. Тя осъзна страшната истина и нададе бавен и протяжен жален вой. Помириса го за последен път, след това го ухапа за гръбчето и го завлече далеч от останалите все още живи кутрета. Събитието се повтори със страшната си реалност още три пъти. Останалите две кутрета оживяха. Едното отвлякоха живеещите наблизо циганета, а другото изчезна незнайно как.

Останала сама, Мелани започна дълги разузнавателни пътешествия към складовата база в края на града. Там имаше малка работилница за колбаси, която стана неочакван източник на обилна храна. Две седмици ѝ бяха достатъчни да заглади косъм и добие стария си войнствен вид. Складовата база беше обаче опасно място. Там кучета не се мотаеха, просто защото биваха убивани или тровени от някаква санитарна служба.

Мелани осъзна грозната истина, когато след една изядена свинска кожа с гъста четинеста козина ѝ прилоша. Започна да повръща. Причерня ѝ. Как оживя и тя не разбра. Тези големи животни, хората, за нея станаха най-голямата и страшна опасност. Върна се отново в своята ловна територия — Стария пазар. Така нещата си тръгнаха по старому.

Ако питаш едно куче как се казва, то сто процента ще ти излае, че не му е известно. По някакъв очевиден белег или по прищявка на собственика или на неизвестен кръстник то обаче придобиваше име и честото му слушане водеше до осъзнаване на идентичност. Имената „Къоравата“, „Клепоушка“, „Свирепата“ най-често достигаше до ушите ѝ. Те обаче не предизвикваха никаква реакция от нейна страна.

Веднъж, шляейки се край автомата за кафе, тя съзря един побелял немлад мъж. Той се бе спрял до автомата, пусна нещо в него и зачака. Мелани забави ход, загледа го със здравото си око и зачака любопитно да види какво ще стане по-нататък. Това нейно любопитство неочаквано щеше да ѝ създаде ново приятелство сред съществата, които най-силно мразеше.

Човекът извади нещо от автомата, поднесе го към устата си и изпръхтя от удоволствие. След това се обърна, видя я, усмихна се и тихичко и гальовно ѝ заговори. Вече споменах, че Мелани имаше нежна и отзивчива душа. Мекият тембър, усмивката и благородноположението на тоя човек мигом я завладяха. Тя завъртя приветливо опашка, потъпка на място с лапи и несигурно се приближи.

Винаги съм казвал, че приятелите се познават от пръв поглед по излъчването, което носят със себе си. Човекът се присегна към нея. Това стъписа кучката, защото тя позволяваше само на Чико да я гали. Настръхна. Застина. Чакаше удар. Удар обаче не последва. Едно очарователно галене зад ушите я разтопи от удоволствие.

— Кой ти е повредил окото, милото ми? Много лоши хора има на тоя свят!

Мелани слушаше гласа му и с някаква непонятна кучешка чувствителност разбираше смисъла на думите.

— Как ли те наричат? Сигурно и име си нямаш. Та кой ли ще ти даде свястно име? Красива си, даже и с това болно око. Хайде да се запознаем... Аз съм добрият! А ти?... Ти ще бъдеш Мелани! Като Мелани Грифит! Е, не си руса, но си хубавица като нея! Мелани, Мелани, Мелани...

Кучката наостри уши. Тая дума ѝ хареса. Очевидно се отнасяше за нея. Тя го погледна предано със здравото си око, завъртя опашка и излая радостно.

— Виждам, че името ти хареса! Хайде, милата ми! Ела да се разходим!

Двамата тръгнаха един до друг, Побелелия опитваше кафето, а Мелани подтичваше радостно напред и назад, както правят всички кучета, когато са в добро настроение. От магазина „Нон-Стоп“ на моста Мелани получи половин сандвич. Това беше първият приятелски подарък на Побелелия. Последваха го още много, от вкусни по-вкусни хранителни подаръци. Абе, приятелството в повечето случаи започва от хубавото съвместно ядене, не е ли така? Доказано е, че при хората е почти така. Седнат, хапнат, пийнат и станат приятели. Фактът, че същото се случи между Мелани и Побелелия, само доказва тая закономерност. Радостен факт е, че едно осакатено и травмирано куче в началото на двайсет и първото столетие

постепенно започна да открива добротата в иначе страшното и свирепо животно, известно като „човек“.

Всяка лятна привечер, когато слънцето се стапя в златното си зарево, когато Софийският влак излиза от железопътната гара и се устремява на запад към гаснещото светило, пътниците за Видин могат да видят интересна гледка. Досами парапета откъм магистралата, прегърбен от тежестта на кожена чанта, стои побелял немлад вече мъж. От другата страна на железопътната линия, седнало на задните си лапи, чака шарено красиво куче. То е сляпо с едното око. И двамата чакат да мине влакът. А когато и последният вагон се изниже, един радостен глас разкъсва настъпилата тишина.

— Мелани! Мелани! Ме-елани...

Последва го радостен кучешки лай. След кратко почесване зад ушите двамата тръгват заедно, един до друг, в посока към Стария пазар, където в падащата теменужена вечер ги чакат новите грижи и новите проблеми.

Издание:

Автор: Алекс Болдин

Заглавие: Нощен полет за Дакар

Издание: първо

Издател: БГ книга

Град на издателя: София

Година на издаване: 2012

Тип: сборник разкази

Националност: българска

Редактор: Алекс Болдин

Художник: Алекс Болдин

ISBN: 978-954-8628-36-5

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/4726>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.